MC
86.264

A HATÁRON TÚLI MAGYARSÁG OLVASÁSKULTÚRÁJA

Összeállítás
olvasásvizsgálati
és
művelődésstatisztikai
felmérések
eredményeiből

Országos
Széchényi Könyvtár
Könyvtártudományi
és
Módszertani
Központ

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

A HATÁRON TÚLI MAGYARSÁG OLVASÁSKULTÚRÁJA

Összeállítás olvasásvizsgálati és művelődésstatisztikai felmérések eredményeiből

Országos Széchényi Könyvtár
Könyvtártudományi
és Módszertani Központ
Budapest, 1985

Lektorálta
KÓSA LÁSZLÓ

Az előszót írta
FEKETE GYULA

Szerkesztette és a bevezetőt írta
GEREBEN FERENC

A határon túli magyarság olvasáskultúrája : Összeállítás olvasásvizsgálati és művelődésstatisztikai felmérések eredményeiből / [az előszót írta Fekete Gyula] ; [szerk. és a bevezetőt írta Gereben Ferenc] ; [kiad. az] Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központ. - Bp. : OSZK-KMK, 1985. - 205 p. ; 23 cm
ISBN 963 201 222 4
Mt.: Fekete Gyula (előszó). - Gereben Ferenc (szerk., bev.). - Országos Széchényi Könyvtár (Budapest). Könyvtártudományi és Módszertani Központ (közr.)

301.152.3:028(439-87)

ISBN 963 201 222 4

Törölve

Kiadja az Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központ. Felelős kiadó: Szente Ferenc igazgató. Megjelent: 15,86 A/5 ív terjedelemben. Készült az OSZK házinyomdájában. Felelős vezető: Rosta Lajosné. Munkaszám: 85.242

MC 86.264

963 201 400 6

OSZK KÖNYVTÁR

R 2

1985

TARTALOMJEGYZÉK

ELŐSZÓ 5
BEVEZETŐ 11
I. CSEHSZLOVÁKIA 17
1. A felnőtt népesség olvasáskulturája 18
2. A tanulók olvasáskulturája 27
3. Müvelődésstatisztikai adalékok 32
4. Olvasás- és irodalomnépszerüsitő tevékenység 34
II. SZOVJETUNIÓ 37
A kárpát-ukrajnai magyar lakosság és a könyv 38
III. ROMÁNIA 45
1. A felnőtt népesség olvasási és müvelődési szokásai 46
A) Falusi lakosok 46
B) Munkások 69
C) Értelmiség 73
C) Ady költészetének ismertsége fiatal felnőttek körében 74
2. A tanulók olvasáskulturája 76
A) Általános iskolások 76
B) Általános és középiskolás korosztály - együtt 85
C) Középiskolások 96
D) Szakmunkástanulók 109

3. Művelődésstatisztikai adalékok 111
A) Sajtó-, rádió- és TV előfizetők 111
B) Könyvtári és könyvforgalmi adatok 114
a) Falu 115
b) Város 125
IV. JUGOSZLÁVIA 133
1. A felnőtt népesség olvasáskulturája 134
2. A tanulók olvasáskulturája 138
3. Művelődésstatisztikai adalékok 147
4. Olvasásnépszerüsitő akciók 156
V. AUSZTRIA 159
1. Sajtó és könyvolvasás, könyvbeszerzés 160
2. Az Őrségi Magyar Könyvtár 173
VI. EGYÉB NYUGATI ORSZÁGOK 175
Mit olvasnak a nyugati magyarok? 176
FÜGGELÉK 195
1. Helynév-mutató 195
2. A kötetben szereplő magyar nyelvü sajtótermékek jegyzéke 201

ELŐSZÓ

Nemrégiben egy tévé interjú során egyik igen neves, noha kétségkivül szakbarbár, külföldre szakadt hajdani hazánkfia kijelentette: "A magyar népnek többet használt Weiss Manfréd, mint Petőfi."

Ha hazai Kislexikonunkat e valamikori magyar szerkesztené, meglehet, kihagyná belőle Petőfit, hogy Weiss Manfrédnak méltó helyet szoritson. Meg is indokolná nyilván, ha rákérdeznének, mitől volt nagy ez a nagyiparos, számokkal, adatokkal, dokumentumokkal - és vajon mi hogyan érvelnénk Petőfi mellett?

Megfoghatatlan, és semmiféle könyvelésben nem regisztrálható, ahogyan az irodalom beépül a nemzettudatba, a közgondolkodásba, a közerkölcsbe, ahogyan felszivódik az eszmélő emberben élethosszig üzemelő energiaforrásnak, ahogyan áramköröket fejleszt a szükebb és tágabb közösségekben lélektől lélekig.

Nem elég ám, ha ezt az áramfejlesztést csak a határokon belül gondoljuk el: a magyar irodalom áramkörei szétgyürüznek - magyarul gyürüznek szét - a nagyvilágban, messze túl a határokon. Külföldön a szükebb környezetünkben évezred óta élő, és a világ minden sarkába másfél század óta szerteszóródott magyar anyanyelvüekhez, magukat magyarnak vallókhoz, mert ha már meggyökereztek is annak a másik hazának a talajában, ha más tájak szülöttei, más állam hü polgárai is, ha életük, munkájuk gyümölcseit annak a másik népnek hozzák, valamiképp, a nemzeti kultúra, a történelmi múlt, az anyanyelv jogán akkor is van egymáshoz közünk, van felelősségünk egymásért, kötelességünk egymás iránt.

Adósságaink is vannak, innen is, onnan is; a miénk, a hazaiaké, ahogy én látom, meglehetősen felgyült. Már csak ezért is könnyit a lelkiismeretünkön minden aprócska törlesztés; ime most a Könyvtártudományi és Módszertani Központnak ez a szerény gyüjteménye, mely a határon túli, főként a környezetünkben élő magyarság olvasáskulturájába, olvasási szokásaiba ad betekintést. A magyar nyelvterületnek mintegy harmadrészét fogja fel tehát, azt a fehér foltott rajzolja be a magyar olvasáskultura térképén, amely kiesik a hazai vizsgálatok, fölmérések, szociográfiák hatóköréből. "Első lépésként" - hangsúlyozza szerényen a Bevezető, ám az első mégiscsak a legfontosabb lépés ahhoz, hogy adósságainknak e rovatában is megkezdjük a törlesztést.

Futó betekintésre is sokat mondó annak, aki szivesen bogarászik névsorokban, adatokban, számoszlopokban, hogy a galántai, komáromi, lévai, losonci, rimaszombati, tőketerebesi járásokban a legkedvesebb irók listáját milyen nagy előnnyel Jókai vezeti, s utána sorrendben: Mikszáth, Petőfi, Gárdonyi, Móricz. Hogy a megkérdezett szlovák olvasók több mint kétharmada is Jókait nevezte legkedvesebb irójának. Hogy a magyar nyelven olvasók szavazatait összegező névsorok Erdélyben is hasonlóképp kezdődnek, majd a Vajdaságban Fekete Istvánnal, az ausztriai őrvidéki és szórványmagyarság körében Németh Lászlóval bővül a legkedvesebb irók élcsoportja. S hogy a kortárs irodalom - az erdélyi, a felvidéki, a vajdasági irodalom is - jóval szerényebb adatokkal szerepel; érezhető különbség ez a hazai hasonló vizsgálatokhoz, kimutatásokhoz képest.

De van itt más, még inkább feltünő különbség.

Nézzünk bele a diákok szabadidő mérlegébe - Bős, Dunaszerdahely, Léva, Sepsiszentgyörgy, Kolozsvár, Székelyudvarhely, Csikszentmárton, Nagyszalonta, stb. -, szinte

általánosan az olvasás foglalja el az első helyet. Olykor feltűnő arányban az elsőt. És nemcsak a kézdi, vásárhelyi könyvesboltban panaszkodnak: kevés könyv érkezik, órák alatt elfogy - ez a könyvéhség mindenütt jellemző, úgy tetszik mindenütt, szükebb környezetünkben a határon túl, a kárpátukrajnai vizsgálódásnak is ez a főtétele.

Szaporodnak tehát mindenfelé a bármikor hozzáférhető kézikönyvtárak, családi könyvtárak, elsősorban - és ez biztató - a fiatalok, a diákok szaporitják.

Látjuk a nyugtalanító jeleket is: Maros megyében hét év alatt felére csökkent a könyvtári olvasók száma; a szeszesitalra költött pénz ugyanitt ötvenszerese a könyvre kiadottnak; Jugoszláviában hiánycikk a magyar nyelvü könyv, annál inkább hódit a képregény, a lektür - a tünetek tehát hasonlitanak a hazaiakhoz.

Végigvonul azonban valami az ismertetett felmérésekben, tanulmányokban, ami elgondolkoztató különbségre figyelmeztet: merőben más, sokkal inkább átfogó, mélyreható az irodalom szerepe, funkciója a határokon túl.

Idegen nyelvi környezetben, a tévé, a rádió, a lakóhely, az utca, a közlekedés, a munkahely, a piac mindennapos más nyelvü közegében - kivált a szórványokban - a bármilyen irott-nyomtatott magyar szöveg az anyanyelv táplálója, őrzője. "Rendszeresen olvasok. Ez az egyetlen kapcsolatom a magyar nyelvvel" - mondja egy ausztriai asszony, aki senkivel a falujában, még a férjével és a gyermekeivel sem tud magyarul beszélni.

A Nyugaton szétszóródott magyarság olvasási térképét, melyen - az eddigiektől eltérően - főszerepet kap az emigráció irodalma is, Kabdebó Tamás épp erre a légszomjra utalva vázolja föl, amikor minden magyar nyelvü szöveget az olvasmányok közé sorol: az otthonról érkező levelet, Arany János episztoláját, a vizumkéréshez kitöltendő kérdőiveket.

"A kinti olvasó szabadidejének egy részét - irja - az idegen nyelvü televizió és az idegen nyelvü nyomtatványok árjában evezve tölti. S makacs következetességgel kell hogy ragaszkodjék magyar olvasmányai megszokott és szeretett szigeteihez. A kinti magyar olvasás ösztökéje és velejárója tehát a nyelvi ragaszkodás, a nyelvfenntartás. Ebből a szempontból nézve szinte mindegy lehetne az olvasás tárgya, ha az magyar nyelvü, Petőfi versei, Piszkos Fred, a kapitány, Nehéz Ferenc regényei, a Californiai Magyarság vagy a Kincses Kalendárium."

No igen, mégsem mindegy. Mert a java irodalom nemcsak egyszerüen nyelvgyakorlás, minthogy azzal együtt, és azon messze túl a nemzettudat - vagy ha az már elhalóban: a származástudat - őrzője, ápolója, ébresztgetője is.

Haza a magasban - irta kötete élére Illyés Gyula, s az olvasási statisztikák, a szociológiai látleletek igazolják a költői képet: a magyar irodalom határon túli szivós jelenléte ennek a magaslati hazának a térképét rajzolja ki.

Dörmögj testvér, egy sor Petőfit,
köréd varázskör teremtődik.

Túl a határokon, bármely túlsó sarkában a világnak, az idegen nyelvü tengerben is mentőöv ez a varázskör - vajon csak a magyaroknak mentőöv?

Mormolj magadra varázsinget - mondja Illyés, s mint minden nagy irodalom, a nemzethez cimezve ezzel is az egész emberiséghez szól: a hazáján kivül élő románra, szerbre, szlovákra, németre épp úgy ráillik ez a varázsing. Bármely nép messzire szakadt fiának az anyanyelvén fogant irodalom menedék - jogos menedék - a halálig.

S a fuldokló, az elhaló öntudatnak is bármilyen nyelven kapaszkodó az a költői biztatás, melyet Illyés igy cimzett meg honfitársainak, nekünk:

te mondd magadban, behunyt szemmel,
csak mondd a szókat, miktől egyszer
futóhomokok, népek, házak
Magyarországgá összeálltak.

Fekete Gyula

A szisztematikus, hivatásos intézményekre támaszkodó magyarországi olvasáskutatás immár két évtizedes múltra tekinthet vissza. Módja volt tehát feltérképezni a különböző társadalmi rétegek olvasási szokásait, a magyar olvasáskultúra időbeli változásainak legfőbb tendenciáit.

E vizsgálódások végig a hazai magyarság köreiben mozogtak, s nem vettek tudomást a magyar etnikumnak arról a korántsem kis hányadáról, amely a környező országokban, illetve a világ más tájain található.

1970-es adatokra támaszkodó becslések szerint a világon mintegy 14,5-15 millió magyar él, ami azt jelenti, hogy a hazai magyarságot jelentő 10 milliós létszámon felüli 4,5-5 millió ember, a magyarság csaknem egyharmada kivülesett a hazai olvasásvizsgálatok látókörén.

Ugy érezzük, olyan hiányosság ez, amelyet - több okból - mindenképpen fel kell számolnunk. A magyar olvasáskultúráról felrajzolt térkép korántsem lehet még viszonylag sem teljes, amig a potenciális olvasóközönség egyharmada eleve fehér foltként kezelődik. A magyar nemzeti könyvtár intézményeként teljes joggal vélhetjük, hogy a magyar nyelvüek olvasási kultúrája tekintetében is érvé-

---

* A magyarok létszámára vonatkozó adatok tekintetében (itt és később az egyes országokat tárgyaló fejezetek bevezetőjében egyaránt) elsősorban a Magyar néprajzi lexikon "magyarok" cimszavának adataira támaszkodtunk. /Irta Kósa László. Magyar néprajzi lexikon III. kötet, Budapest, Akadémiai K. 1980./ E témával kapcsolatban ld. még: Dávid Zoltán: a magyar nemzetiségi statisztika múltja és jelene. Valóság. 1980. 8. sz. 87-101. l.

nyesülnie kell a hungarikát megillető gyüjtőkörnek, annál is inkább, mert ez a határokon kivül élő magyar közönség - ha belső arányeltolódásokkal is - elvileg ugyanazoknak a hungarikumoknak a potenciális olvasója, mint a hazai. Ez a dolgoknak a hivatali kötelességet és felelősséget illető oldala. Van azonban a kérdéskörnek egy sajátos szakmai vetülete is. A két, illetve többnyelvü közegben, a hazai viszonyoktól többé-kevésbé eltérő társadalmi körülmények között élő magyarok olvasási szokásai az olvasói magatartás társadalmi befolyásolórendszerének müködéséről, valamint a nemzetiségi kultúrák sokat emlegetett hid-szerepének gyakorlati funkcionálásáról is nagyon érdekes vallomásokat tehetnek, s igy a hazai olvasásszociológiai tapasztalatok is új, a képnek plaszticitást kölcsönző megvilágitásba kerülhetnek.

Mindezek azonban az út végén felcsillanó célokat jelölik - hogy eljuthassunk hozzájuk, először el kell indulni az úton. Ez a munka nem többre, mint csupán az első lépések megtételére vállalkozik, abban bizva, hogy felébreszti a reményt: érdemes továbbhaladni. Megpróbáljuk kitapogatni a terepet, hogy a következő expediciók a miénknél nagyobb sikerrel kerüljék ki a buktatókat és zsákutcákat, legfontosabb célunknak annak bebizonyitását tartjuk, hogy fontos és érdemes ezt az utat járni, és az olvasmányokat, olvasást illető hazai szociológiai gondolkodásmódot ezzel az új szemléleti aspektussal gazdagitani.

A magyarországi olvasáskutató mühelyeknek nincs arra mandátuma, hogy más országokban felmérőmunkát végezzenek. (Az más kérdés, hogy e munka folytatása esetén a hazai és a környező országok megfelelő mühelyei közötti *intézményes* együttmüködésre nagy szükség lenne.) Ezért első lépésként azon információk összegyüjtésére tudtunk csak vállalkozni, amelyeket tőlünk függetlenül az adott terepeken felszinre

hoztak. Mivel a magyar nemzetiségek olvasáskulturáját Magyarországon kivül egy országban sem vizsgálják intézményesen és egyúttal rendszeresen, az ilyen irányú vizsgálódások - témáikat és módszereiket illetően egyaránt - meglehetősen esetlegesek, és csekély kivételtől eltekintve csak szük körből meritik információikat. Az adatok és a felmérési-szociográfiai tapasztalatok tehát nagyon egyenlőtlenül állnak rendelkezésre. Az egyenetlenségek a vizsgált társadalmi közegek és témák; a feltárás és elemzés szélessége és mélysége tekintetében, valamint az egyes országok között is érvényesülnek. Igy pl.: lelkes, hivatásukat, szélesen értelmező tanárok és könyvtárosok jóvoltából legtöbb információval a tanulóifjuság olvasói arculatáról rendelkezünk, a felnőtt népességen belül pedig főleg a falusi lakosokéról. (Ez utóbbit az is magyarázza, hogy a környező országok magyar nemzetisége zárt tömbökben, főleg falvakban található.) Sok, de többnyire sajnálatosan elaprózott, főleg statisztikai adatot találtunk egy-egy közmüvelődési könyvtár müködéséről, illetve ellátottsági helyzetéről. Az aránytalanságok az egyes országok között is érvényesülnek: mig pl. a romániai magyarság olvasás- és könyvkultúrájáról meglehetősen sok közlemény tudósit, addig a jugoszláviai (főleg ami az olvasást illeti) és még inkább a szovjetunióbeli anyag nagyon szegényes.

Egyelőre nem tudtunk mást tenni: csokorba kötöttük azokat az információkat, amiket találtunk, legyen az kisebb-nagyobb olvasásszociológiai vagy közvéleménykutatási felmérés, szociográfiai-riportszerü megfigyelés, vagy a könyvtárstatisztika hozadéka. Ezt az egyenetlen és meglehetősen hézagos anyagot elsőnek *területenként* (országonként) bontottuk, és azon belül, - ahol lehetett - megpróbáltuk elkülöniteni a *felnőtt lakosság* és a *tanuló ifjuság* olvasási (és kiegészitőleg más müvelődési) szokásaira vonatkozó

megfigyeléseket, valamint az *irodalom- és olvasmánykőzvetitő intézmények* helyzetéről, müködéséről tudósitó (főleg statisztikai jellegü) információkat.

A nagyobb témakörökön belül - ahol lehetett - még *további témakőri differenciálást* hajtottunk végre (pl. a tanulókon belül iskolatipusonként, a felnőttek körében társadalmi rétegenként stb.), ezen belül pedig általában az adatok kinyerésének *időrendjében* közöljük a rendelkezésre álló információkat.

Az adatgyüjtés *időbeli kereteit* általában a hatvanas-hetvenes évek fordulójától 1982-ig tartó időszak jelentette. Ahol nagyon kevés adatot találtunk, vizsgálódásunk körét visszafelé (a hatvanas évek derekáig) kitágitottuk.

Ami a *térbeli kereteket* illeti, Csehszlovákia, Szovjetunió, Románia, Jugoszlávia azon vidékeire koncentráltuk figyelmünket, amelyeken a magyarok legnagyobb számban lelhetők fel. (Dél-Szlovákia, Kárpátalja, Erdély, Vajdaság). Ausztria esetében egy teljes országra kiterjedő vizsgálat anyaga állt rendelkezésünkre; a nyugati világ magyarságával pedig egy térbelileg kevéssé (inkább az adatnyerés lehetőségei által) korlátozott kutatási beszámoló foglalkozik. Itt jegyezzük meg, hogy a szövegben általában magyar nevükön szereplő helységek hivatalos elnevezését (valamint közigazgatási területi elhelyezkedését) a Függelék *helynévmutatója* tartalmazza.

Csehszlovákia, Románia, Jugoszlávia esetében a szak- és kultúrális jellegü sajtótermékek módszeres átfésülésével - túlnyomórészt az adott ország polgárai által irt és ott megjelentetett - közleményeket emeltük ki, és ezekről referátumokat, illetve szemléket készitettünk. Az ezekből az országokból származó publikációkat tehát tulnyomórészt csak ismertetjük, s ritkán idézzük. A Szovjetunió esetében - kellő adat hiján - külön szemleszerü helyzetfelmérést

irattunk, hazai, de helyszini tapasztalatokkal rendelkező szerzővel. Ausztria és a nyugati világ magyarságának olvasáskultúrájáról egy-egy összefoglaló jellegü müvet találtunk, és a következőkben ezeket (részletekben vagy röviditve) egyenes idézetként adjuk közre.

Fentebb jelölt célkitüzéseinkből adódik, hogy most elsősorban arra törekedtünk, hogy minél több adatot, információt gyüjtsünk össze. Az adatgyüjtő munka szisztematikus folytatása, a ma még nagyon jelentős hézagok pótlása után tartjuk csak lehetőnek a magyar nyelvü olvasáskultúra összehasonlitó-összegző elemzésének elkészitését. Ennek körvonalai, egyes részelemei azonban már most felsejlenek. A magyarországi és a nemzetiségi magyar olvasáskultúra számos *hasonlósága* került napvilágra. Igy például bizonyos társadalmi rétegekben az olvasási kedv megtorpanása; a könyvtárhasználat város-falu ollójának széjjelebb nyilása; a versek iránti affinitás csökkenése; az ismeretközlő irodalom iránti érdeklődés (a környező szocialista országok terepén még csak szerényebb mértékben jelentkező) megnövekedése, stb.

De beszédes *különbségek* körvonalai is felrajzolódnak. Igy pl. a magyar (romantikus és realista) klasszikusok iránt az erdélyi és a szlovákiai magyarság (felnőttek és fiatalok egyaránt) "hüségesebbnek" mutatkozik, mint a hazai (vagy a jugoszláviai fiatal) olvasóközönség. (Az olvasói érdeklődésben mutatkozó intenziv hagyományőrző tendencia minden bizonnyal összefügg a nemzeti identitás kérdésével.) Az otthoni könyvkészletek felhalmozása terén (a folyamat ugyan már magyar kisebbségek esetében is beindult s a hazaival számos rokon vonást is felmutat) a magyarországi népesség láthatóan előbbre tart, mint a környező országok magyarsága.

Mindez azt jelzi: ami most elkezdődött, folytatást, további kutatást és célirányosabb, lehetőleg nemzetközi együttműködés keretében összehangolt felmérő munkát igényel és érdemel.

I. CSEHSZLOVÁKIA

Csehszlovákiában a magyar nyelvü könyvek és sajtótermékek potenciális olvasóközönsége (a magyar nemzetiségü illetve származásu csehszlovák állampolgárok összességét értve ezen) *730 ezerre* tehető. A következő felmérési és statisztikai adatok csak a *Szlovákiában*, annak is általában a magyar nemzetiség által sürübben lakott déli vidékein élő magyarság olvasás- és könyvkultúrájáról tudósitanak.

1. A FELNŐTT NÉPESSÉG OLVASÁSKULTÚRÁJA

E témáról 2 felmérés eredményei tudósítanak. Mindkettő a délszlovákiai, többnyire magyarlakta településeken (elsősorban falvakban) vizsgálódott, a 15, illetve 20 évnél idősebb népesség körében.

Mindkét vizsgálat meglehetősen széleskörü, volt, mind a megkérdezettek számát (1103 illetve 1062 fő), mindpedig a felölelt tematikát illetően. A felméréseket 1964/65-ben, illetve 1974-ben végezték.

A CSEMADOK KB, a pozsonyi Népmüvelési Intézet és a Nyitrai Pedagógiai Fakultás marxizmus-leninizmus tanszéke kb. 150 külső munkatárs bevonásával *1964. dec. 1. és 1965. febr. 28.* között felmérést végzett a magyar nemzetiségü lakosság kulturális életét közvetlenül meghatározó tényezőkről.

24 község (Fél, Nádszeg, Diószeg, Vága, Besenyő, Menyhe, Felsőkirályi, Lédec, Ógyalla, Naszvad, Gúta, Ipolybél, Alsószecse, Ipolyvisk, Kálna, Cakó, Nagybalog, Ipolybalog, Szádalmás, Páskaháza, Borsi, Kistárkány, Vaján, Matyóc) képezte a vizsgálat helyszinét.

A VIZSGÁLAT TEREPE

A vizsgált települések lakosságának 74%-a (39 111 lakos) volt magyar nemzetiségü.

A terület középfokon tanuló diákjainak tannyelv szerinti megoszlása:

Általános középiskolai tanulók száma		Tanonciskolai tanulók száma		Középfokú szakiskolai tanulók száma	
magyar	szlovák	magyar	szlovák	magyar	szlovák
tannyelv		tannyelv		tannyelv	
213	133	247	375	179	171

Középfokon (ill. tanonciskolában) tehát 1318 diák tanul, magyar tannyelvü intézményben azonban csupán 639 tanuló (48,4 %), ez az arány messze nem felel meg sem a lakosság nemzetiségi strukturájának, sem a 9 éves alapiskolák tanulmányi nyelv szerinti megoszlásának.

A vizsgált 24 községből 22-ben müködik *könyvtár*. Egy lakosra 0,91 könyvtári kötet jut. A községek lakosságának 7,5 %-a a beiratközött könyvtári tag. (A könyvtárakról szóló információkat ld. részletesebben az I/3. fejezetben.)

A 22 községben (Alsószecse és Nagybalog nélkül) 3974 tévékészülék volt (13 főre jut 1) és 11 328 db rádió (4 személyre jut 1).

A 24 községben 1964 folyamán 93 szinielőadás, 437 táncmulatság, 31 kiállitás, 64 müsoros est, 37 irodalmi szinpadi est, 399 ismeretterjesztő előadás volt. Ezek az összesitett adatok biztatóak, ám a községenkénti megoszlás nagy aránytalanságokat mutat.

A KÉRDŐIVES FELMÉRÉS EREDMÉNYEI

A vizsgálat során kérdőives felmérésre is sor került. Ennek során a 24 községben *1103* (20-55 év közötti) magyar nemzetiségü személyt kérdeztek meg.
Foglalkozás szerinti megoszlása:

Ipari munkás: 357

Mezőgazdasági dolgozó: 257

Értelmiségi, vezető: 107
Egyéb és háztartásbeli: 382

A megkérdezettek közül 970-nek (87,9 %) a családjában volt *rádió*, 511 fő (46,3 %) családjában pedig *televízió*, 181 családban volt lemezjátszó, 147 családban volt valamilyen hangszer.

A vizsgált terület magyar lakossága elsősorban a CSEMADOK-on keresztül kapcsolódik be a kulturális életbe. A fölmértek 39,4 %-a (435) volt *CSEMADOK*-tag.[x]

A fölmért személyek közül 860 (77,9 %) járat valamilyen *újságot*, a megrendelt lapok összpéldányszáma: 1632. Nem járat semmiféle lapot: 243, 1-et: 373, 2-öt: 292, 3-at: 126, 4-et: 53, 5-öt: 11, 6-ot: 5 fő. (6-nál többet senki.)

A lapot (lapokat) járatók 1964-ben 90 %-ban szlovákiai magyar lapra fizettek elő. Legtöbben: Uj Szó (567), Dolgozó Nő (azóta: Nő) (240), Szabad Földmüves (166), Hét (110), Uj Ifjuság (88).[xx]

1964-ben a megkérdezettek *40,8 %-a (451) nem olvasott semmiféle szépirodalmat* és 223-an (20,2 %) tagjai a *községi könyvtáraknak*. Az egy év alatt tiznél több könyvet olvasók száma meglehetősen magas: 241 személy (21,8 %).

A *legkedveltebb iró*: Jókai Mór. A *szlovákiai magyar irók* olvasottsági sorrendje: Lovicsek Béla (118), Egri Viktor (40), L. Kiss Ibolya (19), Dobos László (17), Szőke József (12), Gyurcsó István (10), Szabó Béla (8), Rácz Olivér (6), Duba Gyula - Petróci Bálint (5-5).

---

[x] CSEMADOK: Csehszlovákiai Magyar Dolgozók Kulturális Szövetsége

[xx] Az itt és a később (akár olvasmányként, akár forrásként) megnevezett magyar nyelvü sajtótermékek részletesebb adatait ld. a Függelék folyóirat-jegyzékében!

A megkérdezettek 74,5 %-a (882) nézi rendszeresen a *tévét*. Közülük 705-en kizárólag a budapesti müsort, a pozsonyi müsort elenyésző számban nézik rendszeresen - mert nincs magyar nyelvü adás.[x]

A *tévémüsorok* közül a legkedveltebbek: film (556), szinházi közvetités (463), sportközvetités (172), hiradó (99).

A *rádió* legkedveltebb *müsorszámai:* népdal-magyarnóta-operett (295), hirek (207), rádiójáték és szinházi közvetités (123). A pozsonyi rádió magyar adását 417 személy hallgatja rendszeresen.

A vizsgált 1103 személy *nyelvtudása:* 650 fő (59 %) anyanyelvén kivül is beszél valamilyen nyelvet. Szlovákul "jól" tud: 279 (25 %); "közepesen": 354 (32 %); oroszul tud: 66, németül: 40, franciául: 6 fő.

Milyen kulturális rendezvényeken venne részt szivesen?
szinházi előadáson: 492, irodalmi szinpadi müsoron: 94, MATESZ[xx]-előadáson: 37, énekkari müsoron: 31, táncbemutatón: 29, esztrádmüsoron: 161, moziba menne: 75, mulatságon: 32, zenekart hallgatna: 17.

Mi akadályozza igényeinek kielégitésében?
nincs müvelődési otthon: 418,
nincs irányitó szakember: 129,
kevés a fiatal: 92.

Mi a javaslata a magyar nemzetiségi kultura fellendítésére?
bővíteni kell a magyar iskolahálózatot: 162,
fokozni kell a müvelődés anyagi támogatását: 53,
több magyar funkcionáriusra és szakemberre volna szükség: 51,

---

[x] 1983 óta a pozsonyi televiziónak már van - heti egy alkalommal - magyar nyelvü adása. (Szerk.)

[xx] A komáromi Magyar Területi Szinházról van szó. (Szerk.)

legyen a pozsonyi tévének magyar adása, bővüljön a rádió magyar adásideje: 47,
többet járjon a MATESZ vidékre: 39,
magyar szinház kell Kassán: 31.[x]

/KARDOS István: A magyar nemzetiségü dolgozók kulturális szinvonalának minősitése. Irodalmi Szemle, 1965. 6. sz. 529-543. l. alapján./

* * *

A pozsonyi Kultura- és Közvéleménykutató Intézet *1974*-ben négy önálló kutatási témát fogalmazott meg "A nemzetiségi kulturák szocialista fejlődése a CSSZSZK-ban" cimmel, a magyar, a lengyel, az ukrán és a német nemzetiségi kulturák fejlődésének vizsgálatára.

A magyar nemzetiség szempontjából azért különösen fontos ez a vizsgálódás, mert Szlovákiában eddig (1974-ig) nem volt rendszeres nemzetiségi kutatómunka.

A kutatás tárgya: a *dél-szlovákiai magyarság kulturája* volt. A kutatási terv szerint a 13 magyarok által is lakott járásból 6-ot választottak ki: a galántai, a komáromi, a lévai, a losonci, a rimaszombati és a tőketerebesi járásokat. Ezeken belül 57 vegyes lakosságu települést. Az 57 település összes lakossága 800 000 lélek, ebből 527 000 (66 %) magyar nemzetiségü.

Az adatfölvétel *1974 nyarán* 1062 magyar és 913 szlovák nemzetiségü, 15 éven felüli személyre terjedt ki.

---

[x] Azóta (1970-ben) megnyilt Kassán a Thália Szinház. (Szerk.)

Otthonában *könyvvel* egyáltalán *nem rendelkezik* a magyarok 2,9 %-a, a szlovákok 4,4 %-a. 50 kötetnél kevesebb könyve volt a megkérdezett magyarok 43 %-ának, illetve a szlovákok 44,7 %-ának.

A fölmérés tanulsága szerint *a vizsgált terület magyar nemzetiségű lakossága valamivel többet olvas, mint a szlovák.* Az egyáltalán nem olvasó személyek száma és aránya azonban közel egyforma: a magyarok 13 %-a, a szlovákok 13,4 %-a. Évente husznál több könyvet a magyarok 19,9 %-a, a szlovákok 15,6 %-a olvas el. Az olvasók legjelentősebb korcsoportját - mindkét nemzetiség esetében - a 15-25 évesek adják.

Foglalkozás szerint legkevesebbet a háztartásbeliek és a mezőgazdasági dolgozók olvasnak, legtöbbet az alkalmazottak és a tanulók. Ezeknek 1/3-a évente átlagosan 21 könyvet olvas.

Nyelvi szempontból közel azonos a helyzet: a magyarok 62,4 %-a csak magyarul olvas, a szlovákok 60,8 %-a pedig csak szlovákul (esetleg csehül). A magyarok 22,9 %-a olvas rendszeresen a magyar nyelv mellett szlovákul is, a szlovákok 24,2 %-a olvas egyaránt szlovákul és magyarul. A magyarok közül 2,7 % olvas kizárólag szlovákul, a szlovákok közül 2,5 % csak magyarul. (A csak szlovákul olvasó magyarok kizárólag szakkönyvet olvasnak!)

A vizsgált magyar személyek, akiknek középiskolánál alacsonyabb az iskolai végzettségük, zömmel csak magyarul olvasnak, az érettségizetteknek kb. 30 %-a olvas szlovákul is több-kevesebb rendszerességgel. A főiskolai végzettségüeknek 57 %-a olvas mindkét nyelven. A szlovákok között szintén a főiskolát végzettek csoportjában a leggyakoribb (kb. e csoport 1/3-a) a magyarul is olvasó. A szlovákok esetében azonban az iskolai végzettség nem olyan meghatározó a magyar nyelven való olvasás szempontjából, nagyjá-

ból valamennyi réteg egyforma arányban olvas magyarul is. A foglalkozás szerint a magyaroknál a munkások, háztartásbeliek, parasztok alig olvasnak szlovákul, az alkalmazottaknak kb. fele, a diákoknak azonban 2/3-a olvas szlovákul.

A *klasszikus és kortárs magyar irodalom* iránti érdeklődés homlokterében a romantikusok állnak. A magyar nemzetiségü megkérdezettek közül 894-en válaszoltak e kérdésre, 99 irót 2278-szor emlitettek. Eszerint a szlovákiai magyar olvasók 4/5-e olvassa a magyar irók (főként a klasszikusok) alkotásait. (Ezek a müvek a szlovák olvasók 34 %-a által is ismertek.)

A *népszerüségi sorrend:* Jókai (655), Mikszáth (293), Petőfi (249), Gárdonyi (178), Móricz (177), Berkesi (98), Arany (88), Ady (74), József Attila (47), Szilvási (32), Madách (27), Németh László (27), Móra (26), Rejtő Jenő (24). A magyarországi kutatási eredményekkel összevetve, a szlovákiai sorrend lényegében azzal megegyezik. De pl. Berkesi, Szilvási, Németh László és Rejtő Jenő Magyarországon lényegesen népszerübbek.

A magyar irodalom olvasottságára vonatkozó kérdésre a szlovákok közül 365-en válaszoltak, 35 magyar irót 605-ször emlitve. Itt a lista: Jókai (255), Petőfi (105), Mikszáth (80), Gárdonyi (33), Móricz (26), Arany (17), Ady (15), Berkesi (14). (Figyelemre méltó, hogy a szlovák olvasóktól Jókai 255 szavazatot kapott, mig a legkedveltebb szlovák iró - Peter Jilemniczký - csak 120-at!)

A nemzeti romantika, illetve a XIX. sz. realista klasszikusait szinte minden korcsoport egyforma mértékben olvassa, iskolai végzettségtől függetlenül. (Főleg Jókait, Petőfit, de hasonló a helyzet Mikszáthtal, Gárdonyival.) Kisebb arányban olvasottak a XX. századi klasszikusok: Móricz, Ady. A szórakoztató irodalmat leginkább a fiata-

labbak olvassák. Sajnos, a kortárs magyarországi irodalom kevéssé népszerü.

A szlovákok közül a magyar irókat a fiatalabbak és a magasabb müveltségüek olvassák - a klasszikusokat kb. a magyar olvasóknak megfelelő arányban. A kortárs magyarországi irodalmat kevésbé olvassák, márcsak forditások hiányában is.

A *szlovákiai magyar irodalom* olvasottságára vonatkozó kérdésre a magyar nemzetiségüek 51,8 %-a nem válaszolt, 512 válaszadó 43 irót 849-szer emlitett meg. A sorrend: Lovicsek Béla (134), Fábry Zoltán (123), Egri Viktor (98), Duba Gyula (65), Dávid Teréz (46), Ordódy Katalin (38), Dobos László (33), Tőzsér Árpád (32), Török Elemér (31), Dénes György (29), Rácz Olivér (28), Mács József (23), Csontos Vilmos (19), Gál Sándor (18), Batta György (18), Ozsvald Árpád (16).

A megkérdezett szlovákok elenyésző része olvassa a magyar nemzetiségi irodalmat: 89,5 % nem válaszolt. A kérdésre válaszoló 96 szlovák 19 irót 119-szer emlitett. Itt a sorrend: Fábry Zoltán (29), Lovicsek Béla (22), Egri Viktor (13), Duba Gyula (6).

A szlovákiai magyar irodalom alkotásait főként a fiatalabb korosztály olvassa, s ez igen kedvező tendenciát jelent.

A magyar válaszolók közül 57,9 % egyáltalán nem olvassa a cseh és szlovák irodalmat. A klasszikus és kortárs cseh, szlovák irodalom iránt a magyar nemzetiségü olvasók 27,7 %-a érdeklődött. Népszerüségi listájuk: Peter Jilemnický (103), Pavel Országh Hviezdoslav (73), Božena Němcova (73), Martin Kukučín (52), Jaroslav Hašek (48).

A vizsgált magyar nemzetiségü lakosok elsősorban a magyar nemzetiségi *sajtót* olvassák: a legnépszerübb napilap

az Uj Szó (82 %-uk rendszeresen olvassa), továbbá a Hét (43,6 %), a Nő (34,7 %) és az Uj Ifjuság (17,3 %). 26,3 %-uk olvas Magyarországról származó folyóiratokat. A szlovák és a cseh sajtó a Pravdát kivéve (15,3 %) a magyar nemzetiségü lakosok között nagyon kevéssé terjedt el. A dél-szlovákiai szlovákok jobbára csak cseh vagy szlovák sajtótermékeket olvasnak, legtöbben a Pravdát (55 %). Meglepően magas ugyan az Uj Szó olvasottsága (19 %), de a többi magyar folyóiratot a szlovákok szinte egyáltalán nem olvassák.

/FÖNOD Zoltán: A könyv és az olvasó. = F.Z.: Körvonalak. Bratislava, 1982. Madách Kiadó, 140-145. l.; VÉGH László: A magyar nemzetiségi kultura szociológiai vizsgálata. Irodalmi Szemle, 1974. 10. sz. 927-932. l.; valamint VÉGH László: Könyvek és olvasók. Irodalmi Szemle, 1979. 2. sz. 173-178. l. alapján./

2. A TANULÓK OLVASÁSKULTÚRÁJA

A tanulókat jelen esetben 13 település 508 IX. osztályos magyar diákja jelenti.

E témakörben egy vizsgálat adatait tudjuk ismertetni. A felmérést meglehetősen régen, 1967-ben végezték.

1967 decemberében a *nyugat-szlovákiai* kerület 10, a *közép-szlovákiai* kerület 3 helységében folyt le a vizsgálat a Nyitrai Pedagógiai Fakultás harmadéves hallgatóinak bevonásával. A nyugat-szlovákiai fölmérés települései: Bős, Diószeg, Dunaszerdahely, Léva, Nagymácséd, Nyitragerencsér, Párkány, Somorja, Szenc és Vágfarkasd volt; a 3 közép-szlovákiai település: Bussa, Losonc és Tornalja. Összes adatszolgáltató 235 fiú és 273 leány volt, összesen *508 IX. osztályos magyar nemzetiségű tanuló.*

SZABADIDŐ ÉS OLVASÁS

A szabadidő eltöltésének rangsorolása: I. és II. helyezés:

	I.	II.
olvasás	48,0	31,3
tévé-rádió	5,7	8,3
házimunka	12,0	8,0
sport	26,5	40,1
társas kapcsolatok	5,1	4,2
egyéb	2,7	8,3
	100,0	100,0

Tehát a IX. osztályosok fele az *olvasást* állította első helyre a szabadidő eltöltésében. Összevetve a pozsonyi és besztercebányai szlovák fölmérések eredményével, a szlovák 11-18 éves tanulók valamivel kevesebbet olvasnak, több időt fordítanak a tévénézésre és a rádióhallgatásra.

Fiuk és lányok I. helyre rangsorolt szabadidő-tevékenységeinek különbsége:

	Olvasás	Rádió-tv	Házimunka	Sport	Társas kapcsolatok	Egyéb	Össz.
fiuk	34,4 %	3,0 %	8,9 %	46,1 %	5,0 %	2,6 %	100 %
lányok	60,8 %	8,0 %	14,6 %	9,6 %	5,5 %	1,5 %	100 %

Kulturális szempontból a lányok hasznosabban töltik a szabadidejüket, a nemek közötti legnagyobb eltérés az olvasás (a lányok javára) és a sport esetében (a fiuk javára) mutatkozik. Meglepő a tévénézés és a rádióhallgatás kis aránya, a közvélemény jóval nagyobb részesedésről tud.

A TANULÓK OLVASMÁNYAI MENNYISÉGI ÉS MINŐSÉGI SZEMPONTBÓL

A megkérdezett 508 tanuló 1967. szeptember 1. és december 1. között 1850 könyvet olvasott el - átlagosan tehát 3 hónap alatt 3,6 kötetet. Személyenként igen nagy az eltérés: 0-tól 22 könyvig. A fiuk a három hónap alatt átlagosan 3,4 könyvet, a lányok 3,9 könyvet olvastak.

A három hónap alatt 20-nál több könyvet egy-egy tanuló, 10-nél többet 39 tanuló (7,6 %) olvsott el. A zöm (329 tanuló, 64,7 %) 1-5 könyvet olvasott, 12-en (2,4 %) egyet sem.

Az elolvasott 1850 könyvet 97 szerző irta és 247 műről van szó.

A 235 *fiú* összesen 81 szerző 795 könyvét olvasta el. Ebből 97 % szépirodalom és 3 % ismeretterjesztő volt. A legolvasottabb müvek:

	Cim:	Iró:	Olvasók száma:
1.	Egri csillagok	Gárdonyi	53
2.	Az Ezüst-tó kincse	K. May	44
3.	A kőszivü ember fiai	Jókai	33
4.	Kétévi vakáció	J. Verne	30
5.	Piszkos Fred a kapitány	Rejtő	27
6.	Az arany ember	Jókai	26
7.	A tizenötéves kapitány	J. Verne	26
8.	A Pál utcai fiúk	Molnár F.	25
9.	Légy jó mindhalálig	Móricz	22
10.	Rejtelmes sziget	J. Verne	21
11.	Vadölő	J.F. Cooper	19
12.	Az elveszett cirkáló	Rejtő	16
13.	Robinson Crusoe	D. Defoe	14
14.	Az utolsó mohikán	J.F. Cooper	14
15.	Préri	J.F. Cooper	14
16.	Betyár	Móricz	13
17.	A láthatatlan ember	Gárdonyi	11
18.	Nyomkereső	J.F. Cooper	11
19.	A kincses sziget	R.L. Stevenson	11
20.	Garammenti krónika	P. Jilemnický	10

A *fiúk legolvasottabb irói:* Verne (132), Jókai (117), Rejtő Jenő (79), J.F. Cooper(76), Gárdonyi (70), Móricz (61), K. May (59), Mikszáth (25), Molnár Ferenc (25), D. Defoe (15), R.L. Stevenson (11), P. Jilemnický (10),

A 273 *lány* 85 szerző 1055 könyvét olvasta el. A *legolvasottabb müvek:*

	Cim:	Iró:	Olvasók száma:
1.	A kőszivü ember fiai	Jókai	74
2.	Betyár	Móricz	63
3.	Egri csillagok	Gárdonyi	52
4.	Légy jó mindhalálig	Móricz	47
5.	Az arany ember	Jókai	45
6.	Az Ezüst-tó kincse	K. May	38
7.	Piszkos Fred a kapitány	Rejtő	19
8.	Úri muri	Móricz	17
9.	Kétévi vakáció	J. Verne	17
10.	Rokonok	Móricz	16

Cím:	Író:	Olvasók száma:
11. Rejtelmes sziget	J. Verne	16
12. Az utolsó mohikán	J.F. Cooper	16
13. Robinson Crusoe	D. Defoe	14
14. Garammenti krónika	P. Jilemnický	14
15. Ady összes versei	Ady	12
16. Mondják meg Zsófikának	Szabó M.	12
17. Kárpáthy Zoltán	Jókai	12
18. A Noszty-fiú esete Tóth Marival	Mikszáth	11
19. És mégis mozog a Föld	Jókai	11
20. Egy magyar nábob	Jókai	11

A lányok legolvasottabb szerzői: Jókai (214), Móricz (173), Gárdonyi (76), J. Verne (69), Mikszáth (68), K. May (53), J.F. Cooper (52), Rejtő Jenő (42), Szabó Magda (21), Kertész Erzsébet (21), P. Jilemnický (13), Gergely Márta (13), Ady (12).

Sem a fiuk, sem a lányok nem mutatnak különösebb érdeklődést a cseh és a szlovák irodalom iránt.

Ki a legkedvesebb író?

A kérdésre 69 írót, illetve költőt neveztek meg összesen.

Név	fiuk	lányok	Összesen
1. Petőfi	54	87	141
2. Jókai	57	102	139
3. J. Verne	88	35	123
4. Móricz	22	61	83
5. K. May	35	18	53
6. J.F. Cooper	38	14	52
7. Gárdonyi	29	20	49
8. Mikszáth	5	32	37
9. Rejtő Jenő	26	6	32
10. Arany	14	17	31
11. Ady	5	22	27
12. József Attila	2	11	13

10-nél kevesebb szavazatot kapott még: P. Jilemnický, Móra, V. Hugo, Németh László, Szabó Magda, Passuth László, Lev Tolsztoj, Hemingway, Stendhal, Berkesi András, Fagyajev stb.

A költők és prózairók megoszlása: a megnevezett 69 alkotóból 57 prózairó (82,6 %) és 12 a költő (17,4 %).

A legkedvesebb irók nemzetiségi megoszlása: a 69-ből 44 (68,8 %) magyar (ebből 38 magyarországi és 6 szlovákiai magyar), a többi 25 iró (36,2 %) nem magyar.

LEGKEDVELTEBB OLVASMÁNYFAJTÁK

"Mit olvasol a legszivesebben?" kérdésre adott válaszok:

	Témakör	fiuk	%	lányok	%	Össz.	%
1.	Mese	1	0,4	6	1,8	7	1,1
2.	Állatok, vadászat, erdő	5	1,8	1	0,3	6	1,0
3.	Kaland, bünügy, detektiv	129	46,2	131	39,3	260	42,5
4.	Indiánok	16	5,7	6	1,8	22	3,6
5.	Harc, háború, hősök	12	4,3	8	2,4	20	3,2
5.	Tudomány, technika, felfedezések	4	1,4	1	0,3	5	0,8
7.	Utazás, expedició	30	10,7	19	5,7	49	8,0
8.	Sport	2	0,8	-	-	2	0,3
9.	Gyermekek, ifjúsági hősök	-	-	43	12,9	43	7,1
10.	Történelmi események	45	16,1	43	12,9	88	14,4
11.	Fiú-lány kapcsolat	-	-	15	4,6	15	2,4
12.	Életrajz	1	0,4	14	4,2	15	2,4
13.	Egyéb	34	12,2	46	13,8	80	13,2
	Összesen:	279	100,0	333	100,0	612	100,0

Tehát a kaland és krimi vezeti a népszerüségi listát a témakörök között. Érdekes, hogy ez a témakör a lányok körében is milyen magas emlitésszámot kapott.

A tanulók olvasmányainak jelentős részét az iskolai kötelező és ajánlott olvasmányok teszik ki - igy tehát a kötelességüknek tesznek eleget, ha szabadidejükben olvasnak. A spontán érdeklődés leginkább a kalandregények iránt nyilvánul meg. Ez is utal arra, hogy a IX. osztályosok még inkább szórakozást várnak a könyvtől, s kevésbé a személyi

tökéletesedés, lelki épülés lehetőségét.

/SZEBERÉNYI Zoltánné: A szlovákiai magyar tanulók irodalmi érdeklődése. Pedagógiai Szemle, 1972. 2. sz. 150-160. l. alapján./

3. MŰVELŐDÉS-STATISZTIKAI ADALÉKOK

Az alább következő csekélyszámú adat elsősorban a *könyvtárak* ellátottságára, illetve igénybevételére vonatkozik.

Az *1964-65-ben* felmért 24 dél-szlovákiai község (felsorolásukat ld. az I/1. fejezet elején) közül csak 2 községben nem működik *könyvtár*. A 22 községi könyvtár összállománya 45 388 kötet, egy lakosra 0,91 kötet esik.

A könyvállomány *nyelvi összetétele* egészében aránytalan a lakosság nemzetiségi strukturájához viszonyítva. Példák:

Község	Magyar lakosság	Szlovák lakosság	Községi könyvtár állománya (kötet) magyar nyelvű	szlovák nyelvű
Guta	10 486	358	7 500	3 100
Felsőkirályi	1 963	1 465	822	1 233
Ipolyvisk	1 045	62	585	432
Cakó	282	13	215	145
Páskaháza	381	11	547	258

20 könyvtár (Nagybalog és Alsószecse nélkül) *tagsága* 2 320 fő, a községek lakosságának 7,5 %-a. Az 1964-es év kölcsönzéseinek száma: 38 522. Elsősorban a tanulók a rendszeres könyvtári olvasók.

A könyvtári statisztikák szerint a három *legolvasottabb könyv*: Jókai: Az arany ember; Gárdonyi: Egri csillagok; Verne: Tizenötéves kapitány. *Szlovákiai magyar íróktól* 778-an olvastak valamilyen könyvet 1964-ben. A legkedveltebbek: Lovicsek Béla: Csillagszemü asszony; Szőke József: Katicabogár (ifj. reg.); Szabó Béla: Marci, a csodakapus; Rácz Olivér: Megtudtam, hogy élsz; Egri Viktor: Szivet cserélni nehéz stb.

A községek *iskolai könyvtárainak* kötetszáma: 25 700 könyv; a *kölcsönzések száma* 1964-ben 15 712 volt, ami igen nagy olvasási kedvre mutat.

/KARDOS István: A magyar nemzetiségü dolgozók kulturális szinvonalának minősitése. Irodalmi Szemle 1965. 6. sz. 529-543 l. alapján./

* * *

A nyugat-szlovákiai kerületben a *hetvenes évek végén* egy lakosra 2,6 *könyvtári könyv* jutott, egy magyar nemzetiségü lakosra 2,1 magyar nyelvü könyv. A közép-szlovákiai kerületben egy polgárra 2,59 könyv, egy magyarra 2,35 magyar könyv esik. A kelet-szlovákiai kerületben átlagosan 3,13 könyv jut egy lakosra, egy magyarra pedig 2,77 magyar könyv.

1978-1979 folyamán a magyarlakta területek 21 magyar *játékfilmet* játszottak a mozikban - szlovák feliratozással.

A *Csehszlovák Rádió* heti 35 órán át sugároz magyar nyelvü adást.

Csehszlovákiában jelenleg 19 központi *újság és folyóirat* jelenik meg magyarul, hetente 470 000 példányban. A magyar nyelvü járási és üzemi lapok egyszeri példányszáma 40 000 körül mozog.

/MRÁVIK, Jozef: A nemzetiségi kultúrák fejlődése, Népmüvelés (Pozsony) 1980. 11. sz. 6-9. l. alapján./

4. OLVASÁS- ÉS IRODALOMNÉPSZERÜSITŐ TEVÉKENYSÉG

Az ilyen irányú sokrétü tevékenységet egy *1977-ből* való CSAMADOK-jelentés alapján ismertetjük

A CSEMADOK irodalomnépszerüsitő tevékenységének célja, "hogy a felnőtt lakosságra, elsősorban a CSEMADOK-tagságra alkotó, gondolkodó módon hassunk az irodalmi alkotások ismertetésével."

Ezzel kapcsolatos feladatok:

- általános irodalomnépszerüsitő előadások szervezése;
- megemlékezések jelentős és neves alkotókról;
- iró-olvasó találkozók rendezése;
- irodalmi szinpadok irányitása;
- könyvhónapi akciók lebonyolitása;
- irodalmi-kulturális napok szervezése;
- fesztiválok, seregszemlék szervezése;
- irodalmi vetélkedők, pályázatok kiirása;
- Előadói-, szinpadi segédanyagok kiadása.

A feladatok végrehajtása érdekében 1972-1977 között járásonként megszervezték a CSEMADOK irodalomnépszerüsitési albizottságait a járási népmüvelési bizottságokon belül (13 járásban és a két nagyvárosban: Pozsonyban és Kassán).

Irodalomnépszerüsitő kiadványok jelentek meg 1972-1977 között Mikszáthról, Fábry Zoltánról (2), Dosztojevszkijről, Petőfiről, Csokonairól, Madáchról, Radnóti Miklósról, Erdélyi Józsefről, Szenczi Molnár Albertről, Jókairól, József Attiláról és a szovjet irodalomról.

Irodalmi szinpadok számára *müsorfüzeteket* adtak ki Csokonai, Petőfi, Vinokurov, Radnóti, Ady stb. müveiből.

Irodalomnépszerüsitő előadásokhoz *előadói anyagokat* adtak ki: Ady, Berzsenyi, Batsányi, Csokonai, Petőfi, Arany, Erdélyi János, Madách, Kármán József, Vajda János, Mikszáth, Jókai, Czczor Gergely, Jedlik Ányos, Móra, Tamási Áron,

Juhász Gyula, Babits Mihály, Vörösmarty, Móricz, József Attila, Illyés Gyula, Radnóti és Fábry Zoltán életéről és munkásságáról. A cseh és szlovák irók közül: Jiří Wolkerről, Vítězslav Nezvalról, Fraňo Kral'-ról, Janko Král'-ról, Peter Jilemniczkýről, Julíus Fučíkról, Laco Novomeskýről stb. A szovjet-orosz irodalom alkotói közül: Puskin, Csehov, Dosztojevszkij, Gorkij, Majakovszkij, Alekszej Tolsztoj, Solohov munkásságáról.

A legsikerültebb *irodalomnépszerüsitő előadások* témái:

- a szovjet irodalom útja;
- szlovák-magyar irodalmi kapcsolatok;
- történelmi lecke mindenkinek;
- az ifjúság és a Szlovák Nemzeti Felkelés irodalma;
- nagy orosz realisták;
- mai magyar költészet;
- mai szovjet költészet;
- a szovjet irodalom kiválóságai;
- Petőfi, a forradalom viharmadara;
- az irodalom szerepe a szocializmus épitésében.

Az irodalomnépszerüsitő munka terén a legjobb eredmények a dunaszerdahelyi, az érsekujvári, a lévai, a nagykürtösi, a kassai járásokban születtek.

1972-1977 között 551 *irő-olvasó találkozót* rendeztek szlovákiai magyar irókkal, költőkkel - ez évi több mint 100 találkozást jelent. E rendezvények előnyösen befolyásolták a könyvvásárlást. 1972-1977 közötti időszakban került sor először a csehszlovákiai magyar irók napjára (Naszvadon).

A *szlovákiai magyar alkotók* könyveinek népszerüsitésében a galántai, a dunaszerdahelyi, az érsekujvári, a nagykürtösi, a kassai, a tőketerebesi járásokban érték el a legjobb eredményeket. Voltak esetek, amikor egy-egy iró müvé-

ből járásonként 1 000 példánnyal is több fogyott a szokásosnál.

/Adalékok a CSEMADOK XII. országos közgyűléséhez 1977. Összeáll. Varga János. Dunaszerdahely, 1977. CSEMADOK KB titkársága. 31-37. l. alapján./

II. SZOVJETUNIÓ

A Szovjetunióban élő magyarok túlnyomó többsége az *Ukrán SZSZK Kárpátontúli Területén* (Kárpát-Ukrajnában) található. Stumpf Benedek András kötetünk számára készitett, alább következő irása is e terület magyar könyvkulturájával foglalkozik. A potenciális olvasók (a magyar anyanyelvüek) száma itt *180-200 ezerre* tehető. (A létszám kérdésével a szerző részletesebben is foglalkozik.)

A kárpát-ukrajnai magyarság olvasási szokásairól nem szólnak felmérési adatok, ezért a szerző kénytelen szórványosan fellelhető, csak indirekt módon felhasználható információra támaszkodni.

STUMPF BENEDEK ANDRÁS:

A KÁRPÁT-UKRAJNAI MAGYAR LAKOSSÁG ÉS A KÖNYV

A cimben jelölt témáról nehéz szólni olvasásszociológiai felmérések hiján. Neheziti a dolgot, hogy sem a potenciális magyar olvasók számát, sem kulturális ellátottságukat nem ismerjük, illetve ismereteink nagyon felületesek. Az első, a kárpátaljai magyarok, illetve magyar anyanyelvüek száma megközelitően tisztázható, bár az 1,1 milliós összlakosság mintegy 16 %-át kitevő magyarság statisztikai adatai nem egyöntetüek. Dávid Zoltán 152 000-re teszi a magyarok (1970-es) lélekszámát,[x] a szovjet statisztikai kiadványok 159 000-ben határozzák meg a Szovjetunió 166 000 magyar lakosából a területen élők számát, mig a Kárpátontuli Területi Statisztikai Hivatal az adatok továbbvezetésével 1968-ban 163 000-re becsülte a magyarok lélekszámát.[xx] (A negativ eltérés tulnyomórészt a Magyarországra való áttelepedésből adódik.) Mivel a statisztikai adatok felvételénél a személyi igazolvány adatai döntőek, az összehasonlitó demográfiai módszerek által valószinüsitett korekcióval a kárpát-ukrajnai magyarok lélekszámát 180 000-re, mig a magyar anyanyelvüek számát 200-220 ezerre becsülik.[xxx]

---

x DÁVID Zoltán: A magyar nemzetiségi statisztika multja és jelene. Valóság 1980. 8. sz. 92. 1.

xx Idézi: ROT, A.M.: A magyar nyelv fejlődése, Ungvár 1968. 250. 1.

xxx Magyar Müvelődési élet Kárpát-Ukrajnában. Magyar Hirlap 1979. szept. 29., 6. 1.

A nemzetiségi lét - s ezen belül a kulturális identitás, jelen vizsgálati szempontunk szerint pedig az olvasási kultura szempontjából nem lényegtelen, hogy a magyar lakosság zömében a *Tiszahátон* él, a csehszlovák, magyar és román államhatár, valamint a Minaj, Csongor, Dercen, Salánk, Tiszaujhely és Szőllősgyula által határolt területen a szigetekben; illetve szórványokban, az egykori máramarosi koronavárosokban s a terület ipari központjaiban. Ez mintegy száz, többségében magyar lakosságu települést jelent. (Ez az adat a későbbiekben a könyvtári hálózat becslésénél lesz döntő.) Az egyetlen tisztán magyar jellegü város Beregszász (37 000 lakos). Az egyformán 70-70 000 lakosu Ungvár és Munkács lakosainak mintegy 20-20 %-a magyar. Városiasodó jellegü alsófokú központok a magyar nyelvterületen: Csap (6 300), Bátyu (3 000) és Tiszaujlak (4 000) lakossal.

A magyarlakta terület kompakt és homogén jellege elősegiti a nemzetiségi lét és tudat fennmaradását. A kárpát-ukrajnai magyar nyelv az északkeleti (irodalmi!) magyar nyelvjárások részeként tiszta és romlatlan, a kisebbségi nyelvszinthez képest gazdag és képes az információs robbanással közvetitett fogalomáradat asszimilálására. A Tiszahát magyarsága rendszeresen nézi illetve hallgatja a magyarországi tévé- és rádióadásokat, s lehetőségeihez képest a magyarországi sajtót is figyelemmel kiséri.

A potenciális *olvasók* köre tehát adott. Bonyolultabb az *olvasnivaló* kérdése. Amikor a terület a Szovjetunió és Csehszlovákia között kötött szerződés értelmében egyesült Ukrajnával (1945. junius 22.), a helyi magyar lakosságot, mint a háboruban vesztes fél etnikumát, bizalmatlanul kezelték, s többek közt erős szelekciónak vetették alá az ugymond "burzsoá" és szovjetellenes nézeteket tükröző köz-

könyvtári állományt. Mivel árnyalt elbirálásra az idő nem volt alkalmas, a revizió során lényegében a teljes magyar könyvtári állomány megsemmisült, csak a tudományos könyvtárak állománya maradt többé kevésbé érintetlen (köztük az Ungvári Állami Egyetem mai könyvtára, amelynek jogelődjét még 1640-ben alapitották a Homonnai-Drugethek. (Nehezitette a helyzetet, hogy az ismert hidegháborus pszichózis, az éberségelmélet fenyegettetésében a magánkönyvtárak tulajdonosai is titkolták "kincseiket", féltek a "propaganda" bélyegétől. Ebben az időszakban a beregszászi piac feketézőinek az élesztő és a feketebors mellett a magyar könyv volt a legkelendőbb áruja. Magyar könyvbehozatalra hosszú évekig nem is került sor. Az önellátás elvére támaszkodó helyi magyar könyvkiadás ugyanakkor másfél évtized alatt mindössze 121 könyvet illetve könyvjellegü sajtóterméket bocsátott ki.

Lényegében csak 1957-ben[x] indult meg a magyarországi sajtótermékek rendszeres behozatala. A magyar betüre kiéhezett lakosság a viszonylag olcsón árusitott könyveket az előzetes kereskedelmi elképzeléseknél sokkal jobban "fogyasztotta". Bár hiteles és szakszerü adatokat nem találhatunk az adott időszak sajtójában, az örömteli közhangulatot jól érzékelteti az ungvári *Kárpáti Könyvkiadó* évkönyvszerü kiadványában, a *Naptár*ban 1960-ban megjelent riport, amely az önálló ungvári magyar könyvesbolt megnyitásáról számol be.[xx] Ugyancsak erről a könyvéhségről ir esszékötetében Horváth Anna beregszászi képzőmüvész. Egy részletét

---

x KOVÁCS Vilmos-BENEDEK András: Magyar irodalom Kárpát-Ukrajnában. Tiszatáj, 1970. 12. sz. 1144. l.

xx B.L.: Egy új könyvesboltban. Naptár, 1961. Kárpáti Könyvkiadó, Ungvár 1960. 61. l.

már azért is érdemes idézni, mert az irás egyben jellegzetes példája annak is, milyen "mélységgel" vizsgálta a két évtizeddel ezelőtti kárpát-ukrajnai sajtó az olvasási igényeket és szokásokat. "Az iskolán kivüli népmüvelésnek, a közizlés állandó fejlesztésének nem kis mértékben tudható be az az óriási fejlődés, amely Beregszászban a könyvek és általában a sajtótermékek iránt tapasztalható - irja a müvésznő. - ...Az elmult évtized fejlődésének meghökkentő eredménye az is, hogy könyvesboltunkban egyetlen nap alatt elfogyott az Odüsszeia, vagy a Müvészettörténeti ÁBC... A Magyar Nyelv Értelmező Szótárának első szállitmányáért ugyanilyen 'harc' folyt... Pillanatok alatt tünik el a vásárlók táskájában a klasszikus müvektől a mai irók legújabb munkájáig minden, ami figyelemre méltó, s a versek néha hamarább, mint a regények... Egyes fiatalok valósággal megszállottjai a könyvgyüjtésnek." S igy tovább, hosszan és lelkesen. A müvésznő is érzi ezt. "Ennek ellensúlyozására álljon itt talán végezetül néhány számadat könyvesboltunkról" - irja,[x] de ezzel a szándékkal véget is ér a jóakarat, mert a kiadó szerkesztői ezeket a feltehetően megbizható adatokat kihúzták, csak a bevezető mondatot felejtették benne a könyvben. Kiderithetetlen tehát, hogy a kárpát-ukrajnai magyar magánkönyvtárak állománya mit és mennyit tartalmazhat. Itt sajnos a Kultura vállalat adatait sem vehetjük figyelembe, mivel az a Szovjetunió egész területére szállitja a megrendelt vagy cserealapként küldött könyvanyagot.

---

[x] HORVÁTH Anna: Megtört a csend. Kárpáti Könyvkiadó Uzsgorod 1965. 37-39. l.

Az olvasási lehetőségek és szokások másik "ellenőrzési" pontja a *könyvtár*. Egy 1971-es adat szerint az adott pillanatban Kárpát-Ukrajnában 1 353 könyvtár volt 9 milliós állománnyal.[x] Ebből, az iskolai könyvtárakat is beleszámitva, mintegy 170 található a magyarlakta területen. Egy 1969-es adat szerint "minden magyar községben van könyvtár. Állományuknak mintegy 40 %-a magyar nyelvü."[xx] Ellátásuk központositott. Ezt egészitik ki a helyi tanácsok illetve pártoló üzemek által biztositott anyagi alap segitségével. A terület magyar jellegü könyvtárainak módszertani irányitó központja a Területi Könyvtár Idegennyelvü Osztálya. Ez sajnos csak elméleti segitséget jelent, feldolgozó munkát nem. A kárpát-ukrajnai magyar könyvtárak nagy része többek közt ezért "kényszerszabadpolcos" rendszerü, nem vezet katalógusokat és csak össztételszám szerinti leltárra vállalkozhat. (A könyvtárosok túlnyomó része képzetlen, nem is folyik magyar könyvtárosképzés, igy vagy képesités nélküliek, vagy magyarul nem tudó szakemberek dolgoznak a könyvtárakban.) Már ez is elég lenne ahhoz, hogy a kölcsönzők kartonjait se vegyük megbizható kutatási alapnak, különösen, ha figyelembe vesszük a "terv-teljesitési" szempontokat. A beregszászi kerületet bemutató kiadvány egyetlen mondatban intézi el a könyvtárügyet, de ez az egy mondat is elég a fentiek illusztrálására: "...50 könyvtár mintegy 53 000 olvasója 400 000 könyv között válogathat".[xxx] Tudni kell ehhez, hogy a kerület

---

x A kultura és a tudomány frontjai. Kárpáti Igaz Szó 1971. nov. 26. sz. 1. l.

xx SZENES László: Amit egy ankét tárt fel. Kárpáti Igaz Szó 1969. nov. 2. sz. 3. l.

xxx VERESS Gábor-CSANÁDI György: Barátságban az erőnk. Kárpáti Könyvkiadó, Uzsgorod 1974. 85. l.

összlakossága az adott időpontban alig haladta meg a 80 000-et. Figyelemre méltó az is, hogy mig egy olvasóra átlag 7-8 könyv jut, a forgalmi adatok rendszerint mást mutatnak. A szintén beregszászi kerületi Gát község ifjuságáról egy cikkben a következőket olvashatjuk: " komszomoltagok a falusi könyvtár aktiv olvasói. Kacsó Eszter, Pallagi Rudolf, Babos Ernő és más SZLKISZ-tagok évente 30-40 könyvet olvasnak és segitenek az olvasói konferenciák és irodalmi estek szervezésében."[x] Hasonló adatot közöl egy az ungvári kerületi Nagydobronyt bemutató irás is: "Az olvasók száma másfél ezer, a könyvalap hatezer. Sanyi K.M. Sándor, a kolhoz fogatosa az elmúlt évben 42 könyvet olvasott el. Kartotékján szerepel: Viktor Hugo: Nyomorultak, Berkesi András: A magány és Jókai müvei garmadával". Ez a kiemelt felsorolás mindenesetre jelzi, hogy a Kárpát-ukrajnai olvasási kulturának a gyengéi hasonlóak a magyarországiakhoz. (Különösen, hogy még a könyv szerzője is Berkesit tartja kiemelésre méltónak a 42-ből!) Ez azonban kellő adatok hiján csak feltételezés. Tény ugyanakkor, hogy a könyvtári adatok nem nyújtanak világos képet a beiratkozottak olvasási kultúrájáról, s igy ez a támpont is elesik.

A tervszerü *izlésnevelésre* kevés alkalom mutatkozik. 1959-ben Mihályi Gábor ugyan egy 100 kötetes aranykönyvtár olvastatási tervét ajánlotta a pedagógusoknak és a könyv barátainak,[x] de ez az ötlet nem vált valóra. A hasonló jószándéku "olvasómozgalmak" megszervezését eleve nehézzé teszik a mennyiségi szempontu központi olvasótoborzó akciók. (Ezek különben sem magyar nyelvü könyvek propagálá-

---

[x] MIHÁLYI Gábor: Hogyan olvassunk szépirodalmat. Naptár 1960. Kárpáti Könyvkiadó, Uzsgorod 1959. 48. l.

sát célozzák.) Kevés sikert hozott Drávai Gizella 1970-es olvastatási tanácsadója is.[x]

A fentiek alapján nyilvánvaló, hogy csak egyéni riportok, interjúk segitségével kaphatnánk képet a kárpát-ukrajnai magyar lakosság olvasási kulturájáról. Ennek egyik elképzelhető változata intézményes: az Ungvári Állami Egyetem magyar szakos hallgatói valamelyik magyar testvérintézményük felkérésére vállalkozhatnának a felmérő munkára. A másik változat "amatőr" jellegü: valamelyik Kárpát-Ukrajnában is népszerü lapban kellene "legkedvesebb könyveim" tipusú pályázatot hirdetni. Kellő propagandával és esetleg magánúton történő "rászervezéssel" igy is hasznos és értékelhető adatok lennének nyerhetők.

[x] DRÁVAI Gizella: A gyermekek irodalmi neveléséről. Kárpáti Kalendárium 1970. Kárpáti Könyvkiadó Uzsgorod, 1969. 86. l.

III. ROMÁNIA

A Romániában élő magyarok - mint potenciális olvasóközönség - száma, 1,9 - 2 millióra tehető.

A romániai magyarság túlnyomó többségét az *Erdélyben* élők teszik ki, a következő információk kizárólag e területre vonatkoznak. A hiradások viszonylagos bősége részletesebb tagolást tett lehetővé. Ismét nemcsak olvasásvizsgálati eredményeknek adtunk helyt, hanem statisztikai jellegü adatoknak és olyan riportszerü, illetve szociografisztikus beszámolóknak is, amelyekről úgy véltük, hogy hozzájárulhatnak az erdélyi magyarság könyv- és olvasáskulturájáról alkotott kép kiegészitéséhez.

1. A FELNŐTT NÉPESSÉG OLVASÁSI ÉS MÜVELŐDÉSI SZOKÁSAI

A felnőtt korú erdélyi magyar népességen belül elsősorban a *falusi* lakosság könyvhöz, müvelődéshöz füződő kapcsolatáról tudósitanak a szakirók. (Köztük Várhegyi István tanulmánya, amelyet - vizsgálódási körének és tematikájának az átlagost jóval meghaladó szélessége és szociológiai elemzéseinek mélysége miatt - nemcsak referátumszerüen, hanem bő részletekben ismertetünk.) Két kisebb felmérés foglalkozik a (fiatal) *munkásokkal* és egy közlemény a *vidéki értelmiség* könyvhöz való viszonyával. Sajátos szinfoltként ismertetjük egy Ady ismertségét vizsgáló felmérés fontosabb adatait.

A) *FALUSI LAKOSOK*

Málnás község (Kovászna megye) lakóinak száma: 741 lélek. A 192 családból földmüves 224 személy. Polgárosodó agrár jellegü falu, ipar felé tájékozódó fiatalsággal. A faluban csak tsz van, viszont a szomszédos Málnásfürdőn van kőbánya, borvizpalackozó, szeszfőzde és téglagyár.

A müvelődésre forditott *időből* a legtöbb tévénézésre jut. a 2. legelterjedtebb müvelődési tevékenység az újságolvasás, harmadik helyen pedig a kulturházi programok látogatása áll. Itt müködik a könyvtár is, amelyet az iskola tanárai kezelnek. A fiatalok legfőbb szórakozása a tévé.

A faluban 45 készülék van (4-5 családra jut egy), 140 a rádiók száma, 40 a lemezjátszó és 1 magnó van (az iskoláé).

Az idős emberek többsége 4-6 elemit végzett, nem tudnak románul. A középkoruak iskolai végzettsége némileg magasabb, ők rendszeres tévénézők és gyakori vendégei a kulturháznak. A fiatalok iskolai végzettsége magasabb, kulturális igényeik egészen mások, mint az előző két generációé.

Gyors divathullám volt a *lemezjátszó*. Gyorsan jött, gyorsan mult el. Egy-egy készülékhez 10-40 lemezt vásároltak. Főként magyar nótát és müdalokat, operett-slágereket. Lemezjátszót általában társasági összejöveteleken hallgatnak, vagy ha nem jó a rádiómüsor, ill. nincs tévé a házban.

A *rádió* igen elterjedt, mindennapos, de nincs önálló funkciója. Szórakoztató kisegitő a tévé mellett. Főképpen népi muzsikát, müdalokat, könnyüzenét hallgatnak. A zenehallgatás szinte sosem önálló tevékenység, csak valami másiknak kisérője. Ezt követik a politikai hirek és az időjárás-jelentés.

A *mozinak* csekély hatása van, hetente 1-2 előadás van Málnáson. A filmválasztás legfőbb meghatározója: van-e magyar felirata a filmnek. A Jókai és Mikszáth regényeiből készült filmeknek van a legnagyobb hatásuk, ezt mindenki megnézi a faluból. A legjobb új filmekre nem várnak, inkább beutaznak Sepsiszentgyörgyre. Ilyen volt a Csárdáskirálynő filmváltozata is.

A *tévé* iránti érdeklődést igazán a magyar nyelvü adás megindulása (1969) keltette fel. A 45 tévétulajdonos közül 5 értelmiségi, 7 tsz-tag, a többi állami alkalmazott és munkás. Gyakran szomszédok, rokonok együtt nézik a müsort.

A tévé a szabadidő szórakozásra forditott részének 75 %-át köti le. Nyáron ritkábban nézik, mert az ingázók is

a háztájiban tevékenykednek. Télen viszont már sötétedéskor bekapcsolják. Az idősebbek inkább válogatnak az egyes müsorok között, a fiatalok alig. (Az idősebbek ugyanis - minthogy nem tudnak románul - igen kis mértékben értik a müsort.)

A magyar adás a legkedveltebb program. Vasárnap majdnem mindenki nézi, a csütörtöki magyar adást (akkor még volt) kevesebben. A magyar nyelvü müsorok közül a legkedveltebbek: szinházi közvetitések, népi táncok, kórusok, énekszámok, neves emberekről készitett riportfilmek. Majdnem minden magyar nyelvü müsorért egyformán lelkesednek - a beszédek kivételével.

A román adást is nézik, főként a folytatásos filmeket és a zenés müsorokat.

/KÓSA-SZÁNTHÓ Vilma: Egyszerü keresztmetszet Málnás müvelődési életéből. KORUNK, 1972. 11. sz. 1707-1713. l. alapján./

* * *

Felsőboldogfalván (Székelyudvarhely 3 566 lakosú peremközségben) a szövetkezeti boltban könyvet nem árusitanak; ide még nem jutott el a könyvvásárlás "divatja". Pedig a község lakosságának kb. 1/3-a olvasó ember - a könyvtár statisztikája szerint. A valóságban kevesebb, mert a tanitó-könyvtáros a gyerekekkel az igények figyelembe vétele nélkül küldi haza a könyvet a felnőtteknek.

A könyvtári statisztika szerint a *legolvasottabb irók:* Dumas, Jókai, Mikszáth, Gárdonyi, Stendhal, Fielding, Puskin, Rebreanu, Cronin és Móricz. A kortársi erdélyi magyar irodalom alkotói, valamint a tudományos és szakirodalom alig szerepelnek az olvasólapokon.

A községhez tartozó *Bikfalva* általános iskolájának VII. A. osztályában végzett fölmérés szerint csak négy családban rendszeres olvasó mindkét szülő; tiz családban a téli időszakban a szülők egyike sem olvas; hat családban csak az apa; két családban csak az anya olvas. A falu közvéleménye szerint: "a munkabiró ember napvilágnál ne olvasson."

A VII. A. osztály tanulóinak családjában egy téli időszakban *elolvasott könyvek:* 1. Jókai Mór, 2. Gárdonyi Géza (Egri csillagok), 3. Mikszáth Kálmán (novellái). Egyszeregyszer említették: Dávid Gyula - Mikó Imre: Petőfi Erdélyben; Kuncz Aladár: Fekete kolostor; Lám Béla: A körön kivül; Cusack: Ketten a halál ellen. A szülők olvasmányai között nem ritkán fordulnak elő Az utolsó mohikán, a Monte Cristo grófja vagy a Robinson Crusoe.

/HERMANN Gusztáv: Felsőboldogfalva útjain. = Változó valóság. Szociográfiai tanulmányok. Szerk. Imreh István. Bukarest, 1979. Kriterion Kiadó, 215-243. l. alapján./

* * *

VÁRHEGYI ISTVÁN:

A KÖNYV ÉS AZ OLVASÁS HELYE A MAROS MEGYEI FALU SZELLEMI ÉLETÉBEN*

(RÉSZLETEK)

[..]A romániai magyar nemzetiséget mintegy felerészben a falu társadalma képviseli, s ez az általunk vizsgált Maros megye esetében is érvényes. A megye lakosságának 64 %-a él falun, nem egészen 400 000 személy. Ennek a népességnek azonban csupán 1/4-e dolgozik ténylegesen a mezőgazdaságban.

[..]Felmérésünk során a vizsgált népesség társadalmi-foglalkozási összetételét úgy alakitottuk ki, hogy hiven tükrözze Maros megye demográfiai, szociális, gazdasági és etnikai valóságát. A munka során Maros megye községeinek 80 %-át, falvainak több mint felét sikerült feltérképeznünk. Összesen *1267 személy* adatait dolgoztuk fel, különös tekintettel az irodalom társadalmi dimenzióira. Emellett részletes adatgyüjtést végeztünk a tömegkommunikációs eszközöknek a szabad időre, az olvasó érdeklődésére és izlésvilágára vonatkozó hatásairól.

[..]A mintafelvétel foglalkozási összetétele igy alakult:

Földmüves (növénytermesztő, állatgondozó mtsz-tag)	48 %
Mezőgépész-traktorvezető	22 %
Állami gazdaságban dolgozó földmüves, állattenyésztő	11 %
Kertészeti-szőlészeti munkások	9 %
Mtsz-brigádos és mtsz-elnök	5 %
Mezőgazdaságban dolgozó technikus, középfokú személyzet	3 %
Agronómus, állatorvos, felsőfokú végzettségü agrárszakemberek	2 %

*In: Változó valóság. Szociográfiai tanulmányok. Szerk. Imreh István, Bukarest, 1979. Kriterion Kiadó, 163-185. l.

ORSZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR

A foglalkozási szerkezet nagyjából tükrözi a mai falu aktiv mezőgazdasági lakosságának megoszlását.
[..]A vizsgált jelenségkomplexumra összességében egy bizonyos "dualizmus" jellemző: egyrészt a városi életmód, az anyagi és civilizációelemek gyors átvételével létrejött *falusi urbanizálódás*, másrészt az életmód és a müvelődés egyes elemeiben a *hagyományos paraszti forma* megőrződése. Ezzel magyarázható, hogy olykor egészen különböző, sőt egymásnak elentmondó jelenségek egymás mellett élésének jelenségével találkozhatunk: a gondolkodásmód és izlés terén szivósan továbbélő archaikus paraszti kultúraelemekkel s a városias kultúra intenziv betörésével. Ilyen körülmények között természetes, hogy a falusi társadalom olvasáskultúrájában, irodalmi müveltségében is erőteljesen érződik az akkulturáció és az ezzel járó anómia.

A TÁRSADALMI KÉPLET MEGVÁLTOZÁSA

[..] A mai falu társadalmi és kulturális fejlettségi foka tehát szükségessé teszi a helyzetének megfelelő sajátossági szempontok figyelembevételét. Az eszményi tipus hiányában módszeresen el kell tehát határolnunk a kutatásunk tárgyát képező falusi társadalmat és azon belül a falura érvényes értékrendszer vizsgálatát. Mert arra a kérdésre, hogy mit ér a könyv, mit ér az olvasás falun, csakis egy adott értékrendszer alapján válaszolhatunk. De mi a falu mai értékrendszere? Van-e egyáltalán valamelyest kialakult új értékrendszere? És ha igen, melyek ennek az értékvilágnak társadalmi meghatározó és alapvető ismérvei? A falusi kultúra, szellemi igény és esztétikai izlésvilág mai helyzete hiven tükrözi a mai faluban történt és történő mély-

reható átalakulást. Minden dogmatikus és apologetikus fogantatásu megközelités szines képet rajzol a mai falu és város közti különbség eltünéséről és egyes egységes, homogenizált társadalmi alakzat létrejöttéről. Egyelőre azonban még semmi sincs távolabb a mai falu valóságától, mint a homogenizálódás. Azok az alapvető gazdasági és társadalmi változások, amelyek az utóbbi három évtizedben végbementek, a legdinamikusabb faluszerkezetet hozták létre, melyet a falu évezredes történelme folytán valaha is átélt.

/../"Hova lettek az olvasók?" - kérdi az egyik figyelemreméltó elemzés szerzője, aki a könyvtárügy, a falusi könyvolvasás kérdéseit veti fel a bihari falvakban folytatott ankét ürügyén. A cikkiró, miután rámutat arra, hogy az idézett bihari ankét szerint Tenkén, Cséffán, Bátorban, Széplakon, Székelyhidon, Barátkán és még nagyon sok helységben a könyvtárhasználók, tehát prezumptiv olvasók száma a községek lélekszámához viszonyitva "két-három százaléknál ingadozik", igy zárja le elemzését: "...az ankét hatásosabb-eredményesebb volna, ha a hagyományos lehetőségek felsorolása helyett (inkább előtte!) *mélyebbre szánt az olvasók lemorzsolódása okainak a kideritésében.*"* A falu kulturális és szellemi életében igy döntő jelentőségü kérdésföltevés méltán jogosult. Jelen tanulmányunk keretében igyekszünk is választ adni a feltett kérdésre. De felhivjuk a figyelmet arra, hogy az, ami Bihar megyében az ankét során érintett falvakra vonatkozik, nem kisebb mértékben érvényes Maros megye falvaira is. Erre vonatkozólag két adatot közlünk: az 1968-ban és 1975-ben bejegyzett könyvtári ol-

* Művelődés, XXIX. 3. sz. 38. l. Kiemelés tőlem - V. I.

vasók számát. Maros megye falusi könyvtáraiban 1968-ban 94 482 olvasó szerepelt, 1975-ben pedig 43 471. Tehát mindössze *hét év alatt több mint felére csökkent a falusi könyvtárakban nyilvántartott olvasók száma.*/.../ Arra a kérdésre, hogy hova lettek az olvasók, tehát nem lehet csak egy ankét alapján válaszolni. Nem az ankét, hanem a falu társadalmi valósága az, amiből a választ megkaphatjuk. Ez a társadalmi valóság pedig igy kényszerit a kérdésfeltevés módositására: *"Hová lettek a falusiak?"* A választ már előttünk megadták az erre vonatkozó demográfiai, munkaerőstatisztikai felmérések: A falu legértékesebb társadalmi rétegét képező fiatalság elhagyta a falut. Ez pedig három tekintetben érezteti hatását: a) *biológiailag* a legtermékenyebb, legszaporodóképesebb elem; b) *gazdaságilag* a legerősebb, legfrisebb munkaerő; c) *kulturálisan* a leginkább iskolázott és szakmailag legjobban képzett társadalmi réteg távozását jelenti. A falu társadalmi összetételében beállott példátlan arányú változás, a falu elöregedése és lakosságának számbeli csökkenése az a társadalmi tény, amely választ adhat a falusi könyvtárak olvasóinak alakulására. A másik tény, amelyet figyelembe kell vennünk az olvasók számának csökkenésével kapcsolatban az, hogy /.../ a falusi munkaerő jelentős része csak ideiglenesen, helyesebben csak időszakosan kapcsolódik a városhoz. A város befogadja a munkaerőt faluról, de nem fogadja be mint polgárt, mint városi lakost./.../ Igy jött létre a mai falu életében az a paradoxális tömegkép, amelyet a "városi munkával és a falusi életmóddal" fejezünk ki./.../ A falusi müvelődési otthon és az ahhoz kapcsolódó könyvtár a falusi fiatalság foglalkozási-munkahelyi és szórakozásbeli igényeihez mérten túlhaladottá lett, legalábbis ebben a mai formájában. A falusi fiatalság ugyanis munkája, ipari tevékenysége, intellektusának racionalitá-

sa, izlésvilágának modernsége (kvázi-modernsége) miatt is más igényekkel lép fel, mint amit a falu hagyományos értékrendszere épülő müvelődési intézmények adni képesek. [...] Ennek a társadalmi rétegnek kulturális és azon belül olvasó- és könyvkultúrája nem képezi kutatásunk tárgyát; minket elsősorban a falun élő aktiv mezőgazdasági dolgozók irodalmi müveltsége, a könyvhöz való viszonya érdekel.

A KÖNYVIGENY ÉS ANYAGI HELYZET

A falu kulturális élete elválaszthatatlan az életmód városiasodásától. Az idősebb falusi nemzedék életszükségletei és igényei a fiatal nemzedéknek a családon belüli jelenlétéhez kapcsolódnak. Az idősebb nemzedékek, a szülők, ha városias formában megújitják életüket - átépitett vagy új ház, modern lakberendezés -, tekintettel vannak a gyermekeik iskolázottságából és foglalkozási szintjéből következő igények kielégitésére is. *Az anyagi életmód változásai azonban nem járnak szükségképpen együtt a kulturális-szellemi igények növekedésével. A falusi család kulturális-szellemi igényének egyik legjobb fokmérője a könyv iránti igény.* Hogyan is fest ez Maros megye 91 községében 415 506 személyre voantkozó könyvvásárlási adatok tükrében? [...]

	1973	1974	1975	1976
Az eladott könyvek értéke lej	3 434 000	3 586 000	3 727 000	4 100 000
Egy főre jutó könyveladás értéke lej	8,21	8,64	8,97	9,87

Tehát az 1973-1976 közti időszakban Maros megye falusi lakosságának könyvvásárlásra - a falusi szövetkezeti

boltok szintjén mérve - egy főre eső átlag értékben kifejezve 8,92, kikerekitve kb. 9 lejt tesz ki.

[...] A falusi ember nem sajnál súlyos tizezreket kiadni vaskeritésre, a ház oldalán végigfutó esőcsatorna cikornyás kiképzésére, a ház külső falának szines mozaikkal, csempével, festéssel való diszitésére vagy a lakásbelső ékesebbé tételére, ahol már agyoncicomázó szándék érvényesül a belső festésben, berendezésben, nippek halmazában, müvirágok és giccsek, vásári falidiszek és olajnyomatok izléstelen halmozásában.

[...] A két tényező (az anyagi helyzet pozitiv alakulása és a kulturális igény primitiv szintje) még érdekesebb összehasonlitásra ad lehetőséget, ha megnézzük, menynyit költenek falun például szeszesitalra és mennyit költenek könyvre. [...]

	1973	1974	1975
Szeszesital-eladás értéke	154 483 000	158 957 000	186 468 000 lej
Könyveladás értéke	3 434 000	4 586 000	3 727 000 lej
Egy főre jutó italeladás értéke	372,25	383,03	449,32 lej
Egy főre jutó könyveladás értéke	8,21	8,64	8,97 lej

A fenti adatok összehasonlitásából [...] világos, hogy fenti megállapitásunk, mely szerint *nem a falusi családok anyagi helyzetével magyarázható a kulturális igény alacsony szintje.*

[...] Igen fontos tényező a falu kulturális lemaradásában egy már emlitett jelenség, a legmozgékonyabb, a tanulás, olvasás és kulturális igények terén legfogékonyabb réteg, az ifjú nemzedék eltávozása. [...] A fenti megálla-

pitást húzza alá az az érdekes és rendkivül biztató jelenség, hogy viszont Maros megye városaiban, főképpen Marosvásárhelyen az utóbbi időben szokatlan ütemben megnövekedett a könyvtári olvasók száma. Különösen az új negyedek lakói részéről érezhető a könyv iránti fokozott kereslet. [...]

KÖNYVIGÉNY ÉS TÁRSADALMI MEGHATÁROZOTTSÁG

A mai modern mezőgazdasági igények a hagyományos paraszti munkától eltérő, új munkamegosztást hoztak létre. A falu aktiv mezőgazdasági munkaereje különböző foglalkozási körökben tevékenykedik, és ez a különböző szintü szakmai ismereteket és hozzáértést jelentő hierarchikus viszonyokat hoz létre. [...] A müveltségigény feltehetően együtt nő a minőségileg nagyobb hozzáértést, racionalitást követelő munkatevékenységgel és ennek megfelelő javadalmazással. Ebből a szemszögből próbáljuk most megközeliteni az anyagi életmód és a kulturális életvitelhez szükséges eszközök - elsősorban a könyv - közötti kapcsolatot a családi háztartások szintjén.

(1267 család)

Anyagi és kulturális javak a családban	Mtsz-dolgozó	Állami gazdasági dolgozó	Mezőgépész	Mtsz-brigádos, mtsz-elnök
Saját ház	97,6	92,9	89,1	92,3
Hütőszekrény, mosógép, porszivó, varrógép	38,1	42,3	51,2	54,5
Kerékpár, motorkerékpár	45,3	39,1	49,6	27,2
Autó	0,9	1,1	2,3	1,6
Rádió, tévé, lemezjátszó	48,1	51,3	61,2	59,1
Házi könyvtár (5-10 könyv)	16,3	27,1	38,1	29,9
Házi könyvtár (10-20 -"-)	8,1	11,2	21,6	18,1
1 főre jutó jövedelem	500	610	705	640 lej
1976-ban vásárolt könyv értéke	12	16	26	14 lej

Már e táblázat adatai is jelzik, hogy a mezőgazdaság különböző szektoraiban foglalkoztatott személyek munkahelyüktől és beosztásuktól, valamint az ennek megfelelő tevékenységi szinttől függően eléggé különbözőképpen viszonyulnak a könyvhöz; ez a házi könyvtárak jelenléte, illetve az egy főre eső átlagjövedelem és a könyvre költött összeg közti összefüggésből is kitünik.

/.../ Az olvasás és a tömegkommunkációs eszközökhöz való aktiv viszonyulás jelenségét mutatja a következő (100 személy adatait feldolgozó) táblázat:

	Könyvet olvas		Otthonában van		
	rendszeresen	alkalomszerüen	Sajtó	Tévé	Rádió
Mtsz-dolgozó	8	3	49	27	36
Állami gazdasági szakmunkás	14	4	52	41	48
Mezőgazdasági gépész	11	5	61	59	61
Falun élő, de városon dolgozó szakmunkás	13	4	68	71	59
Agrárszakember	95	5	100	98	91
Mtsz-nyugdijas	14	9	51	28	37
Mtsz-dolgozó, háztartásbeli	7	2	14	42	37

A fenti adatok már valamivel közelebb hoznak ahhoz a kérdéshez, hogy mi határozza meg a kulturális lehetőségekkel való élés és azon belül az aktiv olvasás jelenségét. Mint látható, a falu foglalkozási szerkezetén belül lényeges eltérések vannak attól függően, hogy milyen általános müveltséget és szakismeretet kiván valamely mezőgazdasági dolgozó (illetve a falun élő, de nem mezőgazdaságban alkalmazott) ipari szakmunkája. A rádióhallgatás, tévé-nézés, az ujság- és könyvolvasás adatai alapján a következő intenzitási sorrendet állapithatjuk meg a kulturális tevékenységek gyakoriság-mutatói alapján.

Agrárszakember (magas szakmai képesítés és főiskolai végzettség, illetve technikum)	0,384
Falun élő, de városban dolgozó ipari munkás (általános iskola + szakiskola)	0,215
Mezőgazdasági gépállomások szakmunkásai (általános iskola + szakiskola)	0,197
Állami mezőgazdaságok szakképesített dolgozói (elemi iskola + szaktanfolyam)	0,159
Mtsz-nyugdíjas parasztok (átlag 4-6 elemivel)	0,139
Mtsz-ben dolgozó férfiak (korcsoporttól függően 4-5 elemi iskolai végzettséggel)	0,123
Mtsz-ben dolgozó nők (háztartásbeliek, korcsoporttól függően 3-4, illetve 5-7 osztályos elemi iskolai végzettséggel)	0,102

A kulturális javakkal való élés intenzitásának tehát mély társadalmi meghatározottsága van. Döntő erővel érvényesülnek itt a *foglalkozás*, a *szakképesítés*, az *iskolai végzettség*, a *nem* és az *életkor* tényezői. A fenti sorrend első helyén a legmagasabb iskolai és szakmai müveltségü agrárszakemberek állanak. Az ő kulturális igényeik a legmagasabbak. Legutolsó helyen állnak az mtsz-ben dolgozó háztartásbeli nők, illetve az idős korosztályhoz tartozó, alacsony iskolai végzettségü férfiak. /.../

A FALU IRODALMI MÜVELTSÉGÉNEK FORRÁSAI

Milyen utakon jut el a könyv a mai falusi olvasóhoz? /.../ Ma falun négy alapvető forrás áll az irodalmi müveltségre vágyó olvasó rendelkezésére: a) a községi könyvtár, b) a falusi könyvesbolt (illetve a falusi üzlet könyvrészlege), c) a családi (magán) könyvtár, d) a sajtó, a rádió, a televizió irodalmi müsora, valamint a szinházak és mozik által bemutatott (irodalmi feldolgozásból származó) szinjáték és film, a falusi müvelődési otthonok szinjátszó csoportjainak bemutatásában sorra kerülő mükedvelő előadás.

1) Maros megye 91 községének *könyvtárai* már elhelyezésük, fizikai állapotuk szempontjából is tükrözik a könyv "társadalmi-kulturális státusát". Általános törekvés, hogy mindenütt a községközpontban, tehát jól megközelíthető helyen, tágas, tiszta és jól fűthető helyiségben helyezzék el a könyvtárat. Vannak községek (Nyárádmagyarós, Makfalva), amelyeknek könyvtári helyiségei bátran vetekedhetnek bármelyik városi könyvtáréival. Vannak viszont községek (főleg a Mezőségen, vagy a Maros felső folyása mentén), ahol még igen sokat kell tenni azért, hogy illő hajlékot kapjon a könyv. A könyvtárak állományának vizsgálata nem tartozott feladataink közé, ebben a vonatkozásban mégis meg kell jegyeznünk, hogy ez is alapos megujitásra szorul. A könyvek kétharmada nagyon régi kiadás, és ez meglátszik a könyvállomány fizikai állapotán is (legalább egynegyede kopott, elrongyolódott, agyonlapozott, egyszóval tönkrement könyv).

Szólnunk kell azonban a *könyvtári személyzetről*, amelynek igen fontos szerepe lehet az olvasási kedv felkeltésében és irányitásában. 1974-ben Maros megyében is megszüntek a függetlenitett községi könyvtárosi állások. A munkakört jelenleg - átmeneti megoldásnak tekinthetően - önkéntes és tiszteletdij alapján honorált személyek látják el. A könyvtárosok kétharmada önkéntességre felkért pedagógus, aki havi csekély tiszteletdijért legfeljebb a megyeszékhelyről küldött könyvcsomagok átvételét és leltározását, az olvasók statisztikájának elkészitését végzi el. /.../ Az olvasó-szervezés és -szolgálat aktiv funkciói /.../ egyre inkább háttérbe szorulnak. Sajnos olykor a legelemibb könyvtárosi teendők is ellátatlanok: felméréseink során nem volt ritka az sem, hogy hónapokig hevertek (polc hiján a földön) a megyeközpontból leküldött kibontatlan

könyvcsomagok. Ez a helyzet az elsődleges magyarázata annak, hogy miközben a könyvállomány az utóbbi 10 év alatt megkétszereződött, az olvasók száma az 1970-es tetőzés után több mint felével (43,5 %-ra) süllyedt.

2) A falusi szövetkezeti hálózat keretében létesült *könyvesboltok, könyveladási részlegek* már önmagukban is a falu kulturális felemelkedésének jelentős lehetőségei. [...] A szövetkezeti áruforgalom szerkezetében azonban [...] nem érvényesülhetnek a könyvpiac sajátos törvényei, s ez teszi a könyv helyzetét kritikussá. A könyv forgalmi fajsúlya és jelentéktelen pénzügyi nyereséget hozó volta miatt mint árucikk a közszükségleti, tartós fogyasztási javak, lakásberendezési, ruházati és luxuscikkek végtelen sorában számításba sem jöhet. A falusi boltkezelőknek a könyv inkább teher, mint bevételi forrás. Emiatt porosodik oly gyakran valahol az üzlet, a raktár mélyén, sokszor kibontatlanul és eladatlanul. Kellő hozzáértés nélkül nyilván nem lehet könyvforgalmat elvárni. [...]

3) Ha valakit meg akarunk ismerni és *otthonában* felkeressük, minden bizonnyal *könyvtára* az, amely sok mindent elárul róla. Számunkra lényeges kérdés, hogy a falusi családok könyvei milyen mértékben mutatnak utat a falusi ember lelkivilága, szellemi igénye és izlése felé. Helyzetfelmérést végeztünk 1267 családban. A felállitott mérték (legkevesebb 5 jó könyv) alapján 391 családban találtunk könyvállományt. A falusi családok közel 30 százalékában tehát van valamelyes könyv. Ez az arány sokkal jobb, mint a falusi olvasók már emlitett 10 illetve 5 %-a. [...]

A 391 (könyvvel rendelkező) család házi könyvtáraiban lévő könyvmennyiség részletező képe a következő:

5-10	könyv található a családok	40 %-ánál
10-30	- " -	30 %-ánál
30-50	- " -	15 %-ánál
50	könyvnél több	15 %-ánál

Ez utóbbi csportban egy család könyvállománya sem közelitette meg azonban a 100-at. A saját könyvvel rendelkező családok 80 %-ában a könyv nem a szülők, hanem az iskolás gyermekek útján került be a családba.

/.../ A *könyvek elhelyezésének módja* igen érdekesen mutat rá a könyv helyére a család szellemi életében. Ott, ahol még kezdetén tartanak a könyvek gyüjtésének és igen alacsony a család iskolai-kulturális szinvonala, a könyveknek nincs meghatározott, kiszemelt helye. A felmérés alapján családi könyvtárnak minősitett pár könyv konyhaszekrény tetején, ládában, fiókok alján, mindenütt szétszórtan hever. Pl. a Szászrégen melletti Bátos községben egy elég jómódú falusi család otthonában a következő értéksorrendet találtuk: 1) televizió (mint a szoba disze és legértékesebb darabja), 2) rádió (a falra erősitett polcra kirakva), 3) a falon szegre akasztva egymás mellett két karóra (ezt csak vasárnap, amikor templomba mennek vagy a városba utaznak, használják), 4) 8 könyv ebből 3 meséskönyv, a konyhaszekrény fiókjában; 2 regény a szekrény tetején, és 3 népszerü kiadásban megjelent verskötet egy ruhásládában. Felületes szemlélőnek ez talán nem mond semmit. Ha azonban a falusi család, a mai átalakulóban levő család kulturális-szellemi értékrendjében beállott válságról beszélünk, akkor ez a prózainak tünő kis momentum igy is értelmezhető. Mi a régi és az új kultúra tárgyi elemeinek a sorsa falun? Ha eltekintünk a néprajzi kutatók és a falu pusztuló népmüvészetét felfedező turisták által keltett konjunkturális helyzettől, ezek a tárgyak a legtöbb esetben valahol a padlás, a kamara zugaiban hevernek, mert nincs már

sem használati, sem szimbolikus értékük (szuszék, festett tányér, szapuló, guzsaly stb.). Mi a helyzet az új kultúra elemeivel és elsősorban a könyvvel? Sajnos nagyjából ugyanaz, mint a régi parasztkultúra tárgyi elemeivel. *Tehát: a réginek már nincs értéke, az újnak (könyv) még nincs értéke. Ez az a kritikus pont, amikor a régi és az új kultúra elemei a már és a még ellentmondásos helyzetébe kerültek.*

[...] Az új kultúra irányába fejlődő tudatos magatartás és értékrend jeleit mutatják azok a családok, ahol már megtisztelő helye van a könyv (tisztaszobában, kombinált-szekrény vitrinjében, vagy a toalett-tükör alatt lévő kis fiókos-polcos részeken). Ezeknek a családoknak az életében a könyv már részben a társadalmi-kulturális felemelkedés külső bizonyitéka. Előfordul az is, hogy rádöbbenünk: egyelőre még mutatóban vannak kitéve. Megvásárolták, hazahozták, elrakták szépen; az olvasás, a megismerés majd egy *későbbi folyamat eredménye lesz. De lényeges, hogy az első lépés a kultúra, az irodalom felé megtörtént. A könyvtartó falusi pedig minden bizonnyal átalakul olvasó emberré.*

4) A modern *tömegkommunikációs eszközök* térhóditása falun sokkal mélyebb, mint ahogy azt a felületes vizsgálat elárulhatná. Nem csupán a kulturális igények módosulásáról van szó. Ennél sokkal többről! A televizió, a rádió hatása módszeresen és napról napra szünteti meg a régi életmódra épülő parasztkultúra elemeit és alakitja ki (kezdetben lelki vágyakban, később konkrét elhatározásokban) a városi életstilus és kultúraigények átvételét. Kutatásunk meglepő eredménye ezen a téren mutatkozott meg: a falusi olvasó ma elsősorban nem a könyv útján, tehát nem a hagyományos gutenbergi úton, hanem elsősorban a modern tömegkommunikáció által audio-vizuális lehetőség útján jut el a kulturális és irodalmi érdeklődés állapotába. *[...]* A televizió és a rádió irodalmi müsora oly nagy szolgálatot tesz és

oly erős hatást fejt ki, hogy ezt feltétlenül figyelembe kell vennünk, s nem szabad az irodalmi érdeklődést, sőt magát az olvasás jelenségét is csupán a könyv és a hagyományos értelemben vett olvasó keskeny mezsgyéjére szoritanunk. /.../ A film, a televizió, a rádió, a szinház irodalmi müsorainak hatása a könyvek elolvasása vagy visszautasitása felé is érvényesül. Megfigyeléseink alapján azt állithatjuk, hogy ez a hatás intenzitásában a könyv helyettesitését is eredményezi, hiszen a látott-hallott szindarab, film, dramatizálás sokszor erőteljesebb hatással van az olvasóra, mint maga az eredeti mü. Valószinü azonban, hogy ez az olvasói kultúra és izlés kezdeti stádiumával magyarázható. Hiszen minden kiforrott olvasó tudja, hogy semmi, de semmi nem adhatja vissza, nem teremtheti meg azt a közvetlen személyes emberi élményt és kapcsolatot az iróval és nekünk szóló üzenetével, mint maga *a mű és az olvasás*.

/.../ Miután végignéztük az irodalmi érdeklődést kielégitő források vidékét, végezetül csak annyit kellene még mindezekhez hozzátennünk, hogy még nem divat e források körül forgolódni. Magyarán: *a könyv még nem divat falun.* /.../

A FALUSI OLVASÓ IRODALMI ÉRDEKLŐDÉSÉNEK TARTALMA

Ezek után feltehetjük a kérdést: Mit olvasnak Maros megye falvaiban? A felmérés egyik részét képező 17 község (51 falu 387 személy) magyar nemzetiségü falusi dolgozói által 1976-ban olvasott könyvek kiértékelése során a következő müfaji megoszlás adódott:

M ü f a j	Az olvasott könyvek száma	%
Szépirodalom (regény, vers, szinmü)	702	60,0 %
Mezőgazdasági szakirodalom (főleg állattenyésztés, kertészet, szőlészet)	338	29,5 %
Társadalomtudományi-politikai müvek (pártdokumentumok, politikai tömegkiadványok)	64	5,5 %
Tudományos ismeretterjesztő (népszerüsitő irodalom)	58	5,0 %
Összesen:	1 167	100,0 %

A következő kérdéssel - *Mi készteti olvasásra?* - az olvasói érdeklődés szakmai-foglalkozásbeli meghatározottságát, valamint a megkérdezett személyek motivációs struktúráját próbáltuk megismerni. Ime 100 megkérdezett mezőgazdasági dolgozó válasza:

A válaszadó személy	Véleménye szerint a könyv segit a munkában	kedvtelést nyújt	hozzájárul a müvelődéshez	megóv az unatkozástól
Földmüves (mtsz-tag)	7	78	4	11
Állatgondozó	56	38	11	23
Kertészeti-szőlészeti dolgozó	67	46	27	18
Mezőgépész-traktorvezető	89	49	61	2
Mtsz-brigádos, elnök	27	19	47	-
Agrártechnikus	100	71	18	-

A válaszadó személyek tetszés szerint egy vagy mind a négy lehetséges motivációs választ megjelölhették, és ennek alapján kaptuk meg a fenti eléggé kifejező (érdeklődést

befolyásoló) motivációs megoszlást. Megjegyezzük, hogy a kedvtelésből olvasók kivétel nélkül a szépirodalomra vonatkoztatva konkretizálták motivációjukat.

Az 1976-ban elolvasott 702 *szépirodalmi mű* (100 %) megoszlása a következő:

	Mü	%
Regény	639	91
Verskötet	28	4
Mese (folklór-feldolgozás)	21	3
Szinmü	14	2
Összesen	702	100

[...] A foglalkozási szerkezetre épülő irodalmi érdeklődés három, alapjában jól elkülönithető csoportra osztható: a) mtsz-földmüves, állattenyésztő, -gondozó, kertészeti-szőlészeti munkások, valamint mtsz-brigádosok és -elnökök, b) a mezőgazdaságban dolgozó középkáderek és c) a felsőfokú végzettségü agrárszakemberek. Az a) csoport a regény és általában a klasszikus irodalom iránt érdeklődik, a vers és dráma [...] figyelembe nem vehető mennyiség ennél a csoportnál. A b) csoport megoszlása valamivel kiegyenlitettebb, itt már jelentkezik az izlés változatossága. A legkifejezőbb azonban a c) csoport, amelyben a tagok érdeklődése a modern, a klasszikus és a hazai kortárs irodalom felé már önmagában is a tudatos választás jele.

Az olvasóréteget kitevők 90 %-a múlt századi magyar klasszikus irók nevét és müveit tudja idézni, a mai kortárs irókat alig vagy egyáltalán nem ismeri.

[...] A mintafelvétel tagjai által 1976-ban olvasott és megjelölt könyveket a következőképp csoportositottuk:

I. Klasszikus magyar irodalom, II. Világirodalom és III. Hazai (kortárs) magyar irodalom.

I. AZ 1976-BAN OLVASOTT KLASSZIKUS MAGYAR IRODALOM MÜVEI

Sorrend	Szerző	Gyakoriság szám	Az olvasott müvek cime	Az olvasók száma
1.	Jókai Mór	117	Az arany ember	37
			Egy magyar nábob	30
			A kőszivü ember fiai	12
			És mégis mozog a föld	10
			A lőcsei fehér asszony	10
			Szegény gazdagok	8
			Fekete gyémántok	7
			A névtelen vár	2
			Gazdag szegények	1
2.	Mikszáth Kálmán	76	Szent Péter esernyője	26
			Különös házasság	15
			Elbeszélések	13
			A Noszty-fiú esete Tóth Marival	10
			Beszterce ostroma	8
			Beszélő köntös	4
3.	Gárdonyi Géza	43	Egri csillagok	31
			A láthatatlan ember	8
			Isten rabjai	4
4.	Móricz Zsigmond	41	Légy jó mindhalálig	28
			Sárarany	9
			Betyár	4
5.	Arany János	27	Toldi	19
			Költemények	8
6.	Petőfi Sándor	19	Költemények	19
7.	Kemény Zsigmond	17	Zord idők	11
			Rajongók	5
			Özvegy és leánya	1
8.	Eötvös József	15	A falu jegyzője	13
			Magyarország 1514-ben	2

Sor-rend	S z e r z ő	Gyakori-sági szám	Az olvasott mü cime
1.	J. Verne	31	Kétévi vakáció A rejtelmes sziget 80 nap alatt a föld körül
2.	L. Tolsztoj	29	Háború és béke Anna Karenina
3.	A. J. Cronin	18	Réztábla a kapu alatt
4.	E. Brontë	13	Üvöltő szelek
5.	D. Defoe	11	Robinson Crusoe

Ezenkivül 10-es gyakorisági szám alatt emlitik a következő müveket: V. Hugo: A párizsi Notre-Dame, A nyomorultak; G. De Maupassant: Egy asszony élete; A. Dumas: Fekete tulipán; E. Hemingway: Akiért a harang szól, Búcsú a fegyverektől; Salinger: Zabhegyező; Saint-Exupéry: A kis herceg; W. Shakespeare: Romeo és Júlia; M. V. Solohov: Csendes Don.

A világirodalomból vett olvasmányok nagy része is azt tanúsitja, hogy a falusi közönség általában a regény, a kalandos és romantikus történet iránt érdeklődik. A világ, amely ezekben feltárul, idegen tőle, bennük elsősorban az érdekességet, a regényességet, az izgalmat keresik. Itt emlitjük meg, hogy ma már a könyvsiker a falusi olvasó horizontjáig menően érezteti hatását. Egy 1976-os felmérésben például az első helyezést H. Charrière Pillangó c. könyve érte el.

III. A HAZAI SZERZŐKTŐL 1976-BAN OLVASOTT KÖNYVEK GYAKORISÁGI SORRENDJÉT A KÖVETKEZŐ TÁBLÁZAT TÜNTETI FEL (MŰFAJI BESOROLÁS NÉLKÜL):

Sorrend	S z e r z ő	Gyakorisági szám	Az olvasott művek cime	Az olvasók száma
1.	Sütő András	70	Anyám könnyü álmot igér	59
			Rigó és apostol	11
2.	Tamási Áron	66	Ábel	46
			A bölcső és környéke	10
3.	Dávid Gy.-Mikó I.	49	Petőfi Erdélyben	49
4.	Vita Zsigmond	31	Jókai Erdélyben	31
5.	Huszár Sándor	28	Esős délutánok a Tarka Ökörben	28
6.	Szilágyi István	11	Kő hull apadó kútba	11
7.	Fodor Sándor	9	Büdösgödör	5
			Krónika	4
8.	Bálint Tibor	8	Zokogó majom	8
9.	Veress Zoltán	5	Szeptember	5
10.	Gáll Ernő	4	Tegnapi és mai önismeret	4
11.	Hajdu Zoltán	3	Versek	3
12.	Kiss Jenő	3	Versek	3
13.	Szabédi László	3	Versek	3
14.	Horváth István	3	Versek	3
15.	Szemlér Ferenc	3	Versek	3
16.	Gellért Sándor	3	Versek	3
17.	Horváth Imre	3	Versek	3
18.	Szilágyi Domokos	3	Versek	3
19.	Herédi Gusztáv	2	Késő bánat	2

[...] A fent jelzett olvasási gyakorisággal kapcsolatosan nem szándékszunk semmilyen itéletet alkotni. [...] A falusi olvasók esetében valójában nem beszélhetünk kivá-

lasztásról, ők többnyire a kéznél levő, tehát a faluba eljutó, vagy a szó szoros értelmében a polcon a könyvtáros keze ügyébe kerülő könyveket viszik haza olvasásra. A könyvek kiválasztása, az izlés és értékelés, de általában az egész mübefogadás kérdése olyan bensőséges - nemcsak szociológiai, hanem irodalomlélektani - megközelitést is igényel, amelyre kutatásaink alapján nem vállalkozhatunk. /.../

B) *MUNKÁSOK*

49 kérdést tartalmazott a kérdőiv, melyet a *székelyudvarhelyi* Cérnagyár és Fonoda, valamint az Élelmiszeripari Gépgyártó Vállalat fiatal munkásai között osztottak ki 1973 februárjában. 330 ivet adtak ki, 310 érkezett vissza. Értékelhető volt: *306*.

A nőknek 93 %-a, a férfiaknak 90 %-a mondta, hogy szokott olvasni szépirodalmat, de a férfiak között több rendszeres olvasó akadt. Akik nem olvasnak szépirodalmat, azok főleg a falun nevelkedettek közül kerülnek ki. Háromszor annyi a számuk, mint a városiak között.

A vizsgált időszakban viszonylag kevés könyv forgott közkézen. A leggyakrabban forgatott müvek - kevés kivétellel - a legutóbbi időben megjelent könyvek közül kerültek ki.

A nők kevésbé tudták kiemelni olvasmányaik sorából a kedvenc müveket, ill. szerzőket, mint a férfiak.

A kialakulatlan izlés tünete, hogy az aktuális olvasmányok és a kedvenc könyvek cimei 53 %-ban estek egybe.

A *legjobban kedvelt* 12 szerző kapta a szavazatok 50%-át. Ezek: 1 Gárdonyi Géza (3 művel), 2. A. Dumas (4), 3. M. Mitchell (1), 4. Jókai (7), 5. J. Verne (4), 6. D. Cusack

(1), 7. V. Hugo (3), 8. Petőfi (versek), 9. Ch. Brontë (1), 10. Th. Dreiser (2), 11. Cooper (3), 12. É. Zola (3).

Az olvasók 25 %-ának (65 személy) négy kedvenc szerzője volt: Gárdonyi, A. Dumas, M. Mitchell és Jókai.

A nők kedvenc könyveik megjelölésekor 50 %-ban a következőket tüntették fel: 1. Elfujta a szél (M. Mitchell), 2. Ketten a halál ellen (D. Cusack), 3. Egri csillagok (Gárdonyi G.), 4. Jane Eyre (Ch. Brontë).

A férfiak leggyakrabban említett 4 írója: Dumas, Jókai, Gárdonyi, Verne. Az ő 7 művük a szavazatok 25 %-át kapta. A férfiak legkedveltebb könyve az Egri csillagok.

A szépirodalom iránti érdeklődés rangsora társadalmi helyzet szerint: 1. városi nők, 2. városi férfiak, 3. falusi férfiak, 4. falusi nők.

A szépirodalmi igényszint alig haladja meg az általános iskolát végzettekét, tehát a szakiskolákban és a munka első éveiben alig gazdagodott irodalmi ízlésük és műveltségük.

Kiemelendő, hogy a kedvenc könyvek kb. 25 %-a mégis rangos irodalmi mű. Ilyen a nívós könyvek aránya a jelenleg olvasott könyvek listáján is.

Az olvasók többsége *nem könyvvásárló* egymás között cserélgetik a könyveket, vagy könyvtárból kölcsönzik.

A válaszolók zöme (67 %) *színházlátogató* annak ellenére, hogy 30 %-uk ingázó. A faluban élők vagy onnét származók 63, a városiak 72 %-ban színházkedvelők.

A kérdőívet kitöltők 93 %-a jár *moziba* közülük 64 % rendszeresen (legalább havi 2 alkalommal). A falun nevelkedettek 83, a városiak 43 %-a rendszeres mozilátogató. (A nőknek 80, a férfiaknak 54 %-a.)

A művelődéssel való kapcsolat rendszerint a mozival kezdődik, ezt követi a szépirodalom, majd a színház.

Müvelődési igényeiket a legnagyobb erővel a falusi vagy városi környezet befolyásolja. A falun nevelkedettek müvelődési tendenciája egyenes vonalu: a mozitól az olvasáson át a szinházig. A városiak körében az érdeklődési szférák kölcsönhatása is nagyobb mértékü és komplexebb. A faluról városba kerültek müvelődési aktivizálódása meglehetősen gyors ütemü. A falusi származásu férfiak fölzárkózása a városiak mellé gyorsabb, mint a nőké.

/SIMÓ Sándor: Munkásfiatalok müvelődése Székelyudvarhelyen. KORUNK, 1974. 11. sz. 1172-1175. l. alapján./

* * *

A *szatmári* Autóalkatrész-gyártó Vállalat egyik *38 fős* magyar anyanyelvü *munkás kollektivájában* készült felmérés szerint a munkásokhoz legközelebb a *sajtó* áll, viszont a folyóiratok olvasása szinte elenyésző. A részleg dolgozóinak 81,5 %-a naponta olvas újságot. (Előre: 16 fő; Szatmári Hirlap: 14; Sportul: 2; Scînteа: 1 fő.) Naponta több lapot csak egy ember (technikus) olvas. Külföldi lapot csak kettőt emlitettek az olvasottak között: a Fülest és az Ország-Világot.

Az elmult negyedév során a részleg munkásainak 35,9 %-a olvasott *szépirodalmi könyvet.* A 38-ból 5-en soha, ill. alig olvasnak szépirodalmat. (Inkább szakkönyvet.) Rendszeres olvasónak csak egy munkás volt tekinthető (érettségizett!). A szépirodalmat nem olvasók főként időhiányra hivatkoznak.

Mit keresnek a szépirodalomban?

Váratlan fordulatokat	15,8 %
Életigazságokat	10,5 %
Cselekményességet	7,9 %
Leírásokat	5,3 %
Párbeszédeket	5,3 %
Eszméket	2,6 %

A megkérdezettek *50 %-a azt állította, hogy a könyvtől nem vár semmit.* Nincs olvasói igénye.

Hogyan jut könyvhöz?

Vásárolja	50 %
Kölcsönzi	26,3 %
- ismerőstől	13,1 %
- könyvtártól	13,2 %
Nem jut el hozzá	23,6 %

A könyvet vásárlók aránya nagyjából megegyezik az olvasók számával. Eltolódás mégis van (15-18 %) a két kategória között, mert néhányan vásárolnak ugyan könyvet, de nem olvasnak. Viszont a rendszeresen olvasók egy része (9,5 %) inkább kölcsönöz.

Senki nem olvasott egyetlen könyvet sem a sajtóban megjelent kritika, recenzió hatására.

Mit ad a könyv az olvasójának?

Szórakozást	34,2 %
Tájékoztatást	13,1 %

Kikapcsolódást	10,5 %
Előzi a magányt	5,3 %

/BURA László: Munkásolvasók. Szatmár. MŰVELŐDÉS, 1981. 12. sz. KÖNYVTÁR, 4. sz. 8-9. l. alapján./

C) *ÉRTELMISÉG*

A *vidéki értelmiség* keveset olvas, műveltsége "napihir műveltség", mert forrása a rádió, a tévé és a napisajtó. A könyv szerepének csökkenése a rétegben a szegényes magánkönyvtárak állományán és a kölcsönzött könyvek jelentéktelen számán mérhető le. Az otthoni könyvtárakban néhány tucat klasszikus és sikerkönyv található - ez a kevésbé igényes értelmiség átlagképe.

A művelt vidéki értelmiségit a gazdag házi könyvtár (is) jellemzi. A fiatal orvosok, mérnökök a legfogékonyabbak a modern irodalom értékei iránt. Művészi élményeiket inkább a kortársi kulturában keresik, nem a klasszikusokban. A megkérdezettek kedvencei: József Attila, Dürenmatt, Sartre és Hemingway.

Ők azok a kevesek - és persze a diákok -, akik a vidéken szereplő színházak nézőközönségét alkotják az olyan darabok előadásán, mint Gogol: Egy őrült naplója; Harold Pinter: A gondnok; Dürenmatt: Fizikusok stb.

/FÁBIÁN Ernő: A vidéki értelmiség társadalomrajzához. KORUNK, 1971. 2. sz. 262-271. l. alapján./

D) ADY KÖLTESZETÉNEK ISMERETSÉGE FIATAL FELNŐTTEK KÖRÉBEN

A felmérés célja: mennyire ismerik, mennyire szeretik a fiatalok Adyt és mennyire hat rájuk a költészete. A mai 14-16 év közötti korosztály megszállottan olvassa Adyt, később azonban - szinte törvényszerüen - József Attila lirájáért rajonganak. Fölmerül a kérdés: menyiket szeretik jobban?

Jellemző, hogy az Ady-költészet mellett kitartók sokkal aktivabban érdeklődnek a nemzeti problémák iránt. Tehát az a fiatal, aki 16 éves kora után is megmarad Ady-rajongónak, többnyire - esetleg kizárólagosan - Adynak a nemzeti kérdést boncolgató verseit olvassa. A tárgyalt korosztály tehát politikumra éhesen olvas verset, s a költő nyelvi-stiláris nagysága kevésbé fontos számukra.

53 embert kérdeztek meg. Korösszetételük: 20 év alatt: 7,5 %, 20-25 év közti: 54,6 %, 25-30 év közti: 28,3 %, 30-35 év közti: 9,4 %. A csoport tagjainak 58,4 %-a kolozsvári; 15 %-a Kovászna és Hargita megyéből való; 5,6 % marosvásárhelyi, brassói és nagyváradi; 7,5 %: egyéb.

Szakmai megoszlásuk: 30,1 % egyetemi hallgató, 25,6 % munkás, 7 % mérnök, 13,2 % tanár, 9 % középiskolás, 15 % egyéb foglalkozásu. A fölmérés szinhelye: Kolozsvár.

Kérdések

1. Sorold föl három e századi kedvenc magyar költőd! Az 53 alany közül 24 József Attilát; 23 Adyt; 15 Nagy Lászlót; 10 Weöres Sándort; 9 Radnóti Miklóst nevezte meg.
2. Olvasod-e Adyt vagy sem?

23 igen, 27 nem, 3-an bizonytalan választ adtak.

3. Hogyan ismerted meg Adyt?

Válaszok: 26 iskolából, 9 maguktól, 6 barátoktól, 5 szülőktől, 5 előadásokból.

4. Hány Ady-verset ismersz? 4-en egyet sem, 6-an 3-at, 21-en 3-10 között, 19-en 10-nél többet.

5. Idézd a cimeiket, vagy egy sort belőlük. A bemondott cimek gyakorisági sorrendje: 1. Dózsa György unokája,
2. A grófi szérün,
3. Csák Máté földjén,
4. Magyar jakobinus dala,
5. Párizsban járt az Ősz...

(A lista versei mind a magyar irodalom tankönyvekből valók.)

6. Egy idézet volt a Tüz márciusából: "Ismerd föl, melyik Ady-versből való!" Az 53-ból 10-en ismerték föl helyesen, de közülük is lehet több véletlenszerü ráismerés.

7. Egy idézet szerepelt Sinka István: Pusztaszerek megszállása c. verséből. Kérdés, melyik versből való? Többen vélték, hogy az idézet A grófi szérün-ben, illetve a Csák Máté földjén c. versben szerepel, holott korábban azt állitották, hogy ismerik ezeket a költeményeket.

Valószinü, hogy Ady valójában nem olyan népszerü és ismert költő, mint azt az 1. kérdésre adott válaszok alapján gondolnánk. S ez felveti az iskolai oktatás felelősségét is.

/(-): Miért akarta Ady megkarmolni az agg rozmárok arcát? KORUNK, 1977. 9. sz. 756-758. l. alapján./

*A felmérést négyen végezték: AMDRÁSI Katalin, BALLA Zsófia, EGYED Péter, SZŐCS Géza.

Az erdélyi magyar gyerekek és fiatalok olvasási szokásairól, házi könyvgyüjteményeiről meglehetősen sok - felmérésre alapozott - közlemény tudósit, de a vizsgálatok (főleg az általános iskolások körében végzettek) általában meglehetősen szűkkörüek voltak.

Elkülönitve közöljük az általános és középiskolai korosztályra, valamint a szakmunkástanulókra vonatkozó információinkat. Volt olyan iskolai felmérés, amely magyar és román tanulókra egyaránt kiterjedt, de a válaszok nemzetiség szerinti bontásával nem élt.

B) ÁLTALÁNOS ISKOLÁSOK

A kérdőives fölmérésre *153 tanuló* válasza érkezett be négy vidéki és három városi általános iskola *VII-VIII. osztályából.*

A megkérdezettek mind szeretnek olvasni (csak 1 elutasító válasz volt), még azok is, akik egyébként nem szeretnek tanulni. Motiváló erőként a legtöbben igy válaszoltak: "A könyvekből tanulni lehet". Ugyanakkor a tanulóknak kb. 30 %-a kevés időt fordit olvasásra, ennek oka az iskolai tananyag okozta túlterhelés.

A 13-14 éves gyermekek természetesen a kalandos irodalmat kedvelik leginkább, viszont a 22 fiu és 46 lány úgy válaszolt, hogy ők inkább az igaz történeteket szeretik.

Témák szerinti népszerüségi sorrend:

1. történelmi regények;
2. hires emberek életéről szóló történetek;
3. önéletrajzi irások;
4. kalandos regények - inkább a fiúk;
5. szerelem, asszonyi sorsok - inkább a lányok.

A serdülőkorú lányok - a preferált olvasmányfajták alapján - érettebbeknek tűnnek, mint a hasonló korú fiúk.

Nagyon kevesen emlitettek legkedveltebb szerzők közt költőket: 5 fiu és 8 lány. A népszerüségi sorrend itt: Arany, Petőfi, Eminescu.

Igen kevés gyermek olvas ismeretterjesztő könyveket - ennek oka azonban a romániai magyar könyvkiadás is.

A megkérdezettek többsége az iskolai és a városi-falusi *könyvtár*ból szerzi be olvasmányait. A vidékiek közül 20 %-kal több a rendszeres könyvtárlátogató, mint a városiak között. Ebbe belejátszik az is, hogy a vidékieknél sokkal kevesebb családban van házikönyvtár. Gyakran ismerősöktől, szomszédoktól, barátoktól kölcsönöznek könyvet - szintén vidéken jellemzőbb ez.

Városon ritka az a család, ahol ne lenne otthon legalább 10-20 kötetes *házikönyvtár*. S ha a szülők nem is vásárolnak könyvet, gyermekeiknek nem tiltják. A gyermekek saját könyvei általában a házikönyvtárak állományának felét alkotják. 24 családban csak a tanuló könyvei jelentették a családi könyvtárat. A 153 tanulóból csupán 4 mondta, hogy se neki, se szüleinek nincsenek otthon könyvei. (Az alsó határ 5 könyv volt.)

A megkérdezett gyermekeknek kb. a fele *vásárol* könyveket rendszeresen - e téren a lányok vezetnek. A vidéki lányoknak 75 %-a költi zsebpénzét könyvre. A városiak közül csupán 17 fiu és 15 lány könyvvásárló, városon inkább a

szülők vásárolnak könyvet gyermekeiknek. A tapasztalat szerint mind a szülők, mind a tanulók könyvvásárlása esetleges és alkalomszerü.

A *leggyakrabban olvasott szerzők* - sorrendben: Jókai, Móricz, Verne, Gárdonyi, Nagy István, Mikszáth, Sadoveanu, Petőfi, Sütő András, Arany, I. Craenga, József Attila, A. Dumas, Ady, Molnár Ferenc, M. Eminescu, J. London, Fazekas Mihály.

A fiuk-lányok bontásban a népszerüségi sorrendnek csak az első két helye változatlan (Jókai és Móricz), utána már jelentős az eltérés. A lányok alig emlitik pl. Vernét. A költők előfordulása viszont mindkét nem esetében eléggé esetleges.

A megkérdezett 153 serdülő közül 10 fiu és 20 lány vezet rendszeresen olvasónaplót, a többiek csak a kötelező olvasmányokról készitenek "összefoglalókat".

/VÖRÖS Előd: A serdülőkoruak olvasási szokásai. MÜVELŐDÉS, 1975. 3. sz. 23-25. l. alapján./

* * *

A 95 *tanulóra* kiterjedő felmérés egyszerre három helységben folyt: *Lupényi* 1. sz. Általános Iskola két *VIII. osztályában*, (47 tanuló), a *petrillai* 6. sz. Általános Iskolában (25 tanuló) és a *dévai* 3. sz. Általános Iskola *VIII. osztályában* (23 tanuló).

1. Sorold föl azokat a szépirodalmi müveket, amelyeket *az utóbbi tanévben olvastál*. (Összesen 71 müvet soroltak föl.) Népszerüségi sorrend:

Sorsz.	Szerző	C i m	Lupény	Petrilla	Déva
1.		Jókai: A kőszivü ember fiai	16	15	20
2.		Vörösmarty: Csongor és Tünde	12	18	15
3.		Móricz: Légy jó mindhalálig	16	12	17
4.		Gárdonyi: Egri csillagok	4	16	1
5.		Korda: A nagy út	16	-	8
6.		Petőfi: Versek	15	2	2
7.		Jókai: Fekete gyémántok	14	4	5
8.		Jókai: És mégis mozog a föld	4	12	2
9.		Verne: A 15 éves kapitány	-	12	-
10.		Molnár: A Pál utcai fiuk	3	11	3

A tanulók zöme 10-12 könyvet sorolt föl, 7 tanuló nem válaszolt. A népszerüségi lista első helyezettje Jókai mindhárom helyen. Verset keveset olvasnak - itt az első hely Petőfié, de szorosan mögötte Ady következik. Változatlanul előkelő helyen állnak Móricz, Gárdonyi, Molnár Ferenc ifjusági regényei.

2. Az olvasott könyvek közül *melyik nyerte meg különöskèppen a tetszèsedet?*

Jókai: A kőszivü ember fiai - 12 tanuló

Korda: A nagy út - 7 tanuló

Jókai: Fekete gyémántok

Karinthy: Tanár úr kérem

Szerepeltek még: Sütő: Anyám könnyü álmot igér; Móricz: Rózsa Sándor a lovát ugratja; Nagy István: Sáncalja, Gárdonyi: Egri csillagok.

3. Nevezd meg *kedvenc irodalmi hősöd!*

1. Baradlay fivérek - Jókai
2. Toldi Miklós - Arany
3. Bornemissza Gergely - Gárdonyi
4. Budai Nagy Antal - Kós
5. Kőrösi Csoma Sándor - Korda
6. Rózsa Sándor - Móricz
7. Berend Iván - Jókai

8. Nemecsek Ernő - Molnár
9. Nyilas Misi - Móricz
10. Nemo kapitány - Verne

4. *Honnan szerezted* az olvasott könyveket?

Sorsz.	Lakóhely	Könyvtár	Saját könyv	Kölcsön kapta
1.	Lupény	125	162	103
2.	Petrilla	69	85	54
3.	Déva	83	63	80
Összesen:		277	310	187

A kedvelt könyvek többsége tehát saját tulajdona a tanulóknak.

5. Van-e *saját könyvtárad* és hány kötetes?

Sorsz.	Lakóhely	0	1-10	15-50	51-100	100 fölött
1.	Lupény	2	7	19	11	8
2.	Petrilla	2	2	8	7	6
3.	Déva	1	1	13	4	4
Összesen:		5	10	40	22	18

Tehát a megkérdezett 95 tanulóból 80 már többé-kevésbé saját könyvei között válogathat.

6. Milyen *lapokat* olvasol?

Sorsz.	Cim	Lupény	Petrilla	Déva
1.	Jóbarát	25	20	22
2.	Előre	22	21	19
3.	Utunk	11	13	-
4.	Ifjumunkás	11	4	7
5.	Sportul	8	2	9
6.	Dolgozó Nő	6	4	1
7.	Scîntea	6	2	1
8.	Scîntea tineretului	5	-	-
9.	Steagul Rosu	4	3	-
10.	Munkásélet	4	3	1

Szerepel még: Stiinta si tehnica, A hét, Gazeta matematica, Igaz Szó.

/MURVAI László: Mikroközösség és művelődés. MŰVELŐDÉS, 1978. 9. sz. KÖNYVTÁR, 3. sz. 10-12. l. alapján./

* * *

A fölmérés *Marosszentkirályon* készült *60* általános iskolai tanuló házikönyvtáráról és olvasási szokásairól.

Saját könyvek száma	Tanulók száma
50-nél több	2 fő
21-50	12 fő
11-20	21 fő
10-nél kevesebb	25 fő

Az otthoni könyvtár kiegészítője az iskolai könyvtár, melynek állománya 4 963 kötet. Továbbá a tanulók használják a községi könyvtárat is.

Mit olvasol legszivesebben?

Sorrendben: Mesék (főleg varázsmesék), történelmi mondák, izgalmas történetek, (főleg indiánokról szóló), útleírások, sci-fi.

Szülei engedik-e olvasni?

30 tanuló akkor olvashat, ha jó osztályzatot visz haza, 15 akkor, ha nem követett el semmi csintalanságot, 9 tanuló egyáltalán nem olvashat ("Inkább tanulj!"), 6 tanuló nem nyilatkozott.

Vannak-e olyanok, akik ösztönöznek az olvasásra?

60 tanulóból 16 felelt igennel. Kiderült, hogy a 16 gyermek apja vagy anyja is rendszeres olvasó, könyvszerető ember.

A regényhős, mint példakép

Fiúk: Nyilas Misi, Baradlay Richárd, Nemecsek Ernő, Bornemissza Gergely, Kőrösi Csoma Sándor (Korda: A nagy út c. regényéből).

Lányok: Henriette (Jókai: Szegény gazdagok), Noémi (Jókai: Az arany ember), Tünde (Vörösmarty: Csongor és Tünde), Bese Anna (Kós Károly: Budai Nagy Antal históriája).

Súlyos gond, hogy számos mü csak kis példányszámban hozzáférhető: Verne regényei, Saint Exupéry: A kis herceg, Kós Károly: Budai Nagy Antal históriája stb.

/GERGELY Róza: Gyermekünk és az olvasás. KORUNK, 1979. 5. sz. 397-399. l. alapján./

* * *

Szászrégenben 110 VII-VIII. osztályos tanulóval mérték föl a családi könyvtárakat. A 110-ből 4-nek nem voltak otthon könyvei. A négyből 1 azt mondta: nincs rá pénzük, 2 szerint nincs otthon hely a könyvek számára, 1 pedig, hogy ők nem szeretik a könyveket.

A 106 *családi könyvtár* állománya 4 kötettől 1 176-ig terjed. Összesen 17 806 könyve van a 106 családnak. A családonkénti átlag tehát 176 kötet.

53 családnak 100-nál kevesebb könyve van, 23 családnak 100-200 között, 14 családnak 200-300 között, 6-nak 300-400 között, 2 családnak 400-500 között, 4-nek 500-600 között, 2-nek 800-900 között, 1-nek 1 000, 1-nek 1 176 könyve.

Általában a munkáscsaládokban kevesebb a könyv.

A 110 megkérdezett tanulóból 70-nek volt *saját könyvtára.* Összesen 4 047 könyvük van, ebből tehát egy tanulóra 36 könyv jut. Ez jó arány, mert hiszen a városi könyvtár gyermekrészlegében 16 000 kötet van, ami elosztva a város megfelelő korosztályú tanulóinak számával: 3 könyv/fő eredményt ad.

A 70 tanulói könyvtárból 11-nek van 1-10 könyve, 7-nek 10-20, 14-nek 20-30, 8-nak 30-40, 6-nak 40-50, 8-nak 50-60, 2-nek 60-70, 7-nek 80-90, 7-nek 90-100, 1-nek 200 körül. Van olyan tanuló, akinek több könyve van, mint a családjának. Tehát a jelenleg 13-15 éves tanulók, mire szüleik korába kerülnek, komoly házi könyvtárral rendelkezhetnek.

Mind a családi, mind a tanulói könyvtárak kimondottan szépirodalmi jellegüek, szakkönyv és kézikönyv (lexikon, szótár) csak elvétve található bennük.

A 17 806 családi tulajdonú és 4 047 tanulói tulajdonú könyvből a gyerekek összesen 3 335 kötetet olvastak el. Ez tanulónként átlag 30 könyv, 2 olyan tanuló volt, aki eddig egyetlen otthoni könyvet sem olvasott.

A *kedvenc könyvek* között az ifjusági irodalom müvei dominálnak. Főként a kötelező olvasmánynak kijelölt magyar s világirodalmi alkotások tartoznak kedvenc olvasmányaik közé.

A tanulók zöme zsebpénzéből vásárol könyvet, kisebb részben a szülőkkel együtt vásárolnak, gyakran kapnak viszont ajándékként könyvet, iskolától, szülőktől, rokonoktól stb.

Sok tanuló egymás között is cserélgeti, kölcsönzi könyveit, ezzel is magyarázható az iskolai és városi könyvtár viszonylag szerény forgalma.

/RÉTHY István: Könyvük is van, olvasnak is. Szászrégen. MÜVELŐDÉS, 1981. 6. sz. KÖNYVTÁR, 2. sz. 22. l. alapján./

* * *

A *kőröstárkányi* általános iskola *40* tanulóját kérdezték meg a házi könyvtárakról. 38 értékelhető választ kaptak.

A 38 családból 27-ben volt *családi könyvtár* (átlag 194 kötet), a tanulók közül 31-nek volt otthon *saját könyvtára* (átlag 34 kötet). A családi könyvtárak összes könyve 5 241 kötet, a tanulókéi: 1 201 kötet. A családi könyvtárak állományának megoszlása: 4 320 szépirodalom, 921 szakkönyv.

A non fiction könyvek kategóriájában a tudományos-technikai ismeretterjesztő művek állnak az első helyen, ezt követi a mezőgazdasági szakirodalom, ill. az orvosi-egészségügyi könyvek.

A tanulók által olvasott otthoni könyvek száma: 1 030. A tanulók birtokában levő kézikönyvek fajtái: 13 lexikon, 2 enciklopédia, 49 kétnyelvű szótár, 23 helyesirási szótár, 4 idegen szavak szótára.

Kedvenc könyveik: Verne regényei, Molnár Ferenc: A Pál utcai fiúk, Gárdonyi Géza: Egri csillagok, J. F. Cooper indián regényei, K. May: Winnetou, Jókai Mór: A kőszivü ember fiai, Petőfi Sándor versei.

A 38 tanulóból 34 kölcsönöz könyvet egymástól és mind a 38 tagja az *iskolai könyvtárnak*, ill. a *községi könyvtárnak*. A belényesi városi könyvtár tagja: 17 tanuló.

/PÁLL György: A könyv kiszoritja a csecsebecsét... Köröstárkány. MŰVELŐDÉS, 1982. 3. sz. KÖNYVTAR, 1. sz. 7. 1. alapján./

150 csikszentmártoni úttörő és KISZ-koru fiatalra terjedt ki a fölmérés.

Társadalmiréteg szerinti megoszlásuk:

	Szülők:		Tanulók: (terve)
	Apa	Anya	
munkás	100 (66,6 %)	52 (32,7 %)	91 (60,7 %)
földmüves	29 (19,3 %)	80 (53,3 %)	15 (10,0 %)
értelmiség	21 (14,1 %)	18 (14,0 %)	44 (29,3 %)
Összesen:	150 100,0 %	150 100,0 %	150 100,0 %

Könyvvel rendelkezők és nem rendelkezők aránya:

	Szülők	Tanulók
van könyve	123 (82,0 %)	148 (98,7 %)
nincs könyve	27 (18,0 %)	2 (1,3 %)
összes kötet száma:	11 245	6 922

Házikönyvtárak nagysága:

	Szülők	Tanulók
1-49 kötet	96 (78,0 %)	101 (68,2 %)
50-99 kötet	5 (4,1 %)	22 (14,9 %)
100 kötet fölött	22 (17,9 %)	25 (16,9 %)

A fölmért 150 tanulóból 128 (85,3 %) kölcsönzött egy vagy több könyvet az 1975/76-os tanév során az *iskolai könyvtárból*. A 128 tanuló összesen 1 667 könyvet kölcsönzött - vagyis egy tanuló átlagosan 13-at.

A 150 tanulóból 123 *olvasott* az ajánlott olvasmányokon kivül más könyveket is (82,0 %), összesen 1 270 könyvet - egy tanulóra átlag kb. 10 könyv jut. 27 tanuló (18,0 %) csak a házi olvasmányokat olvasta el.

Vers vagy próza

A verset kedveli inkább:	46 tanuló (30,7 %)
a prózát kedveli inkább:	81 tanuló (54,0 %)
mindkettőt egyformán:	23 tanuló (15,3 %)

Kedvenc szerzők:

	Régi szerzők	Említések száma:		*Mai szerzők*	Említések száma:
1.	Petőfi S.	41	1.	Sütő A.	20
2.	Jókai M.	30	2.	Nagy I.	19
3.	J. Verne	14	3.	Fodor S.	15
4.	Benedek E.	11	4.	Kányádi S.	14
5.	Móricz Zs.	10	5.	Déry Tibor	7
6.	Mikszáth K.	9	6.	A. Baranga	6
7.	M. Eminescu	8	7.	Illyés Gy.	4
8.	Móra F.	6	8.	Farkas Á.	3
9.	M. Sadoveanu	5	9.	E. Jebeleanu	3
10.	Gárdonyi G.	4	10.	Méhes Gy.	3

A *kedvelt prózai művek* sorrendje:

		Említések száma:
1.	Gárdonyi: Egri csillagok	10
2.	Móricz: Légy jó mindhalálig	4
3.	Jókai: A kőszivü ember fiai	3
4.	I. Craengă: Amintiri din copilare	3
5.	Tamási: Ábel	3
6.	K. May: Winnetou	3
7.	M. Sadoveanu: Neamul Soimarestilor	3
8.	J. Verne: Sándor Mátyás	3
9.	Jókai: Az arany ember	3
10.	Molnár: A Pál utcai fiuk	3

A kedvelt *verses művek* sorrendje:

		Említések száma:
1.	Petőfi: János vitéz	9
2.	Petőfi: Egy gondolat bánt engemet	3
3.	Arany: Toldi	3
4.	Ady: Elbocsátó szép üzenet	3
5.	Ady: Üzenet egykori iskolámba	3
6.	Ady: Szeretném ha szeretnének	3
7.	Vörösmarty: A vén cigány	3
8.	Eminescu: Luceafărul	3
9.	Eminescu: Sorişoarea	2
10.	Petőfi: Szeptember végén	2

A két táblázat végeredménye: összesen 24 régi és 19 kortárs alkotót neveztek meg. Kedvenc prózai mü 31 szerző 129 alkotása volt, kedvenc lirai mü: 16 szerző 51 müve.

Sajtótermékek

Előfizetések a tanulók családjaiban:

	Szülők	Tanulók
előfizet valamelyik lapra:	143 (95,7 %)	141 (94,0 %)
nem fizet elő	7 (4,3 %)	9 (6,0 %)

Előfizetések mennyisége:

	Szülők (fő)	Tanulók (fő)
1 ujságra	67	89
2 ujságra	39	38
3 ujságra	26	14
4 ujságra és többre	11	-

A tanulók ujságolvasásának mértéke:

Rendszeresen olvasott sajtótermékek száma	Tanulók száma
1	32
2	35
3	28
4	21
5	20
6	8
7	4
	148 tanuló

Tehát a 150 tanuló kettő kivételével mind olvas rendszeresen újságot. A vizsgált tanulók és szüleik 29 féle sajtóterméket fizettek elő, összesen 485 példányban. Ebből 27 lapot a tanulók is olvasnak. Legtöbb előfizetője az Előrének van.

/SZŐCS Ildikó Éva: Olvasás és müvelődés. Csikszentmártoni felmérés. MÜVELŐDÉS, 1977. 6. sz. KÖNYVTÁR, 2. sz. 7-12. l. alapján./

A felmérés a *nagyszalontai* Arany János Liceum 490 *román* és *magyar* diákja körében folyt, 5 pontos kérdőivre kellett válaszolniuk.

A résztvevők:	fiú	lány	összesen
V-VIII. oszt. (ált. isk. felső tag.)	61	62	123
IX-X. ipari oszt. (szakközépisk.)	47	71	120
IX-X. elméleti oszt. (gimnázium)	63	97	160
XI-XII. elméleti oszt. (gimnázium)	27	60	87
Összesítve	198	292	490

1. Mire használod föl a *szabadidődet?*

Rangsor	Szabadidő fölhasználása	Fiu	Lány	Össz.	%
1.	Szüleimnek segitek	41	54	95	77
2.	Olvasok	24	45	69	56
3.	Tévét nézek	16	22	38	32
4.	Sportolok	19	11	30	25
5.	Moziba megyek	7	17	24	20
6-8.	Játszom	9	11	20	16
	Kisebb testvéreimre vigyázok	8	12	20	16
	Magnót, rádiót hallgatok	9	11	20	16
9.	Beszélgetek, barátkozom	6	13	19	15
10.	Sétálok	4	13	17	13

2. *Mennyit olvasol?*

Egyáltalán nem olvas könyvet: 6 %. Havonta 1,5 - 4 könyvet olvas a lányok 64, s a fiuk 50 %-a.

3. *Milyen tárgyú könyveket* olvasol legszivesebben?

Az általános iskolai osztályokban vezet a sci-fi

(S. Lem és J. Verne), meglepően népszerűek az elbeszélő költemények (János vitéz, Toldi, Lúdas Matyi). Kontroll kérdés: milyen könyvek iránt érdeklődsz a legkevésbé?

Rangsor	*Nem olvasom szívesen*	fiu	lány	összesen
1.	vers	18	14	32
2.	detektiv-, kémregény	1	29	30
3.	társadalmi-, szerelmes regény	12	13	25
4.	szinmü	9	13	22
5.	tudományos mü	4	7	11
6.	mese	5	4	9
7.	sci-fi	1	7	8
8.	elbeszélő költemény	2	4	6
9-10.	háborus regény	-	5	5
	elbeszélés, novella	3	2	5
10-13.	történelmi regény, életrajzi	-	2	2
	regény, politikai mü	-	2	2

Népszerüségi sorrendek:

IX-X. ipari osztályban

Rangsor	*Kedvelt tárgykör*	fiu	lány	összesen
1.	kalandos regény	14	56	70
2.	sci-fi	14	40	54
3.	történelmi regény	3	46	49
4.	útleirás	8	21	29
5.	vers	6	19	25
6.	elbeszélő költemény	1	23	24
7.	szinü	-	12	12
8.	társadalmi-, szerelmes regény	5	7	12
9.	humoros irodalom	-	7	7
10.	tudományos mü	-	4	4

IX-X. elméleti osztályban

Rangsor	*Kedvelt tárgykör*	fiu	lány	összesen
1.	sci-fi	25	54	79
2.	történelmi regény	6	42	48
3.	kalandos regény	11	35	46
4.	elbeszélő költemény	3	35	38
5.	életrajzi regény	9	16	25
6.	vers	13	5	18
7.	szinmü	1	9	10
8-9.	társadalmi-, szerelmes regény	5	4	9
	útleirás	4	5	9
10.	humoros irodalom	1	7	8

XI-XII. elméleti osztályokban

Rangsor	*Kedvelt tárgykör*	fiu	lány	összesen
1.	életrajzi regény	12	29	41
2.	történelmi regény	6	29	35
3.	kalandos regény	8	23	31
4.	sci-fi	9	13	22
5.	útleirás	5	16	21
6-7.	elbeszélő költemény	3	10	13
	társadalmi-, szerelmes regény	8	5	13
8.	vers	4	8	12
9.	humoros irodalom	2	3	5
10.	sport	-	4	4

Miért olvasol?

VI-VIII. osztályok

Rangsor	*Miért olvasol?*	fiu	lány	összesen
1.	Ismereteimet bővitem	23	12	35
2.	Gyarapodik a szókincsem	16	14	30
3.	Szórakoztat, pihentet	11	18	29
4.	Környező világ megismerése	7	10	17
5.	Természet, mult megismerése	6	8	14
6.	Sokféle embert megismerek	4	4	8
7.	Izgalmat okoz, érdekes	4	2	6
8-10.	Átélem a hősök érzelmeit	2	2	4
	Hasznos időtöltés	2	2	4
	Unalmamat üzöm el	3	1	4

IX-XII. liceumi osztályok

Rangsor	*Miért olvasol?*	fiu	lány	összesen
1.	Ismereteimet bővitem	21	39	60
2.	Szórakoztat, pihentet	21	28	49
3.	Gyarapodik a szókincsem	12	30	42
4.	Ált. müveltségem gyarapitom	11	16	27
5.	Környező világ megismerése	2	11	13
6.	Szenvedélyem, leköt	3	8	11
7.	Természet, mult megismerése	3	8	11
8.	Összehasonlitom magam a szereplőkkel	1	5	6
9-10.	Sokféle embert megismerek	2	3	5

5. Ha nem olvasol, mi az oka?

Rangsor	*Miért nem olvasol?*	fiu	lány	összesen
1.	Nincs rá időm	8	5	13
2.	Fáj a szemem	6	1	7
3.	Nincs kedvem, unom	6	1	7
4.	Szüleim szerint inkább tanulnom kell	-	2	2
5.	Inkább könnyüzenét hallgatok	1	-	1
6.	A könyv csak kitalálás	-	1	1
7.	(Indoklás nélkül)	1	-	1

/DÁNIELISZ Endre: Szabadidő és olvasás. MÜVELŐDÉS, 1979. 6. sz. KÖNYVTÁR, 2. sz. 10-15. l. alapján./

* * *

A fölmérés során közel *400 kolozsvári* tanuló válaszolt két belvárosi *liceumból* (középiskolából) és egy gyárnegyedi *általános iskolából*. A megkérdezettek életkora 11-19 év közötti volt (*V-XII. oszt.*).

A *kulturális eszközök* értéke a tanulók tudatában, a fontossági sorrendben első helyre rangsorolt tárgyak százalékos arányával kifejezve: (a 100 %-ot az egy-egy rétegbe tartozó tanulók száma jelentette)

Iskolai ciklus:	V-VIII.oszt.			IX-XII.oszt.		
Származás:	munkás	középkáder	értelmiségi	munkás	középkáder	értelmiségi
könyv	7,3	7,2	11,0	14,0	22,8	40,6
tévé	6,1	4,8	1,6	8,9	10,8	5,0
magnó	2,8	3,6	1,6	5,6	6,0	4,2
rádió	4,4	1,2	0	4,4	4,8	5,0

A kulturális eszközk sorában a könyvé az első hely, összhangban azzal, hogy a tanulók a kulturális foglalatosságok közül az olvasást sorolták legtöbbször az első helyre.

Az első helyre rangsorolt *tevékenységek* százalékos aránya (a 100 %-ot az egy-egy rétegbe tartozó tanulók száma jelentette).

Iskolai ciklus:	V-VIII.oszt.			IX-XII.oszt.		
Származás:	munkás	középkáder	értelmiségi	munkás	középkáder	értelmiségi
olvasás	18,8	11,1	6,8	24,5	28,4	42,1
sport	2,2	8,6	6,8	6,2	9,8	15,6
kirándulás	14,8	7,4	0,9	6,2	13,5	3,9
baráti társaság	2,2	1,2	0,9	3,4	3,6	7,8
mozi	6,8	1,2	0	1,1	2,4	0
tévé	2,2	0	0,9	1,1	6,1	1,9
színház	1,1	0	0,9	1,1	1,1	1,9
magnózás	1,1	0	0	1,7	1,2	1,9
diszkó	0	0	0	2,2	1,2	0,9
hangverseny	0	0	0	0	0	3,9
barkácsolás	0	0	0	1,1	0	1,9
játék-rajzolás	1,1	0	2,4	2,4	0	0

A könyv szerepét már alsós korukban is viszonylag nagyra értékelik az értelmiségi családból származó tanulók, de idősebb korukban még jobban megemelkedik (11-ről 40 %-ra) a könyv elsőségét vallók aránya. A középrétegből származó tanulók esetében a könyv értékelése az alsó tagozatban egy szinten áll a munkás eredetü gyerekekével. Később körükben a könyv népszerüsége a háromszorosára ugrik, mig a munkás származású tanulóknál a két iskolai ciklus között az emelkedés csak kétszeres.

Az olvasást az alsóbb osztályos munkásszármazásu tanulók háromszor nagyobb arányban sorolták az első helyre, mint az értelmiségi eredetü tanulók (18,8 %-6,8 %). A tevékenységek közötti elsősége minden foglalkozási kategóriára többé-kevésbé jellemző.

A táblázat alapján az a következtetés vonható le, hogy a munkásszármazásuaknál az V-VIII. osztályban kialakult érdeklődési struktura viszonylag kevéssé módosul a XI-XII. osztályos életkorban. A középkáderek gyermekeié gazdagszik a felsőbb évfolyamokban, de általában a szórakozás jellegü tevékenységi formákkal. Sajátos vonása e kategóriának a mennyiségi ugrás az olvasás és a tévénézés javára. A struktura-váltás (főleg az olvasás felértékelődése!) a legszembetünőbb az értelmiségi eredetü tanulók esetében. Összességében az olvasás a diákság tevékenységi körének alapvető eleme.

Az V-VIII. osztályos tanulóknál *az olvasásra fordított idő* a tanulásra forditott idő növekedésével párhuzamosan csökken. (Átlagosan napi 2 óráról 1 órára.) Ezzel szemben a tévénézésre forditott idő nem függ a tanulásra forditott idő növekedésétől. (Átlag ez is naponta 1-2 óra.) Tehát a tévé komoly versenytársa az olvasásnak, a fiatalok könnyebben ülnek le a tévé, mint a könyv elé.

Az olvasást motiváló tényezők sorrendje a Brassai Sámuel Liceum V. osztályában: 1. izgalom, 2. tájékozódás. A művészeti-esztétikai élményszerzést mindössze 1 tanuló említette, a megkérdezett 18-ból.

Az 5. sz. Általános Iskola VIII. osztályában megkérdezett 13 tanulóból 6 az izgalmat, 4 a szórakozást jelölte meg motiváló erőként. A művészi élményt senki. Felsőbb osztályokban módosul a rangsor. Pl. a Brassai Sámuel Liceum IX. osztályában: 9 tanuló - izgalom, 6 - ismeretszerzés, 5 - tájékozódás, 4 - művészi élmény. Az izgalmat elsősorban a fiuk, az esztétikai élményt főként a lányok tették első helyre.

Újságolvasás

A megkérdezett tanulók átlagosan három újságot olvasnak. A legmagasabb az átlag a XII. osztályban (4,1 újság), a legalacsonyabb a VII. osztályban (1,5 újság). Összesen 81 sajtóterméket említettek meg. Legnépszerűbbek a kolozsvári napilap (Igazság), ez VIII. osztálytól fölfelé minden osztályban az első helyet foglalja el.

Az alsóbb osztályokban a Jóbarát és az Ifjumunkás áll az élen. Idegennyelvü lapot igen kevesen olvasnak. Az V-VIII. osztályosok közül 6-an Scinteát és 37-en a Sportult.

A legkedveltebb lapok olvasottsági sorrendje:

1.	Igazság	282	tanuló	68,9 %
2.	Ifjumunkás	114	"	27,8 %
3.	Jóbarát	88	"	21,5 %
4.	Utunk	64	"	15,6 %
5.	Élet és Tudomány	59	"	14,4 %
6.	Világ Ifjusága	58	"	14,1 %
7.	Napsugár	53	"	12,9 %
8.	Interpress Magazin	47	"	11,4 %
9.	Előre - A Hét	38	"	9,2 %
10.	Sportul	35	"	8,5 %
11.	Dolgozó Nő	33	"	8,0 %

A nagyon kicsi és a jelentős méretü *házikönyvtárak* aránya a megkérdezett fiatalok családjában a következőképpen alakult:

Könyvek száma	munkás	középkáder	értelmiségi
0-50	33,5 %	10,2 %	2,4 %
1000 fölött	-	10,2 %	42,1 %

A munkásszármazású tanulók 87,6 %-a szerint az ideális házi könyvtár 500 kötetig terjed. Az értelmiségi családból eredő tanulók 95 %-a szerint az 500-1 000 közti és az 1 000 fölötti kategória az ideális.

Azok a tanulók, akiknek családjában kevesebb a könyv, szorgalmasabb látogatói a *könyvtáraknak*. A munkásszármazású tanulók többen és többször járnak könyvtárba, mint az értelmiségi gyerekek.

Közkönyvtárak látogatásának gyakorisága (%)

Időköz	munkás	középkáder	értelmiségi	összesen
hetente	27,0	16,4	11,1	18,2
kéthetente	15,8	17,7	14,8	16,1
havonta	23,4	20,2	22,8	21,9
ritkán	15,8	26,5	30,5	24,3
nem jár	17,8	18,9	21,2	19,3

A könyvtárat sűrűn (hetente-kéthetente) látogató tanulók összaránya igen jó: 34,3 %. Viszont nyugtalanitó, hogy a tanulók egyötöde egyáltalán nem jár könyvtárba.

/CS. GYIMESI Éva: Könyv- és olvasáskultura. Felmérés három kolozsvár-napocai iskolában. I. rész: MÜVELŐDÉS, 1980. 10. sz. KÖNYVTÁR, 3. sz. 14-16. l. II. rész: Müvelődés, 1980. 12. sz. KÖNYVTÁR, 4. sz. 18-20. l. alapján./

C) KÖZEPISKOLÁSOK

A *nagyszalontai* elméleti liceum (gimnázium) *250 diákja* körében került sor a fölmérésre, ez kb. a teljes tanulói létszám egyharmada. Vegyesen vidékiek és városiak, *magyarok* és *románok*.

1. *Szeretsz-e olvasni?*

217 tanuló (87 %) szeret
10 " (4 %) nem szeret
23 " (9 %) időtől függően

2. *Mikênt vélekedsz a házi "kötelező" olvasmányokról?*

50 tanuló (20 %) szivesen olvassa
27 " (11 %) nem szivesen olvassa
173 " (69 %) igen, de nem valamennyit

A kijelölt olvasmányok közül *mennyit* olvasol el?

(Az V-XII. osztály tanulóinak évente átlagosan 8-12 könyvet kell elolvasniuk románul és 10-16-ot magyarul.)

Bele sem néz, legfeljebb 1/4-ét	7,2 %
A müvek 30-40 %-át	7,6 %
A müvek felét	15,2 %
A müvek 3/4-ét	30,0 %
A müvek 70-90 %-át	28,0 %
Valamennyit, csaknem valamennyit	12,0 %

3. *Mit hiányolsz a házi olvasmányok közül?*

Sorrendben: 1. regények, 2. kalandos-romantikus regények, 3. krimi, 4. történelmi regények és versek kb. ugyanolyan mértékben, 5. három müfaj osztozik: mese, ifjusági regény, humoros irodalom. Ezután kisebb mértékben, csökkenő sorrendben még: társadalmi regény, világirodalmi klaszszikusok, tudományos müvek, drámák, földrajzi leirások, sci-fi, fiatal irók munkái, szerelmes regények.

4. *Honnét* szerzed be olvasmányaidat? (Több forrás is megjelölhető volt!)

169 tanuló városi könyvtárból
167 " a liceumi könyvtárból
118 " szülei vagy saját könyvtárából
61 " szomszédoktól, rokonoktól kéri el
45 " szakszervezeti könyvtárból
6 " nem nyilatkozott.

/DÁNIELISZ Endre: Mérlegen: a házi olvasmány. = KÖNYVTÁRI SZEMLE, 1970. 3. sz. 105-110. l. alapján./

* * *

Három középiskolában (*1 kolozsvári, 2 székelyföldi*) végezték a fölmérést. A feladat: *nevezz meg tíz kortárs erdélyi magyar kutatót, tudóst, illetve őt tudománynépszerűsítő írót.* A kolozsvári iskola tanulói átlagban 1,3 tudós nevét tudták "fölsorolni". Ismerték Xántus Jánost (113-an, Palocsay Rudolfot (42), Sáska Lászlót (40), Balogh Edgárt (16), Sőni Pált (13), Csehi Gyulát, Faragó Józsefet (12-12), Hamar Mártont, Dáné Tibort, Jordáky Lajost, Péterfi Istvánt és dr. Kós Károlyt (6-6). 1-1 tanuló ismerte Starmüller Gézát, Zsakó Jánost, Gáll Ernőt, Kántor Lajost, Barabás Endrét, László V. Ferencet, Koch Ferencet, Szabó T. Attilát, Jancsó Elemért, Zörgő Benjámint. E nevekből állt össze a tudománynépszerüsitő irók sora is.

A 254 értékelhető válaszlapon 128 adat szerepelt, vagyis a tanulók fele egyetlen ismeretterjesztő irót sem ismert. Ez a helyzet Kolozsvárott.

A székelyföldi megyeszékhely reprezentativ középiskolájából kapott 98 értékelhető válaszlapon 7 név szerepelt. A félreeső székelyföldi középiskola 81 megkérdezettje csupán 2 tudóst ismert.

/KOVÁCS Nemere: Biztositsuk a jövő olvasóit. KORUNK, 1972. 1. sz. 151-155. l. alapján./

* * *

A felmérés *153 szatmári* magyar anyanyelvü *liceumi tanulóra* terjedt ki, *1974* márciusában.

A tanulók 19 %-a nem *olvas* el havonta egy könyvet, 20,6 % átlag havonta egyet, 43,8 % havonta kettőt, 16,6 % olvas el hármat vagy többet.

A tanulóknak kb. 2/3-a *beszéli meg olvasmányait* valaki mással: 60 tanuló korban hozzá illő társsal, 30 a szüleivel, 4-en tanáraikkal, 1 tanuló valaki más felnőttel.

Rendszeres *újságolvasó* 92 tanuló (61,7 %), ritkán olvas újságot 56 (37,0 %), nem olvas újságot 5 tanuló.
Összesen 38 féle sajtóterméket olvasnak rendszeresen:

68 tanuló: Szatmári Hirlap
29 " : Előre
33 " : Ifjumunkás
13 " : Dolgozó Nő
8 " : A Hét

A legtöbb tanuló a román irodalommal is magyarul ismerkedik meg, csupán a liceumi tanulók 1/5-e olvas *románul* is könyveket - a kötelező olvasmányokon kivül.

A magyar irodalom korszakai közül minden osztályban a XIX. sz. müveit ismerik legjobban. Vélemények a kortárs irodalomról:

	I. oszt.	II. oszt.	III. oszt.	IV. oszt.	Össz.
Pozitivan értékeli	5	10	11	3	31
Nem szereti	26	9	4	15	54
Felületesen ismeri	4	16	11	7	38

Mindössze 4 tanulónak nincs *kedvenc irója*. A 325 szavazatból: 90 Petőfi, 57 Jókai, 23 Mikszát, 21 Móricz. A kedvencek között 32 magyar iró, 19 nem magyar. Összesen 51 kedvencet soroltak föl.

Kedvelt olvasmányfajták sorrendje: ifjúsági irodalom (33), romantikus, kalandos regény (25), sci-fi (25), történelmi regény (16), szerelmes regény (8), krimi (7), regényes életrajz (7), biológia szakkönyv (4), kémiai szakkönyv (3), anatómiai szakkönyv (2). 1-1 szavazatot kapott: filozófia, útleirás, ismeretterjesztő irodalom, humor, képzőmüvészeti irodalom, esztétika, müvészettörténet.

A *153 diák családjai* közül csak 7-ben nincs semmiféle *könyv otthon*.

A házikönyvtár nagysága (kötet)	Családok száma
50-100	12
100-200	48
200-400	31
400-500	21
800-1 000	19
1 000-3 000	6
5 000 fölött	1

A tanulók *saját könyvtára*: 2-nek nincs könyve otthon, 60 %-uknak már 50-300 kötetes könyvtára van.

/BURA László: Középiskola - olvasás - müvelődés. MÜVELŐDÉS, 1976. 1. sz. 52-55. l. apaján./

A *marosvásárhelyi* Egyesülés Liceum 58 tanulójára terjedt ki a fölmérés, lányok és fiuk közel azonos arányban.

Az adatfelvételt megelőző hónapban az általuk olvasott müvek megoszlása az *iskolai könyvtár statisztikája* szerint:

Szépirodalomból	
kalandos történet	55
történelmi regény	3
életrajz	2
vers	-
szinmü	-
világirodalom	27
Ismeretterjesztő irodalomból	
általános müvek	-
természettudományi	4
technikai	4
müvészet, játék, sport	6
földrajz, történelem	3

Az *olvasottsági lista* vezetői: Rejtő Jenő, J. F. Cooper, C. Chirita, K. May, Jókai Mór. Egyúttal ők a legkedveltebb könyvek szerzői is. Örvendetes a népszerüségi lista "második vonalának" változatossága: Salinger, Hemingway, Németh László, Kós Károly, I. Theodereanu, J. London, Bálint Tibor, BAjor Andor, Tamási Áron, Moravia, Fekete István, L. Rebreanu, Illyés Gyula, Mark Twain stb.

Jól ismerték az utóbbi hónapok könyvújdonságait, a következőkre figyeltek föl: dr. Xantus János: A természet kalendáriuma, Fuchs Simon: Munkásmozgalom a Marosvölgyben, Kriza János: Vadrózsák, Szabó T. Attila: Erdélyi Magyar Szótörténeti Tár, Sütő András: Engedjétek hozzám jönni a szavakat.

/TISZAI Katalin: Olvasnak-e a fiatalok? MÜVELŐDÉS, 1978. 12. sz. KÖNYVTÁR, 4. sz. 4-6. l. alapján./

A felmérés ideje: 1977. Szinhelye: a szatmári 5. sz. Ipari Liceum négy évfolyama. A 174 tanuló (101 fiú, 73 lány) név nélkül töltötte ki a kérdőivet.

A tanulóknak közel egyötöde hetente olvas el egy könyvet, 5 % hetente kettőt. Viszont majd egynegyedük havonta egyet sem. Gátló tényező a tévénézés. A tanulók 43 %-a legalább naponta másfél órát nézi. A tévé hozzá is járulhat az olvasás fokozásához, kedve élesztéséhez: gyakorta tévéélményeik alapján fordulnak könyvhöz (pl. Jókai: A lőcsei fehér asszony, Mikszáth: Beszterce ostroma, Örsi Ferenc: A Tenkes kapitánya, Szabó Magda: Abigél, Verne: Sztrogoff Mihály, Dumas: Monte Cristo grófja stb.)

Kedvelt olvasmányok:

1. Romantikus kalandregények (27 %), 2. sci-fi (15,5 %), 3. ifjúsági irodalom (14 %), 4. krimi (8 %), 5. szerelmes regény (7,5 %), 6. történelmi regény (6,9 %), 7. regényes életrajz (6,3 %), 8. humoros irodalom (5,7 %), 9. ismeretterjesztő - sport (2,9 - 2,9 %), 10. útleirások (1,7 %), 11. esztétika - müvészettörténet (0,5 - 0,5 %).

Nemek szerint jelentősen módosul a sorrend. *Lányok:* 1. romantikus kalandregény, 2. ifjúsági irodalom, 3. sci-fi, 4. szerelmes regény, 5. regényes életrajz. *Fiuk:* 1. romantikus kalandregények, 2. sci-fi, 3. krimi, 4. ifjúsági irodalom, 5. történelmi regény, 6. humoros irodalom.

A szépirodalom olvasását motiváló tényezők

1. kikapcsolódás	53,5 %
- fiuk	58,4 %
- lányok	46,5 %
2. ismeretszerzés	16,6 %
- fiuk	27,7 %
- lányok	8,2 %
3. saját élete megismerése, értelmezése	12,0 %
- fiuk	7,9 %
- lányok	17,8 %

4. saját vágyainak kifejeződése	5,9 %
- fiuk	0,9 %
- lányok	10,9 %
5. magatartási, etikai normák keresése	2,3 %
- fiuk	3,0 %
- lányok	1,4 %
6. társadalmi, politikai helykeresés	2,3 %
7. müvészi szépség, forma, stilus	3,0 %

Legnépszerűbb írók - osztályok szerint:

IX. oszt. Jókai Mór (41 könyv), K. May (19), J.F. Cooper (16), Gárdonyi Géza (14), Mikszáth Kálmán (7), J. Verne (7), Adamov (5), Sadoveanu (5), Móricz Zsigmond (4), E. Hemingway (3).

X. oszt. Jókai Mór (53), Rejtő Jenő (23), J. Verne (17), Mikszáth Kálmán (15), A. Dumas (12), G. Simenon (8), K. May (7), Gárdonyi Géza (6), Zamfirescu (5), A. Christi (4), Moldova György (4).

XI. oszt. Rejtő Jenő (51), Jókai Mór (17), Mórics Zsigmond (17), A. Dumas (9), Stendhal (7), J. Verne, Palotai Boris, Lawrence, M. Mitchell (6-6), Passuth László, Gárdonyi Géza, Ezergy éjszaka... (5-5), Cronin, Dallos Sándor, Fekete István, Szabó Magda, L. Tolsztoj (4-4).

XII. oszt. Dallos Sándor (16), Rejtő Jenő (12), I. Stone (6), Lawrence, Szilvási Lajos (5-5), Boldizsár Iván, Korda István, Mikszáth Kálmán, Szász János (4-4).

A négy évfolyam adatai összesitő népszerüségi sorrend:

1. Jókai (113), 2. Rejtő Jenő (86), 3. Mikszáth Kálmán (28), 4. K. May (27), 5. Gárdonyi (26), 6. Móricz (23), 7. Dallos Sándor (21), 8. A. Dumas (19), 9. J.F. Cooper (18), 10. J. Verne - Stendhal - G. Simenon (12-12), 11. M. Mitchell - Lawrence - Hemingway - C. Petrescu (11-11), 12. Balzac - Cronin - Lovinescu (9-9), 13. Adamov - I. Stone (7-7), 14. Karinthy Frigyes - Palotai Boris - Sütő András - G. Marquez (6-6), 15. Passuth László - Szabó Magda - É. Zola (5-5).

A diákok a következő irókról állitották, hogy *maradandó olvasmányélményt* nyújtottak nekik: Jókai (29 tanuló), Móricz (10), Hemingwy (9), K. May (8), Dallos Sándor (7), Gárdonyi (6), J. F. Cooper - Mikszáth - Rejtő Jenő (5-5), Szilvási Lajos - Lawrence (4-4), Cronin - J. Verne - Balzac - Katona József (3-3), Tatay Sándor - Sütő András - T. Heyerdhal - A. Dumas - Steinbeck - Kosztolányi - Gamov - Grecea - J. London (2-2).

/BURA László: Szatmári liceumi tanulók olvasottsága, olvasmányigénye és olvasói izlése. MŰVELŐDÉS, 1980. 3. sz. KÖNYVTÁR, 1. sz. 22-24. l. alapján./

* * *

A felmérés helye a *székelyudvarhelyi* Dr. Petru Groza Matematika-Fizika Liceum két *XII. osztálya*. Témája: Olvasás és házikönyvtár. A megkérdezett 66 diák közül *64* adott értékelhető válaszokat. A *családi könyvtár* csak 2 tanuló otthonából hiányzott. 13 volt a 100 kötetnél kisebb, 34 a 101-500 kötetes, 15 az 500 kötetnél nagyobb gyüjtemények száma.

A családi könyvtárakban a szépirodalmi müvek tulsulya jellemző. Szakkönyvek főként az értelmiségi családokban találhatók.

A diákok zöme - elsősorban a szülők anyagi támogatásával - saját könyvtárat gyüjt, de még nem rendelkeznek tekintélyesebb mennyiségü könyvvel. (17 diáknak nincs könyve; 20-nak 1-50; 24-nek 51-100; a többinek 100-nál több könyve van.)

A saját könyvtárral rendelkező tanulók két csoportra oszthatók: 1. Nem tartja szükségesnek "leválasztani" saját könyveit a családjáétól, mert a közös könyvtárat használja; 2. Most fölemelkedő családok (faluról beköltözöttek), itt a házikönyvtárat voltaképpen a tanuló gyüjtötte.

A diákok könyvgyüjteményének szerkezete lényegesen különbözik a szülőkétől - már ott ahol az különválik. A saját könyvtárral rendelkező 47 tanuló közül 25-nél a szépirodalom és a müszaki könyvek fele-fele arányban állnak, sőt 6 -esetben a müszaki könyvek vannak tulsúlyban.

A liceum osztályaiban évenként változik az *olvasmányok* mennyisége. IX. osztályban havonta 2-3 könyvet olvasnak, X. -ben kevesebbet, mert készülnek a matematika-fizika felvételire. XI.-ben ismét többet olvasnak, viszont XII.-ben jóformán semmit, készülvén az egyetemi fölvételikre.

A szépirodalmi olvasmányok között előtérbe került a lektür. Többen egyértelmüen a kalandregényeket favorizálják. Az első helyen Jókai áll, de előkelő helyezést értek el Szilvási Lajos, Berkesi András és Sienkiewicz (Quo vadis) könyvei. A lányoknál föltünő Fodor Sándor Megőrizlek c. és Egy nap - egy élet c. köteteinek sikere. Itt előkelő helyen áll Cronin (Réztábla a kapu alatt), Makkai Sándor (Ördögszekér), Tamási Áron (Ábel), Verne, Emily Brontë, Rejtő Jenő, de Amicis. Ezek mind megelőzik pl. Móriczot! A világirodalom nagyjai szinte teljesen hiányoznak. 35 tanuló közül csak 2 emlitette Sütő András és 1 Németh Lászlót.

/HERMANN Gusztáv: Könyvtár - könyvolvasás. Székelyudvarhely. MÜVELŐDÉS, 1981. 6. sz. KÖNYVTÁR, 2. sz. 9-10. l. alapján./

30-30 *IX.* és *XI.* osztályos tanulót mértek föl a *sepsiszentgyörgyi* és egy vidéki (*Kovászna* m.) *liceum*ban (összesen *120*főt).

Kulturális eszközök a városi és vidéki tanulók otthonában (%):

	városiak	vidékiek
rádió	93,3	90,0
televízió	98,3	93,3
lemezjátszó	60,0	60,0
magnó	33,3	6,7
irógép	6,7	-

Egyetlen diák sem élt olyan családban, ahol ne lett volna rádió *vagy* tévé.

A vizsgált családok *házikönyvtárának* állománya:

	városi IX. o.	városi XI. o.	vidéki IX. o.	vidéki XI. o.
nincs	-	-	-	-
20 alatt	-	-	20,0	-
21-50	-	-	16,7	33,3
51-100	-	-	46,7	33,3
101-150	6,7	6,7	13,3	26,7
151-200	23,3	10,0	-	3,3
201-500	23,3	40,0	3,3	-
501-1000	33,3	20,0	-	3,3
1000 fölött	13,3	23,3	-	-

A vidéki családok könyvállományát a városban tanuló gyermek gyarapitja. A vidéki származásu XI. osztályos tanulók családjainak kétszer annyi könyve van, mint a hasonló környezetből származó IX. osztályos tanulók családjainak.

A vidéki családi könyvtárak nagy részét a tanulók a magukénak tartják. A tanulók *saját könyvállományának* nagysága párhuzamosan emelkedik az életkorral.

A *szabadidő eltöltési formáinak rangsora:*

Rangsor	városi IX. o.	városi XI. o.	vidéki IX. o.	vidéki XI. o.
I.	olvasás	olvasás	olvasás	olvasás
II.	zene	zene	sport	sport
III.	sport	sport	mozi	zene
IV.	kirándulás	kirándulás	zene	mozi
V.	mozi	mozi	szórakozás	kézimunka

Örvendetes, hogy valamennyi csoportnál az I. helyre az olvasás került. (A zenén könnyüzene értendő.)

A tanulók *könyvtárba járásának* gyakorisága

Gyakoriság	városi IX. o.	városi XI. o.	vidéki IX. o.	vidéki XI. o.
hetente	40,0	36,7	26,7	13,3
havonta párszor	23,3	30,0	23,3	33,3
havonta	26,7	13,3	30,0	43,4
évente párszor	10,0	20,0	3,3	-
soha	-	-	16,7	10,1

A városi fiatalok gyakrabban és nagyobb arányban járnak könyvtárba, mint a vidékiek. Az utóbbiak főként csak a kötelező olvasmányok miatt keresik föl a városi könyvtárat.

Az *utóbbi időben olvasott könyvek* között a vidékiek kevesebbet jelöltek meg, mint a városiak:

	városi IX. o.	városi XI. o.	vidéki IX. o.	vidéki XI. o.
1 könyv	10,0	-	31,3	20,0
2 könyv	6,7	20,0	31,3	50,0
3 könyv	23,3	23,3	21,3	13,3
3-nál több	60,0	56,7	16,1	16,7

Az olvasott könyvek milyenségének tekintetében is jelentős az eltérés a városi és a vidéki fiatalok között. A városiak olvasmányai között olyan szerzők szerepelnek mint pl. Ady, Németh László, Kemény Zsigmond, Sütő András, Farkas Árpád stb. A vidékiek körében még tulteng az ifjúsági és a kalandregény, sőt a IX. osztályosok olvasmányai között mesével is lehet találkozni.

Az *újságolvasás* során az érdeklődés középpontjában álló cikkek:

Rangsor	városi IX. o.	városi XI. o.	vidéki IX. o.	vidéki XI. o.
I.	sport	irodalom	sport	sport
II.	humor	sport	érdekesség	ifjúság
III.	tud.-techn.	tud.-techn.	tud.-techn.	tud.-techn.
IV.	ifjúság	ifjúság	izgalmas	kalandos
V.	müvelődés	müvelődés	humor	érdekesség

A városi fiatalok választása komolyabb, célirányosabb a sajtó olvasásakor, de a vidékiek is mind jobban érdeklődnek a tudomány és a technika iránt.

/VÖRÖS Előd: A városiasodás útján. Mintavizsgálat liceumi tanulók szabadidejéről és művelődési szokásairól. MÜVELŐDÉS, 1981. 8-9. sz. 31-35. l. alapján./

* * *

Öt (IX., X. és XI.) liceumi osztályban végeztek fölmérést. A kérdés az volt: *"Ha író lennél, milyen könyvet írnál?"* A válaszok abszolut mennyiségi sorrendje:

1. kalandost (tengeri utazás, western, rablók stb.)
2. szerelmi történet
3. személyes emlékekből meritő leirás

4. iskolai történet; sport téma
5. sci-fi
6. önéletrajz
7. magáról az irásról, irodalomról.

Nemek szerinti különbségek: A fiuk többsége a kalandot, a személyes élményt és a sci-fit választotta. A lányok a szerelmi történetet, az önéletrajzot, iskolai történetet, magát az irást választották témául.

Kor csoportok szerinti különbségek: Elhatárolhatók a IX. ill. X-XI. osztályosok témaválasztása. Pl. a IX. osztályba járók egy része nem is válaszolt a kérdésre, vagy félreértette (olvasmányélményeikről akartak irni). A X-XI. osztályosok között is akadt olvasott történet megirására való készség, de már nem kerek, egész struktúrákat vesznek át, csak ismert sztereotipiákat komponálnak ujra. Jellemző e korosztályra az iskolai téma és a teoretizáló irások.

Városi és falusi származásuak különbsége: A bejárók zöme a falusi élettel kapcsolatos témákat emlitette vagy ahhoz kapcsolódókat (pl. erdei rablók) - főként fiúk. A falusi lányok szerelmi történeteinek többsége happy enddel végződik. A városi fiuk válaszaiban több a western és a sci-fi. A városi lányok témaválasztásában a szokásos szerelmi történetek mellett megjelennek az iskolai és a sport történetek.

Az *értelmiségi* családból származók gyakran "totális" regényt képzelnek el, jellemző, hogy számolnak az olvasói igényekkel, stilusuk bonyolultabb és teoretikusabb, elvontabb. A *nem értelmiségi* származásuaknál nem fordul elő a teoretikus igényesség, gyakoribbak a filmélmények hatására irt történetek. Elsősorban a vizuális élmény inspirálja őket. Az események szinhelye leginkább falusi környezet, a megfogalmazás pedig kevésbé irodalmias.

30-30 *IX.* és *XI.* osztályos tanulót mértek föl a *sepsiszentgyörgyi* és egy vidéki (*Kovászna* m.) *liceum*ban (összesen *120*főt).

Kulturális eszközök a városi és vidéki tanulók otthonában (%):

	városiak	vidékiek
rádió	93,3	90,0
televizió	98,3	93,3
lemezjátszó	60,0	60,0
magnó	33,3	6,7
irógép	6,7	-

Egyetlen diák sem élt olyan családban, ahol ne lett volna rádió *vagy* tévé.

A vizsgált családok *házikönyvtárának* állománya:

	városi IX. o.	városi XI. o.	vidéki IX. o.	vidéki XI. o.
nincs	-	-	-	-
20 alatt	-	-	20,0	-
21-50	-	-	16,7	33,3
51-100	-	-	46,7	33,3
101-150	6,7	6,7	13,3	26,7
151-200	23,3	10,0	-	3,3
201-500	23,3	40,0	3,3	-
501-1000	33,3	20,0	-	3,3
1000 fölött	13,3	23,3	-	-

A vidéki családok könyvállományát a városban tanuló gyermek gyarapitja. A vidéki származásu XI. osztályos tanulók családjainak kétszer annyi könyve van, mint a hasonló környezetből származó IX. osztályos tanulók családjainak.

A vidéki családi könyvtárak nagy részét a tanulók a magukénak tartják. A tanulók *saját könyvállományának* nagysága párhuzamosan emelkedik az életkorral.

A *szabadidő eltöltési formáinak rangsora:*

Rangsor	városi IX. o.	városi XI. o.	vidéki IX. o.	vidéki XI. o.
I.	olvasás	olvasás	olvasás	olvasás
II.	zene	zene	sport	sport
III.	sport	sport	mozi	zene
IV.	kirándulás	kirándulás	zene	mozi
V.	mozi	mozi	szórakozás	kézimunka

Örvendetes, hogy valamennyi csoportnál az I. helyre az olvasás került. (A zenén könnyüzene értendő.)

A tanulók *könyvtárba járásának* gyakorisága

Gyakoriság	városi IX. o.	városi XI. o.	vidéki IX. o.	vidéki XI. o.
hetente	40,0	36,7	26,7	13,3
havonta párszor	23,3	30,0	23,3	33,3
havonta	26,7	13,3	30,0	43,4
évente párszor	10,0	20,0	3,3	-
soha	-	-	16,7	10,1

A városi fiatalok gyakrabban és nagyobb arányban járnak könyvtárba, mint a vidékiek. Az utóbbiak főként csak a kötelező olvasmányok miatt keresik föl a városi könyvtárat.

Az *utóbbi időben olvasott könyvek* között a vidékiek kevesebbet jelöltek meg, mint a városiak:

	városi IX. o.	városi XI. o.	vidéki IX. o.	vidéki XI. o.
1 könyv	10,0	-	31,3	20,0
2 könyv	6,7	20,0	31,3	50,0
3 könyv	23,3	23,3	21,3	13,3
3-nál több	60,0	56,7	16,1	16,7

Az olvasott könyvek milyenségének tekintetében is jelentős az eltérés a városi és a vidéki fiatalok között. A városiak olvasmányai között olyan szerzők szerepelnek mint pl. Ady, Németh László, Kemény Zsigmond, Sütő András, Farkas Árpád stb. A vidékiek körében még tulteng az ifjúsági és a kalandregény, sőt a IX. osztályosok olvasmányai között mesével is lehet találkozni.

Az *újságolvasás* során az érdeklődés középpontjában álló cikkek:

Rangsor	városi IX. o.	városi XI. o.	vidéki IX. o.	vidéki XI. o.
I.	sport	irodalom	sport	sport
II.	humor	sport	érdekesség	ifjúság
III.	tud.-techn.	tud.-techn.	tud.-techn.	tud.-techn.
IV.	ifjúság	ifjúság	izgalmas	kalandos
V.	müvelődés	müvelődés	humor	érdekesség

A városi fiatalok választása komolyabb, célirányosabb a sajtó olvasásakor, de a vidékiek is mind jobban érdeklődnek a tudomány és a technika iránt.

/VÖRÖS Előd: A városiasodás útján. Mintavizsgálat liceumi tanulók szabadidejéről és művelődési szokásairól. MÜVELŐDÉS, 1981. 8-9. sz. 31-35. l. alapján./

* * *

Öt (IX., X. és XI.) liceumi osztályban végeztek fölmérést. A kérdés az volt: *"Ha író lennél, milyen könyvet írnál?"* A válaszok abszolut mennyiségi sorrendje:

1. kalandost (tengeri utazás, western, rablók stb.)
2. szerelmi történet
3. személyes emlékekből meritő leirás

4. iskolai történet; sport téma
5. sci-fi
6. önéletrajz
7. magáról az írásról, irodalomról.

Nemek szerinti különbségek: A fiuk többsége a kalandot, a személyes élményt és a sci-fit választotta. A lányok a szerelmi történetet, az önéletrajzot, iskolai történetet, magát az irást választották témául.

Kor csoportok szerinti különbségek: Elhatárolhatók a IX. ill. X-XI. osztályosok témaválasztása. Pl. a IX. osztályba járók egy része nem is válaszolt a kérdésre, vagy félreértette (olvasmányélményeikről akartak irni). A X-XI. osztályosok között is akadt olvasott történet megirására való készség, de már nem kerek, egész struktúrákat vesznek át, csak ismert sztereotipiákat komponálnak ujra. Jellemző e korosztályra az iskolai téma és a teoretizáló irások.

Városi és falusi származásuak különbsége: A bejárók zöme a falusi élettel kapcsolatos témákat emlitette vagy ahhoz kapcsolódókat (pl. erdei rablók) - főként fiúk. A falusi lányok szerelmi történeteinek többsége happy enddel végződik. A városi fiuk válaszaiban több a western és a sci-fi. A városi lányok témaválasztásában a szokásos szerelmi történetek mellett megjelennek az iskolai és a sport történetek.

Az *értelmiségi* családból származók gyakran "totális" regényt képzelnek el, jellemző, hogy számolnak az olvasói igényekkel, stilusuk bonyolultabb és teoretikusabb, elvontabb. A *nem értelmiségi* származásuaknál nem fordul elő a teoretikus igényesség, gyakoribbak a filmélmények hatására irt történetek. Elsősorban a vizuális élmény inspirálja őket. Az események szinhelye leginkább falusi környezet, a megfogalmazás pedig kevésbé irodalmias.

/BODÓ Julianna: Milyen legyen a könyv? MŰVELŐDÉS, 1982. 9. sz. 34-37. l. alapján./

D) SZAKMUNKÁSTANULÓK

A felmérés *1973* februárjában készült a *marosvásárhelyi* Metalotechnika, Építészeti, Faipari iskolákban, valamint a *székelyudvarhelyi* szabó- és cipész *tanoncok* (szakmunkástanulók) között. Összesen *140* - *magyar* és *román* - fiatalt kérdeztek meg.

A tanulók egy része nem csinál lelkiismereti kérdést abból, hogy nem olvas. A megkérdezett 140 tanulóból a tanév elejétől februárig 30 *(21,4 %) egyetlen könyvet sem olvasott.* Szomoru a magánszemélyeknél inaskodó tanoncok olvasási statisztikája: Korondon pl. 10 tanulóból csak kettő olvasott.

Alig ismerik a magyar és román klasszikusok müveit. A marosvásárhelyi Metalotechnika iskolából mindössze két tanuló kölcsönzött Ady és József Attila köteteket, egy tanuló olvasta Móricz: A betyár c. regényét, egy pedig Jókaitól A fekete gyémántokat.

A Faipari iskola vizsgált osztályaiból egy-egy tanuló olvasta el Móricz: Rokonok, Jókai: A fekete gyémántok, Kármán: Fanny hagyományai, Mikszáth: A fekete város c. regényeit.

I-II. osztályban még jelent valamit, hogy vannak házi ("kötelező") olvasmányok, a III. osztályban viszont már nincs irodalomtanitás - nem is olvasnak a gyerekek.

Sok magyar tanuló olvas román nyelven is, sok román tanuló (forditásban) magyar irók müveit olvassa: Petőfit, József Attilát és Gárdonyit.

A megkérdezett 140 tanulóból csupán egyharmada (47 fő) rendszeres *könyvvásárló*.

/TÓFALVI Zoltán: Olvasnak-e a szakiskolások? = KÖNYVTÁRI SZEMLE; 1973. 2. sz. 56-59. l. alapján./

3. MŰVELŐDÉSSTATISZTIKAI ADALÉKOK

A *sajtó-, rádió- és TV előfizetésre*, valamint a *könyvvásárlásra* vonatkozó meglehetősen gyéren előforduló (regionális) statisztikákon túlmenően elég nagy számú (de jobbára szintén csak egy-egy település viszonyait tükröző) *könyvtárstatisztikai* adatot, illetve szociagrafisztikus megfigyelést tartalmaz a következő fejezet. Ez utóbbi témakörben ismét Várhegyi István (már idézett) tanulmánya jelent kivételt: részint azzal, hogy egy teljes megye falusi népességében vizsgálódik, másrészt pedig a statisztikai adatok mélyreható elemzésével. Ezért tanulmányának vonatkozó fejezetét - apróbb rövidítéseket leszámítva - teljes egészében közreadjuk.

A statisztikai adatközléseket egyrészt *tematikusan*, másrészt falusi, ill. városi *helyszín* szerint bontottuk.

A) SAJTÓ-, RÁDIÓ- ÉS TV-ELŐFIZETŐK

Segesváron a hetvenes évek elején a magyar nyelvű újságokra előfizetők száma laponként a következőképpen alakult:

	Előfizetők száma	Példányonkénti vásárlók	Összesen
Dolgozó Nő	40	340	380
Előre	237	60	297
Vörös Zászló	202	70	272
Ifjúmunkás	137	4	141
Uj Élet	13	120	133
Jóbarát	80	40	120
Napsugár	28	70	98
A Hét	-	60	60
Utunk	29	5	34
Korunk	12	3	15
Igaz Szó	3	3	6

A *Dolgozó Nőt* majdnem tizszer annyian vásárolják, mint ahányan előfizetik, ez nagyjából érvényes az *Uj Életre* és a *Napsugárra* is. Általában ez a képes ujságok sajátja - ami egyben népszerüségük mutatója is. De pl. a rendkivül szinvonalas *Ifjúmunkást*, mivel korlátozott példányszámban jut el Segesvárra, mindenki előfizetéssel igyekszik biztositani a maga számára, mert az újságosnál csak nagy szerencsével vásárolhatná meg.

A két napilap (az országos *Előre* és a magyei *Vörös Zászló*) összesen 569 példányban fogy el, mig az 5 féle havi lap eléri a 619-es példányszámot. S ha ehhez hozzávesszük a táblázatban nem szereplő folyóiratokat (Tanügyi Ujság, Müvelődés, Orvosi Szemle, Falvak Dolgozó Népe stb.) még tovább javul az arány a folyóiratok javára.

Medgyesen jó az általános iskolai tanulók újságolvasási aránya. Az egyik iskola V. osztályában 21 tanulónak jár a *Jóbarát*. Sok előfizetője van az *Ifjúmunkásnak*. A *Napsugárnak*, a *Brassói Lapoknak*. (A város Szeben megyéhez tartozik - nincs magyar nyelvü megyei napilapja.) Fontos helye van az irodalmi nevelésben az Utunknak, az Igaz Szónak, mert rossz

a könyvvellátás. (Pl. 1970-ben az iskolai könyvtár 600 lejt egyszerüen nem tudott elkölteni, mert nem volt mit vásárolnia.)

/HERÉDI Gusztáv: Az olvasó nyomában. KORUNK, 1971, 3. sz. 433-438. l. alapján./

* * *

A Kolozs megyei *Tordaszentlászlót* nyolc falu alkotja. Lakosainak száma 6 294 lélek, ebből munkaképes koru: 3 438 személy.

Csaknem minden családban van valamilyen "hirközlő eszköz", egyedül Hesdáton alacsony a rádió és a tévékészülékek száma, a lakossághoz viszonyitva (kb. 50 %).

A bejelentett *rádió- és tévékészülékek* száma:

	lakosság	rádió	tévé	összesen
Szentlászló	1294	226	135	361
Kisfenes	958	34	21	55
Hesdát	995	31	10	41
Románléta	615	40	22	62
Magyarléta	603	67	72	139
Sztolna	337	58	34	92
Rákos	246	7	7	14
Magyarfenes	1266	230	191	421
Összesen	6294	693	492	1185

Sajtóelőfizetések

	Összesen	ebből román nyelvü	magyar nyelvü
Szentlászló	427	43	384
Kisfenes	181	181	-
Hesdát	86	86	-
Románléta	124	124	-
Magyarléta	210	12	198
Sztolna	94	87	7
Rákos	102	102	-
Magyarfenes	399	9	390
Összesen	1623	644	979

/BOLDIZSÁR ZEYK Imre: Tordaszentlászló és környéke, KORUNK, 1980, 3. sz. 215-222. l. alapján./

B) *KÖNYVTÁRI ÉS KÖNYVFORGALMI ADATOK*

Romániában (a hetvenes évek elején) 22 000 könyvtári egység müködött, 115 millió kötetes állománnyal.

Közkönyvtárak müködnek a 35 megyeszékhelyen, 16 municipiumban és 125 városban. Gyakorlatilag minden községnek van könyvtára. A városi lakosságnak kb. 20 %-a beiratkozott könyvtári tag, a falusiaknak kb. 30 %-a.

/SEMLYÉN István: Bibliotéka és tudomány. KORUNK, 1972. 1. sz. 37-44. l. alapján./

* * *

a) FALU

A falusi ember egyelőre (a hetvenes évek elején) keveset költ könyvre. Gyakran csak olyankor vásárolnak könyvet, ha azt már régen olvasta, s most ujra szeretné olvasni. Viszont sok falusi házban akad meséskönyv, ballada-, mondagyüjtemény.

Jobb a helyzet az ismeretterjesztő, tudománynépszerüsitő müvekkel. Megvásárolják, mert gyakori kérdéseikre találnak bennük választ. Gyakran Magyarországról is meghozatnak mezőgazdasági szakkönyveket. Sok kismama már könyv "alapján" gondozza csecsemőjét, hasonlóan népszerüek a szakácskönyvek, a szabás-varrás témájú könyvek.

A vizsgált két faluban (*Balavásáron* és *Olthévizen*) a *könyvtárak leggyakrabban olvasott szerzői*: Jókai, Mikszáth, Móricz, Gárdonyi. Persze a sorrend esetenként változik. Amikor a mozik az Egri csillagokat vetitették, utána mindenki Gárdonyit kölcsönzött. Jól sikerült irodalmi est, könyvismertető előadás ugyan időlegesen változtat a népszerüségi sorrendben, de aztán újból visszaáll a régi rend: Jókai, Mikszáth, stb...

Sokhelyütt olvasatlanul porosodnak a román nyelvü könyvek, pedig ezek valahonnan bizonyosan hiányoznak.

Balavásáron az 1215 lakosból 612 a *könyvtári tag* (50 %), hasonló az arány Olthévizen is. De szertefoszlik az illúzió a személyi lapok láttán. Mindkét helységben az iskolások olvasnak legtöbbet és legrendszeresebben. Alig van köztük, aki legalább egy könyvet ne kölcsönözne havonta. Ezt erősen isnpirálja az iskola követelményrendszere. De legalább ilyen mértékü inspiráló erő a státusz-változás, a fölfelé törekvés vágya. Az ujdonságok iránti érdeklődők zöme a városon tanuló, otthon vakációzó diák.

Balavásáron kevés az olvasó férfi a 18-45 év közti korosztályból. Többségük ingázó és napi 3-5 órás utazás után és alatt legföljebb a napilapokat forgatják, esetleg a tévét nézik.

Olthévizen jobb a helyzet, az ingázók nem járnak olyan messzire, több idő jut a müvelődésre.

Jobb az olvasók aránya a 45 év fölötti korosztályban, közülük igen sokan hetente fordulnak meg a könyvtárban.

/KASSAY Miklós: Falusi olvasók. KORUNK, 1972. 1. sz. 126-128. 1. alapján./

* * *

Sövidéken a könyvtárak müködése 1957-től folyamatos. A kilenc faluban (Sófalva, Atyha, Énlaka, Korond- két tanyájával együtt -, Parajd, Felsősófalva, Siklód) levő könyvtárakban (1972-ben) összesen 46 500 kötet volt található. Ez a romániai országos átlagnak megfelelő mennyiség. 1972-79-ban a sóvidéki könyvtárak együttes *gyarapodása* 9 000 kötet volt. Az *olvasók száma* az induláskor (1957) 300 volt, most (1972-re) számuk elérte a 4 000-et. Ebből az utolsó két évre 2 000-es létszámnövekedés jut. Viszont nem egy ember található, aki nem is tudja, hol van falujában a könyvtár.

A statisztikák szerint a 9 falu lakosságának 25 %-a könyvtári olvasó, felerészük iskolás.

A *versismeret* eddig megrekedt Petőfinél és Aranynál. Főként a földmüvesek körében alig ismert Ady, József Attila, Radnóti Miklós, Juhász Gyula, Tóth Árpád, Salamon Ernő. Alig ismerik az erdélyi magyar költők müveit - még a Sóvidékről származókét sem.

Eddig csupán bizonytalan kísérletek történtek az erdélyi magyar lira népszerüsitésére (Április-est Parajdon), de mozgalom nem bontakozott ki ennek érdekében.

/TÓFALVI Zoltán: Könyvtárak Sóvidéken. Mult és jelen. KÖNYVTÁRI FIGYELŐ, 1974. 6. sz. 577-582. l. alapján. (Korábban megjelent: KÖNYVTÁRI SZEMLE, 1973. 4. sz. 152-156. l.)/

* * *

Tordaszentlászlón az iskola könyvtára 1961-ben alakult meg. 1969-ben 556, 1973 novemberében 1 183 kötete volt. Szép szám, viszonyt hiányzik a kötelező olvasmányok egy része.

A tordaszentlászlói iskola valamennyi tanulóka tagja az iskolai könyvtárnak. A tanulók zöme a kötelező olvasmányokhoz az iskolai könyvtárból jut hozzá.

A *községi könyvtár* 1961. jan. 1-én alakult. Állománya 1961-ben 3 723; 1973-ban 14 896 kötet volt.

A *könyvállomány* tematikai megoszlása 1973 végén:

Politikai	2 519 kötet
- ebből Marx, Engels, Lenin	277 "
Tudományos	460 "
Müszaki	306 "
Mezőgazdasági	839 "
Szépirodalmi	8 233 "
Gyermek és ifjúsági	1 650 "
Más (egészségügy, történelem, földrajz)	891 "

1974 elején 42 féle *periodika* járt a könyvtárba.

Kikölcsönzött könyvtári kötetek és az olvasók száma:

Év	Szentlászlón		A hozzá tartozó nyolc faluban	
	kötet	olvasó	könyv	olvasó
1961	3 791	429	13 050[x]	1 400[x]
1962	5 360	550	13 050[x]	1 400[x]
1963	5 060	584	14 190	1 525
1964	5 088	573	14 684	1 536
1965	5 852	431	15 148	1 432
1966	4 984	412	12 861	1 309
1967	4 164	414	8 144	1 045
1968	4 537	476	9 363	1 006
1969	4 200	365	7 606	1 024
1970	4 420	309	8 916	1 009
1971	5 963	368	8 903	1 054
1972	4 456	315	8 839	1 016
1973. VIII.	3 552	262	5 940	694

[x] Becsült adat

Az olvasók száma 1963-64-ben érte el a maximumot. A könyvellátás szinvonala is ekkor volt a legmegfelelőbb, különösen szépirodalmi és gyermekirodalmi alkotásokból. 1965-1973 között a tendencia *csökkenő jellegű*. A visszaesésbe belejátszik az ingázó életmód kialakulása, amely nem kedvez az olvasásnak. Ezen kivül kevés az új könyv, a régiek elhasználódtak.

Könyvesbolt: 1973. jan. 1-től dec. 31-ig 12 900 lejért vásároltak könyvet - magyar nyelvüt, és 5 800 lejért román nyelvüt. Ez a pénz a lakosság számával elosztva 3 lej/lakos arányt ad, családonként tehát 12-14 lejért vettek könyvet.

Sajtóelőfizetés: Tordaszentlászlón 1969 februárban 45 féle, 1973 decemberben 52 féle sajtótermékre fizettek elő. 1969-ben 426 család, 1973-ban 536 család. Eszerint minden házba jár valamilyen újság, mert a község házainak száma 437.

/BOLDIZSÁR ZEYK Imre: Könyvtárak, könyvek, olvasók Tordaszentlászlón. KORUNK, 1974. 9. sz. 1009-1012. l. alapján./

* * *

Diószeg 7400 lakosu Bihar megyei nagyközség, Nagyváradtól 30 kilométernyire. A fölmérés *1977* februárjában készült.

A *könyvesbolt* 1976-ban 81 400 lejért adott el könyvet. 1977. febr. 1-20-a között három alkalommal érkezett könyvszállitmány: 85 mü, 755 példányban. A funkcionális (ismeretközlő), ill. szépirodalmi müvek aránya ezen belül: 2,3: 1. Münem szerinti megoszlás: 1 verses kötet (antológia) és 20 prózai mü, amelyből 17 voltaképpen szórakoztató, könnyed olvasmány, csak 3 minősithető értékes irodalmi alkotásnak (mindhárom román szerző alkotása).

A 85 könyvből *10 volt magyar nyelvü* (7 Kriterion, 1 Dacia, 1 Gondolat és 1 Medicina kiadvány). Tárgyköre szerint a 10 magyar könyv: 4 regény, 1 képzőmüvészeti kiadvány, 1-1 társadalmi-politikai, történelmi, néprajzi, müvelődéstörténeti, gyermekjátékokról szóló mü.

A könyvvásárlók foglalkozási megoszlása 1977. februárban (a fölmérés 6 napján):

Tsz-tag	munkás	értelmiségi	tanuló	egyéb	összesen
23	19	37	23	8	110

A vizsgálat hat napján eladott *162 könyv* tematikai megoszlása: kézikönyv 5, társadalmi-politikai: 13, müvelődéstörténeti: 2, nyelvkönyv: 1, müszaki-tudományos: 7, ismeretterjesztő: 7, képzőmüvészeti: 5, irodalomelméleti: 1, verseskötet: 6, szinmü: 1, szépprőza: 88, gyermekkönyv: 18, útleirás: 2, történelem: 6.

Az akkori választék legkeresettebb könyvei:

Szerző	Cím	Össz.
D.H. Lawrence	Szülők és szeretők	11
J. Green	Leviathan	10
M. Mitchell	Elfujta a szél	10
M.V. Llosa	A város és a kutyák	7
Banner Z.	Szervatiusz Jenő	6
Rejtő J.	Az elveszett cirkáló	5
A. Dumas	Cavalerul reginei	5
Petőfi S.	János vitéz	4
I. Grigorescu	A szennyezett éden	4
D. Vasilievici	Taina celor patru ninfe	4
D. Sararu	Clipe	4

/BORBÉLY Gábor: Könyv és müvelődés Diószegen. MÜVELŐDÉS, 1977. 9. sz. KÖNYVTÁR, 3. sz. 5-7. l. alapján./

* * *

VARHEGYI István:

*Az aktív mezőgazdasági (könyvtári) olvasó-népesség aránya**

A vizsgálatunk alapját képező több mint 1200 személyt Maros megye demográfiai, településföldrajzi és gazdasági helyzetének megfelelően - módszertani meggondolások, a könyvhöz való viszonyulás különböző szempontjai alapján - különböző zónákban (Marosvásárhely, Segesvár, Szászrégen, Szováta, Nyárádszereda, Marosludas, Sármás) vizsgáltuk.

* Részlet a szerző: A könyv és az olvasás helye a Maros megyei falu szellemi életében c. tanulmányából. (= Változó valóság. Szerk. Imreh István. Bukarest, 1979. Kriterion Kiadó.) 173-176. l.

Egy ilyen lényeges szempont az intézményesitett olvasás, *falusi közkönyvtárak* olvasó-tagságában való részvétel. Itt kell megjegyeznünk azt, hogy a sajtó szintjén végzett ankétok, felmérések egyik alapvető fogyatékossága az, hogy nem közelednek módszeres kritikai eszközökkel a kapott adatokhoz. Igy például csak úgy általában megállapitják, hogy a községben ennyi meg ennyi az olvasók száma, tehát a falu népe olvas, müvelődik és igy tovább. Ha minket konkrétan egy adott társadalmi csoport vagy réteg olvasói kultúrája érdekel, akkor csakis azokat a számadatokat vesszük figyelembe, amelyek vizsgálódásunk szempontjából mérvadóak. Ha a differenciált megközelités és szelektiv adatgyüjtés követelményét nem tartjuk be, úgy önmagunkat és a közönséget is félrevezető megállapitásokra jutunk. Néhány példa felmérésünk tapasztalati anyagából erre vonatkozólag:

Nyárádmagyaróson az olvasók száma (a könyvtári tagság alapján) 1974-ben 1200, 1976 novemberében 213 személy volt.

Ebből a 213 könyvtári olvasóból* 147 iskolai tanuló (őket nem vesszük figyelembe). A fennmaradó 66 személyből a háztartásbelieket, helyi értelmiségieket és idős nyugdijasokat leszámitva, a könyvtári tagok között kb. 7-8 aktiv mezőgazdasági dolgozót találunk.

Makfalván az olvasók száma 1974 decemberében 448, ebből iskolai tanuló 227, munkás 92, földmüves 90!, tisztviselő 39. Az 1976. október 30-i felmérés szerint a község olvasóinak száma 117, ebből iskolai tanuló 90, tisztviselő 12, munkás 7, földmüves 10! A falusi könyvtárak és könyv-

*Ennyire csökkent az itteni olvasók száma két év alatt.

olvasók publicisztikai szintü megközelitése természetesen nem tart igényt a módszeres adatfeldolgozás szociológiai követelményeinek alkalmazására. A fenti két példa, Nyárádmagyarós és Makfalva esetében azonban világosan mutat rá arra a meggondolkoztató tényre, hogy a falu jelen és jövő sorsára döntő tényezőként ható felnőtt parasztlakosság csak milyen kis arányban van jelen a község könyvtárának életében. Itt megint vissza kell térnünk arra, hogy a kérdés nem az: "hol vannak az olvasók", hanem hogy hol vannak a falusiak, illetve hova lettek a falusi fiatalok. Mi a magyarázata annak, hogy általában a falusi dolgozók és különösképpen a mezőgazdasági aktiv, tevékeny részét képező mtsz- és állami gazdasági dolgozók számára állandóan, és szinte már szimbolikussá csökkent, /.../miközben városi könyvtárakban a tagság állandó (sőt az 1976-os évben szokatlan arányú) emelkedését figyelhetjük meg?

/.../ Maros megye 91 községi könyvtárára vonatkozó évek (1966-1977) adatai alapján a következő helyzetet kapjuk:

Községi könyvtárak	1966	1970	1972	1974	1975	1976
kötetszáma	560 000	856 000	884 000	937 000	971 000	1 000 000
olvasói	85 000	92 000	87 000	58 000	43 000	40 000 körüli*

*Az 1976-os évre vonatkozólag a könyvtári olvasók számát a részleges adatfeldolgozás alapján számitottuk ki, az állandóan csökkenő tendenciát véve alapul.

Ugyancsak meggondolkoztató az a kép, amely 17 Maros megyei község 387 magyar nemzetiségü falusi dolgozójának kulturális magatartását és azon belül a könyvhöz és az olvasáshoz való viszonyát felmérve tárul elénk. (Ld. a táblázatot a szemelvény végén!)

A könyvhöz, a könyvtárhoz való viszony és az olvasás iránti magatartás a fenti adatok alapján csak úgy értékelhető, ha a kapott százalékos eredményeket összehasonlitjuk az egész Maros megyét érintő statisztikai adatokkal. Mint láttuk, 1976-ban 40 000 körül mozgott a könyvtári olvasók száma. Ennek a rétegnek, nagy részét az iskolai tanulók képezik (80 %), technikus, tisztviselő 8 %, falun élő ipari munkás 2 %. A falun élő és a falu mezőgazdaságában tevékenykedő parasztság aránya 10 %. Konkrét számban kifejezve tehát 4000-4500 személyt tekinthetünk a mezőgazdasági munkaerőből könyvtárolvasónak. De tovább kell mennünk és meg kell néznünk, hogy mit jelent 40 000 falusi olvasó és ebből 4000-4500 mezőgazdasági dolgozó a megye falusi összlakosságához viszonyitva.

Maros megye lakossága 1975-ben mintegy 650 000 fő volt, ebből falun élő népesség 415 000 fő. A fent emlitett kb. 40 000 könyvtári olvasó ennek nem egészen 10 %-át teszi ki. Ha azonban mélyebbre hatolunk a falu struktúrájába és csak az aktiv mezőgazdasági népességet (amely 1976-ban a megyében 127 000 fő volt), illetve annak ténylegesen dolgozó részét (az mtsz-ek, állami gazdaságok és a mezőgazdasági gép- és traktorállomások aktiv munkaerejét alkotó mintegy 87 000 főt) vesszük számitási alapul, az ebben a kategóriában kimutatott 4000-4500 olvasó részaránya mindössze 5,17 %.

/.../ Talán nem árt ezeket a könyvtári olvasók alakulására vonatkozó eléggé száraz és rideg világú adatokat az évről évre februárban megrendezett falusi könyvhónapok kap-

csán közölt ünnepi írásokkal összevetni s az azután következőkben figyelmünket a - bizony nem kevés - tennivalókra irányitani.

Helység neve	Könyvtári olvasó %	Nem könyvtártag, de olvas rendszeresen %	Rendszeresen olvas összesen %
Mezőpanit	3,5	3,8	7,3
Karácsonyfalva	4,1	2,9	7,-
Dózsa György	5,3	4,1	9,4
Ákosfalva	4,1	6,2	10,3
Csikfalva	5,1	3,9	9,-
Székelyhódos	4,9	4,2	9,1
Nyárádremete	6,1	5,8	11,9
Szováta	12,7	3,5	16,2
Nyárádmagyarós	1,1	1,9	3,-
Havad	3,1	1,4	4,5
Gyulakuta+Makfalva	5,1	4,9	10,-
Marosvécs	8,2	3,1	11,3
Gálfalva	5,9	3,4	9,3
Görgényszentimre	3,1	2,8	5,9
Gödemesterháza	1,1	0,9	2,-
Nyárádtő	3,9	1,8	5,7
Bátos	4,1	2,2	6,3

Kolozsvárott - miután 1920 és 1970 között megháromszorozódott a lakosság - az olvasók aránya is kb. ennek megfelelően nőtt. Az ember azt gondolná, hogy a nagyszámu diákság a legjobb *könyvvásárló*, pedig nem igy van. A főiskolásnak kevés a pénze, és jól ellátottak a főiskolák könyvtárai. Vásárolni főként tankönyvet, ill. jegyzetet szoktak.

Minőségi változást hozott a könyvvásárlásban, hogy a munkások és müszaki szakemberek közül sokan rendszeres olvasókká váltak. Ennek a rétegnek telik könyvre. Egyben itt van a legnagyobb "olvasói tartalék" is - az üzemi könyvterjesztők számára. A Kolozsvárott elfogyó könyveknek kb. a fele a boltokból, fele az üzemi és utcai standokról kerül az olvasók birtokába.

Az olvasó jellemzője, hogy kedveli a könnyed olvasmányokat. Legnagyobb az érdeklődés a két *Brontë nővér*, *M. Mitchell* és *A. Christie* könyvei iránt mutatkozik.

De az olvasók egyben "kiszámithatatlanok" is. *Bálint Tibor: Önkéntes rózsák Sodomában* c. kötete éveken át porosodott a könyvüzletekben, a *Zokogó majom* c. regényéért viszont közelharcot vivtak a vevők. A legnagyobb könyvsiker azonban *Tamási Gáspár: Vadon nőtt gyöngyvirág* c. könyvének volt - ezért a fekete piacon korlátlan összegeket is fizettek.

/MIKÓ Imre: A pulton innen és túl. KORUNK, 1972. 1. sz. 77-81. l. alapján./

* * *

Székelyhid mezőváros és a hozzátartozó öt falu (Olaszi, Köblöskut, Hegyközszentmiklós, Csokaj és Kágya) *könyvtárában* jelenleg 26 000 kötet található. Az olvasók száma évi 1500 körül mozog.

1971 első felében a könyvtárban megfordult 720 olvasóból 37 munkás, 63 tsz-tag, 57 értelmiségi, 15 egyetemi hallgató, 62 egyéb (felnőtt) és 486 iskolás volt. A 720 olvasó kormegoszlása: 270 a 14 év alatti, 450 a 14 évesnél idősebb. Nemek szerinti megoszlása: 307 férfi és 413 nő.

1971 első felében a legtöbbet olvasott könyvek voltak: *Sütő András: Anyám könnyű álmot ígér* (456 olvasó), *Kós Károly: Budai Nagy Antal* és *Varju nemzetség* c. kötetei (328 olvasó).

/ÁRI Mária (könyvtáros) levele. KÖRUNK, 1972. 1. sz. 175. l. alapján./

* * *

Vajdahunyadon öt *könyvesbolt* van, mindegyikben találhatók magyar nyelvü könyvek. A 6. sz. *iskola könyvtárában* 18 000 magyar könyv található (1975), az iskolai könyvtár alapitásakor (1957) csupán 200 volt.

Az iskola könyvtárában kevés példányszámban található meg pl. Gárdonyi: Egri csillagok, Molnár: Pál utcai fiuk, Benedek Elek meséi - pedig ezek kötelező olvasmányok. Ennek oka, hogy a dévai könyvterjesztő vállalat csak a könyvesboltok "maradékait" juttatja az iskolai könyvtáraknak. Általában kevés a könyv és sok az olvasni szerető diák.

/BEKE György: Emlékező szülőföld. FORRÁS, 1975. 9. sz. 67-77. l. alapján./

* * *

Az 1945-ben megalakult *székelyudvarhelyi városi könyvtár* állománya 5050 - háborúból megmentett - kötet volt. 1959-ben költözött mai helyére (a művelődési házba), ekkor 20 000 kötetet birtokolt, a mai (1975) municipiumi könyvtár *állománya* pedig 50 399 kötet. Ebből magyar nyelvü: 31 012, román nyelvü 18 789.

Tematikai megoszlása:

politikai: 5880
tudományos: 1711
technikai: 2183
mezőgazdasági: 1253
gyermekirod.: 4554
(A többi szépirodalom.)

Átlagos évi gyarapodás: 2 000 kötet.

Forgalmi statisztika

Év	Olvasók száma	Kölcsönzött kötetek száma
1945	240	3 840
1957	2 775	30 448
1967	4 507	66 713
1972	4 687	74 975
1974	5 133	84 759

Az 1974. év olvasóinak foglalkozási megoszlása:
Összes olvasó: 5 133 - 1 825 munkás
534 technikus, értelmiségi
21 tsz-tag
85 főiskolai hallgató
2 219 tanuló
449 egyéb foglalkozású
Az 5 133 olvasóból 874 volt a 14 év alatti.

Az 1974-ben kölcsönzött 84 759 kötet *tematikai* megoszlása:

2 656	politikai
4 469	tudományos
2 974	technikai
85	mezőgazdasági
60 108	szépirodalom
10 227	gyermekirodalom
4 250	egyéb

A kölcsönzött kötetek *nyelvi megoszlása:*

75 752	magyar
8 833	román
65	német
15	orosz
94	más

/BOGDÁN László: Közművelődési könyvtár Udvarhelyen.= MŰVELŐDÉS 1975. 12. sz. 19-20. l. apaján./

* * *

A *csikszeredai városi könyvtár állománya 1976* végén 74 329 kötet volt. Ebből:

ideológiai-politikai	11,4 %
tudományos-műszaki	9,2 %
mezőgazdasági	2,6 %
földrajzi	10,3 %
szépirodalom	58,5 %
gyermekirodalom	7,9 %

Nyelvi megoszlás: 52,6 % román, 40,3 % magyar, 7,1 % egyéb nyelvű (főként német). Évi átlagos gyarapodás: 8 000 kötet.

Az *olvasók* megoszlása foglalkozás szerint:

	1972	1973	1974	1975	1976
munkás	16,2	32,6	29,2	34,8	39,8
földmüves	1,4	1,2	0,1	0,2	0,1
tisztviselő-értelmiségi	30,7	25,2	27,4	23,3	18,5
tanuló	43,3	34,8	36,4	31,6	29,5
nyugdijas-htb.	8,4	6,2	6,9	10,1	12,1
	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Az adatok a város foglalkozási strukturájának változását is jól mutatják: különösen a munkások részarányának növekedése és a tisztviselő-értelmiségi réteg arányának csökkenése figyelemreméltó.

Év	Tisztviselők-értelmiségiek (egy főre eső) *könyvvásárlási értéke* (lej)
1972	67,70
1973	73,00
1974	75,40
1975	76,25
1976	103,00

Tehát nő a vásárolt könyvek értéke, noha az értelmiségi réteg városon belüli aránya csökken.

Párhuzamosan ezzel, változott az *olvasott könyvtári-könyvek műfaji és nyelvi megoszlása is:*

	1972	1973	1974	1975	1976
szépirodalom aránya	75,1	73,5	74,0	59,0	57,6
szépirodalmon belül:					
román nyelvü	33,1	40,0	40,0	40,2	38,6
magyar nyelvü	66,8	59,1	60,0	59,7	61,7

/KÓSA-SZÁNTHÓ Vilma: Az olvasás: kenyér. MŰVELŐDÉS, 1977. 3. sz. KÖNYVTÁR, 2. sz. 25-27. l. alapján./

* * *

Kézdivásárhely lakossága ma (1981-ben) 18 500. A város művelődési intézményei közül legrendszeresebb munkát a *Városi Könyvtárban* végeznek. Állománya: 45 000 kötet. Naponta 50-60 ember keresi föl, az olvasóterem forgalma 10-15 olvasó naponta. A város lakosságához viszonyitva a könyvtárlátogatók aránya 16-17 %. Ez mintegy 2400 olvasót jelent, ennek több mint fele (1300) iskolás.

Az *1980-as* statisztika szerint:

Olvasók száma: 2 380

Kölcsönzött könyvek száma: 47 675

Az *olvasók foglalkozás* szerinti megoszlása:

munkás	21,5 %
mezőgazdasági dolgozó	3,7 %
értelmiségi	10,3 %
tanuló	53,6 %
egyéb	10,9 %

Az olvasók *nemek* szerinti megoszlása:

férfiak	46,7 %
nők	53,3 %

Az olvasók *életkor* szerinti megoszlása:

14 év alattiak:	21,2 %
14 év fölöttiek:	78,8 %

A könyvtár naponta 260-270 kötetet forgalmaz, ebből 230-240 magyar nyelvü, 30-40 román nyelvü.

A *napi kölcsönzések téma szerinti* megoszlása:

Társadalomtudomány	5,9 %
Természettudomány	6,4 %
Müszaki irodalom	6,7 %
Mezőgazd. irodalom	1,2 %
Szépirodalom	49,4 %
Gyermekirodalom	11,1 %
Egyéb	19,3 %

A *könyvesbolt* választékára igen sok a panasz. Kevés könyv érkezik, s ami érkezik, órák alatt elfogy. Ez egyben jelzi a magánkönyvtárak gyarapitására irányuló fokozódó törekvést is.

/IOCHOM István: Helyzetjelentés az udvarterek városából. Kézdivásárhely. MÜVELŐDÉS, 1981. 12. sz. KÖNYVTÁR, 4. sz. 6-7. l. alapján./

IV. JUGOSZLÁVIA

A Jugoszláviában élő mintegy *félmilliónyi* magyarság zöme a *Vajdaságban* (a Szerb Szocialista Köztársaság autonóm tartományában) lelhető fel. A most ismertetendő írások is főként e területtel foglalkoznak, de néhány közlemény a horvátországi és szlovéniai magyar szigetek, illetve szórványok olvasáskultúrájáról is tudósit.

A jugoszláviai magyarság körében (főleg ami a felnőtt népességet illeti) alig készült olvasásszociológiai felmérés, a közlemények többsége az olvasmányközvetitő intézmények felől közeliti meg az olvasáskultura kérdését.

3 közlemény ismertetésére van módunk e témakörben, ebből kettő a *munkásokkal* foglalkozik. Csak egyikük alapoz empirikus adatfelvételre, de ez a vizsgálat is rendkívül szük körü volt.

A *bácstopolyai könyvtárban* az 1968-as regénypályázat nyomán frissen megjelent könyvek olvasatlanul porosodnak a polcokon. Ugyanakkor a város Forum *könyvesboltjában* nagy érdeklődés mutatkozott ezek iránt. A könyvtárban mindössze négyen kölcsönöztek e könyvekből, a boltban 200 db fogyott el belőlük.

Szabadkán is hasonló a helyzet, pedig itt él a vajdasági magyar értelmiség tetemes része. A szabadkai Forum-boltban a regénypályázat 11 kötetéből 360 db fogyott el. Toronymagasan vezeti a listát *Gion Nándor: Testvérem, Joábc.* regénye, s ez önmagában fölivelő érdeklődésre mutat.

Adán nem akadt a könyvtárban a regénypályázat müveinek olvasója. A könyvesbolt vezetője szerint Rejtő Jenő és Agatha Christie kell a fiataloknak és nem Gion Nándor.

/(bn) /BURÁNY NÁNDOR/: Minden reményünk: a könyvesboltok. Vajdasági könyv - vajdasági olvasó. 2. rész. Magyar Szó, 1970. július 31. 8. l. alapján./

* * *

Még mindig igen nagy a könyv és a *munkás* közötti szakadék.

Ennek okai:

1. a könyv drága - az olcsó könyv kevés és igen lassan kerül forgalomba.

2. A könyveknek elenyésző hányada (4-10 %) kerül könyvtárakba, mig a legtöbb országban ez az arány jóval magasabb.

3. A munkahelyek szinte semmit nem tesznek a munkásmüvelődés ügyéért, igen ritka az a vállalat, ahol közmüvelődési üzemi könyvtár müködik.

4. Tarthatatlan állapot, hogy eddig (1973-ig) semmiféle olvasáskutatási felmérés nem készült a Vajdaságban.

5. Lassan kialakulóban van egy olyan helyzet, hogy a kulturális javak elidegenülnek az anyagi javak létrehozójától.

/VUKOVICS Géza: A munkás és a könyv. Magyar Szó, 1974. január 20. 14. l. alapján./

* * *

A felmérés a *palicsi Chemos Müanyaggyárban* készült az Üzenet c. folyóirat szerkesztőségének kezdeményezésére. A gyárban 630-an dolgoznak, *55-en* válaszoltak a kérdőiv kérdéseire *1978-* ban.

Művelődési tevékenységek rangsora a dolgozók között

Rangsor	Tevékenység	Résztvevők %
1.	Szinházba jár	68,0
2.	Tárlatot látogat	57,7
3.	Múzeumot látogat	50,0
4.	Hangversenyre jár	25,5

Rangsor	Tevékenység	Résztvevők %
5.	Könyvtári tag	20,8
6.	Hangszeren játszik	20,0
7.	Fest, rajzol, szobrászkodik	12,2
8.	Ir	7,3

Hány könyvet olvas és vásárol évente?

	Olvas %	Vásárol %
egyet sem	12,2	6,3
keveset	6,1	4,2
5	42,8	35,4
6-10	12,2	27,0
11-20	12,2	18,7
21-30	2,3	4,2
31-50	2,0	2,1
51 fölött	6,1	2,1
sokat	4,1	-

Tagja-e valamelyik könyvtárnak?	%
igen	20,8
nem	79,2

Jár-e szinházba?	%
igen	68,0
nem	32,0

Ha igen, *milyen szindarabot* látott 1978-ban? Csárdáskirálynő (5), Mágnás Miska (1), Kabaré (1), Jó estét nyár... (1), Kölcsönlakás (1), Vámos-est (1), Hofi-est (1), Romeo és Julia (1), Két úr szolgája (1), Nem félünk a farkastól (1), Nehéz honfoglalás (1).

Van-e rádiója?	%
van	96,4
nincs	3,6

Van-e televíziója?	%
van	98,2
nincs	1,8

Milyen *rádió, illetve tévé műsorokat* szeret hallgatni, illetve nézni? Szórakoztatót (17), filmet (16), szindarabot (6), hireket (11), zenés müsort (5), sportközvetitést (8), tudományost (5), irodalmi-müvelődési adást (4), dokumentum müsort (3), vetélkedőt (1), politikait (1).

Milyen újságot olvas?

Dolgozók (39), Magyar Szó (38), 7 Nap (37), Subotičke novine (4), Egészség (4), Ilustrovana politika (4), Hid (2), Üzenet (2), Képes Ifjúság (2), Naš dom (2), Praktična žena (2), Delte (2), Večernje novosti (2), Nin (1), Tempo (1), Bazar (1), Start (1), Mézeskalács (1), Füles (1), Ludas Matyi (1), Solid (1), Mladost (1), Ekspres politika (1), Élet és Tudomány (1), Dobro jutro (1), Radio-amater (1), Ezermester (1), Eho (1), Élet és Irodalom (1), Galaksija (1).

/BIACSI ANTAL-BIACSI MÁRIA: Miből táplálkozik a dolgozók kultúrája. Üzenet, 1979. 10. sz. 592-601. l. alapján./

E témakörben is csak kevés (mindössze 3) irást tudunk ismertetni, ezek is mind az *általános iskolai korosztállyal* foglalkoznak. Két eredeti információkkal szolgáló felmérési beszámoló akad közöttük: az egyik (Horváth Mátyás, 1980) főleg a felölet témakörök gazdagsága és unikális jellege, a másik (Kaszás József közleménye) sajátos témaválasztása miatt figyelemre méltó.

Ha a gyermek nem képes önálló ismeretszerzésre, eleve elmarad a kortól. Ezért fontos, hogy olyan viselkedésformát sajátitson el, amelynek természetes része a könyv, illetve a sajtótermékek állandó olvasása.

Az olvasóvá fejlődésben döntő szerepe van a szülőknek, a családnak. Ilyen szempontból a család a gyermek kulturális környezete.

Az irodalommal való találkozás első anyagai a gyermekversek (Weöres Sándor, Károlyi Amy, Szabó Lőrinc, Zelk Zoltán stb.). Továbbá nagyon célszerü előfizetni néhány gyermeklapra (Mézeskalács, Dörmögő Dömötör stb.).

Az olvasóvá nevelés hiányosságai csak az általános iskola fölsö tagozatban válnak láthatóvá. Pl. abban a formában, hogy a tanuló a ponyvairodalom, a képregények rabja lesz. Ezeknek igen nagy a csábitása, különösen a pornó irodalomnak, amelyből bőséges a választék.

Veszélyforrás a televizió, a "házi bálvány" is. A jugoszláviai társadalom ugyan túljutott a tévé elterjedésé-

vel járó első nagy hullámon, de a tévé büvköre még kétségtelenül létezik. Pontos adatok nincsenek, de ez tapasztalat, hogy csökkent a tévé előtt eltöltött idő mennyisége, és növekedett az olvasásra forditotté. De ott, ahol a tévé az egyetlen információs forrás, a gyermekek közömbösek maradnak az olvasás iránt.

A házikönyvtár - a jelenlétével - sugalmazza az olvasás lehetőségét, a szabadidő hasznos eltöltését. A családi könyvtár mellett élő gyermek hamar fölismeri az olvasás jelentőségét. Főként falun volna erre igen nagy szükség, ahol jelenleg a házikönyvtárak jó részében csak vallásos könyv vagy ponyva, esetleg nacionalista tartalmú könyvek találhatók.

Még csak megközelitő kép sem alakult ki arról, mit olvas a vajdasági magyar kiiskolás, kik a legnépszerübb irók, milyen az olvasási izlés.

/HORVÁTH Mátyás: Olvasóvá nevelés a kisiskolás korban, Üzenet, 1974. 11. sz. 860-866. l. alapján./

* * *

1978 februárjában készült a felmérés *Vajdaság 18 magyar tannyelvü általános iskolájában* (2 Szabadka, Begaszentmihály, Kanizsa, Bácsszőllős, Csantavér, Temerin, Vörösmart, Topolya, Feketics, Péterréve, Becse, Szenttamás).

A *480* megkérdezett *tanuló* életkori megoszlása:

V. oszt.	VI. oszt.	VII. oszt.	VIII. oszt.
44	148	128	160

Szülők foglalkozása:

értelmiségi	8,3 %
fizikai dolgozó	90,9 %
meghatározatlan	0,8 %
Összesen:	100,0 %

Az alábbiakban a *160 VIII. osztályos* tanuló válaszaival ismerkedhetünk meg.

1. *Szeretsze-e olvasni?*

A 160 tanulóból 10 (6,2 %) válaszolt elutasitóan. Ez 25-30 fős osztálylétszámmal számolva azt jelenti, hogy osztályonként 2-2 tanuló nem szeret olvasni.

2. *Milyen könyveket olvastál 1977-ben?*

A válaszokból egy 579 cimből álló jegyzék állt össze - a cimek azonban gyakran ismétlődtek.

A legolvasottabb müvek:

Rangsor	Szerző, cim	olvasók száma
1.	Fekete István: Tüskevár	80
2.	Fekete István: Téli berek	71
3.	Móricz Zsigmond: Légy jó mindhalálig	70
4.	Becher-Stowe: Tamás bátya kunyhója	48
5.	Gárdonyi Géza: Egri csillagok	46
6.	Molnár Ferenc: A Pál utcai fiúk	46
7.	May, Karl: Winnetou	22
8.	Gárdonyi Géza: A láthatatlan ember	17
	Copic, Branko: Nikola Bursac kalandjai	17
	Copic, Branko: A sasok korán fölrepülnek	17
9.	Jókai Mór: A kőszivü ember fiai	15
	Weiskopf, L.: A Nagy Medve fiai	15
10.	May, Karl: Az Ezüst-tó kincse	14
	Cooper. J.F.: Az utolsó mohikán	14
	Szabó Magda: Abigél	14

A népszerüségi lista tükrözi az iskola hatását: a 16 fölsorolt müből 7 tantervileg előirt kötelező olvasmány.

Egy-egy szerző művének elolvasása kedvet csinál többi művéhez is, sokan olvastak egy szerzőtől több művet. Pl.:

Fekete István: Hú, Kele; Bogáncs, Csi; Tarka rét; A koppányi aga testamentuma; Lutra; Vuk; Hajnal Badányban.
Móricz Zsigmond: Az Isten háta mögött; Töndérkert; A nagy fejedelem; A nap árnyéka; Rokonok; Árvácska; Pillangó, Pipacsok a tengeren; Forró mezők; A betyár.
Gárdonyi Géza: Hosszú hajú veszedelem; Aggyisten Biri!; Ida regénye; Göre Gábor (!).

A nem kötelező olvasmányok szerzői közül népszerüek még: Mikszáth, Jókai, Szabó Magda, Krúdy, Tamási Áron, Tersánszky, Déry Tibor, Karinthy Frigyes, Kovai Lőrinc, Tatay Sándor, Illés Béla, Kosztolányi Dezső. Továbbá családi hatásra: Berkesi, Szilvási és Zilahy Lajos.

Kevésbé népszerüek a *versek*. Iskolai hatásra népszerü Petőfi, Arany, Ady. Tananyagon kivül csak Nemes Nagy Ágnes verseiről történt emlités.

A *jugoszláviai magyar irodalom* - szegényes - népszerüségi listája:

Bori Imre: Irodalmunk kiskönyve
Burkus Valéria: Irány a tenger!
Csépe Imre: Tarisznyás emberek
Fehér Ferenc: A kőkecske titka
Gion Nándor: Postarablók
Németh István: Ki látta a kisfiút?
Pintér Lajos: Mélyviz. Bolondkocsi

A jugoszláviai népek irodalmából kedvelt szerzők: Andrić, Ćopić, Diklić, Seliskar, Berk, Matosec, Milorad Janković, Radanović.

Igen élénk az érdeklődés a *világirodalom* iránt. A népszerüségi lista:

Balzac: Kurtizánok tündöklése és nyomorúsága
Brontë, Emily: Üvöltő szelek
Dumas: Monte Cristo grófja; A három testőr; Húsz év múlva

Gorkij: Az anya; Gyermekéveim

Hemingway: Az öreg halász és a tenger; Akiért a harang szól

Tolsztoj, L.: Háború és béke

Tolsztoj, A.: I. Péter

Reymont: Parasztok

Shakespeare: Romeo és Julia

Stendhal: Vörös és fekete

Dickens: Twist Olivér; Copperfield David

Hugo: A párizsi Notre Dame; A nevető ember

Scott: Ivanhoe

Hašek: Švejk

Moravia: A római lány

Melville: Moby Dick

Steinbeck: Édentől keletre

Mitchel: Elfújta a szél

Baum: Helén doktorkisasszony

Rossy: A tüz meghóditása

Igen népszerüek a *Képes Történelem* és a *Képes Földrajz* c. ismeretterjesztő sorozatok kötetei.

3. *Milyen könyvet olvasol most?*

Rangsor	Szerző, cim	olvasók száma
1.	Ćopić, Branko: Nikola Bursac kalandjai	20
2.	May, Karl: Winnetou	11
3.	Móricz: Légy jó mindhalálig	9
4.	Fekete István: Hajnal Badányban	2
5.	Bakó Ágnes: Fekete szivárvány	2
6.	Cooper: Nagy indiánkönyv	2
7.	Verne: Utazás a Holdba	2
8.	Verne: 80 nap alatt a föld körül	2

4. *Ki a legkedvesebb iród?*

Rangsor	Szerző	olvasók száma
1.	Fekete István	33
2.	May, Karl	25
3.	Verne, Jules	16
4.	Gárdonyi Géza	11
5.	Mikszáth Kálmán	10
	Móricz Zsigmond	10
6.	Kertész Erzsébet	8
	Rejtő Jenő	8
7.	Móra Ferenc	7
	Szabó Magda	7
8.	Berkesi András	6
	Cooper, James Fenimore	6
	Dumas, Alexandre	6
	Jókai Mór	6
9.	Ćopić, Branko	4
	Gion Nándor	4
	Molnár Gábor	4
	Petőfi Sándor	4
10.	Dékány András	3

A listából látszik, milyen kevés a kortárs iró.

5. Mi a *legkedvesebb olvasmányod?*

Rangsor	Szerző, cim	olvasók száma
1.	Gárdonyi: Egri csillagok	16
2.	May, Karl: Winnetou	12
3.	Fekete István: Tüskevár	10
4.	Molnár Ferenc: A Pál utcai fiúk	6
5.	Becher-Stowe: Tamás bátya kunyhója	4
6.	Dumas: A három testőr	4
	Thury Zsuzsa: A tüzpiros üveggömb	3

6. Melyik *gyermek- vagy ifjúsági lapot* járatod?

Jó Pajtás 104 tanuló 65 %

Képes Ifjúság 54 tanuló 33%

Továbbá: Zdravo!; Bravo, Bale novine, Pop, Delta, Dzuboks, Egészség, Eks alamnah, Élet és Tudomány, Galaktika, Ifjusági Magazin, Tempo, Tina, Vesela sveska.

A tanulók zöme a jugoszláviai magyar ifjúsági sajtót olvassa, ill. fizeti elő.

7. *Ki a legkedvesebb regényhősöd?*

Rangsor	Regényhős	olvasók száma
1.	Winnetou	20
2.	Old Shatterhand	13
3.	Bornemissza Gergely	11
4.	Nemecsek	8
	Tutajos	8
5.	Bütyök	6
6.	Natty Bumpo	5
7.	Vitay Georgina	4
	Nikola Bursac	4
	Cecey Éva	4
	Nyilas Misi	4
	Tarzan	4
8.	Nemo kapitány	3
	Poirout	3
	Matula bácsi	3

8. Hány *saját könyved* van?

A tanulói magánkönyvtárak átlagállománya: *42* kötet.

/HORVÁTH Mátyás: Irodalmi érdeklődés a 8. osztályban. Üzenet, 1980. 6. sz. 322-332. l. alapján./

* * *

A *Messzike* c. gyermekvers-antológia hatását, befogadását mérték fel *Vajdaság 12 helységének általános iskoláiban.* A kérdés az volt: melyek tetszettek és melyek nem tetszettek a versek közül? Összesen *413 tanuló* válasza érkezett be: Bácsföldvár (46 tanuló), Csantavér (44), Gunaras (22), Kanizsa (41), Kishegyes (31), Orom (30), Pancsova (18), Szabadka (19), Szenttamás (54), Temerin (73), Zrenjanin

(Nagybecskerek) (9), Ujvidék (53). A tanulók életkor szerinti megoszlása: 34 III., 58 IV., 93 V-VI., 77 VII., 76 VIII. osztályos.

A legnépszerübb 20 vers az antológiából:

Szerző, cim	tanuló	%
Sinkovits Péter: Zenekar	83	20,0
Pap József: Etuka gondjai	74	19,9
Szügyi Zoltán: Ott ül apó	64	15,0
Brasnyó István: Vadludak árnya	56	13,6
Böndör Pál: Milyen hosszú egy esztendő?	50	12,1
Csorba Béla: Öregapó	45	10,9
Berki Ilona: Szeretnék	44	10,6
Túri Gábor: Fő a józanság	43	10,4
Varjú György: Karika-barika	42	10,2
Csorba Béla: Rajz	36	8,7
Pap József: Dávidka tüskéi	35	8,5
Brasnyó István: Novembervég	34	8,2
Jung Károly: Kapaszkodó	28	6,8
Tolnai Ottó: Nincs piz	27	6,5
Brasnyó István: Nem szeretnék lakni szürke házban	25	6,0
Fülöp Gábor: Jannibál nagymama altatója	22	5,3
Pap József: Ez van a fényképen	22	5,3
Domokos István: Állok a padon	20	4,8
Domokos István: A Duna	18	4,4
Fehér Ferenc: Majd ha hetveneves leszek	18	4,4

Az alábbi versek esetében szembetünő volt a tanulók igen eltérő értékelése:

Szerző, cim	A fogadtatás:	
	pozitiv	negativ
Fülöp Gábor: Kannibál nagymama altatója	22	48
Tolnai Ottó: Nincs piz	27	20
Kalapáti Ferenc: Csip a csóka	8	17
Kalapáti Ferenc: Dalocska	13	16
Fülöp Gábor: Ló mint kövület	5	14
Kopeczky László: Messzike	15	10
Tolnai Ottó: Puccs	15	10
Fehér Kálmán: Kicsi lánynak két szeme	4	10
Fehér Kálmán: Gurul a király két szeme	6	7

Abból a tényből, hogy a legsikeresebb versek listáján milyen versek szerepeltek, azt a következtetést lehet levonni, hogy a hagyományos, főként szóhangzásra (szójátékra), ritmusra, rimelésre épülő gyermekvers helyett a mai gyermekeket a modern vers, "vagyis a vers érdekes tárgyából és mondanivalójából fakadó költői képhatás és belőle áradó hangulat, azaz a gyermek érzés- és gondolatvilágához közelálló mondanivalónak érzékletes és hangulatos költői kifejezése vonzza. A gyermekversnek ezt a hatását a vers ritmusa, rimelése és szójátéka csak fokozni tudja, de nem helyettesitheti. Igy a tisztán hangzásra épülő versek nem közkedveltek (csak a 2-4 éves gyermekek körében), mert jó hangzásuk ellenére is hiányérzetet keltenek az idősebb gyermekekben."

A végkövetkeztetés: szükséges volt az antológia összeállitása - s ahogyan a gyermekek is kérték - szükség van még hasonlókra.

/KASZÁS József: Adalék egy gyermekvers életéhez. Hid, 1980. 3. sz. 357-362. l. alapján./

A fejezet szinte kizárólag a magyarlakta települések *könyvtári ellátottságával*, a könyvtári állományok hiányosságaival foglalkoznak, statisztikai, illetve riportszerű megközelítésben.

Kikindán a könyvtár olvasási statisztikája szerint sokkal jobban áll a vajdasági magyar regény ügye, mint Zentán, Szabadkán vagy Bácstopolyán.

A könyvtár vezetője szerb, viszont két magyar könyvtáros dolgozik a könyvtárban, az egyik délelőtt, a másik délután - így minden napszakban a magyar olvasókkal magyar könyvtáros tud foglalkozni. Erre sokat adnak Kikindán.

A *nagybecskereki* könyvtárba (90 000 kötetes) főként a diákok járnak - ők is főként a kötelező olvasmányokat keresik. Aki egyebet is szeretne olvasni, az megveszi magának a könyvet.

Muzslyán a legszomorúbb a helyzet. A magyar lakosságu faluban (Nagybecskerekhez tartozik) nincs sem könyvtár, sem könyvesbolt. Ez annál érthetetlenebb, mert itt müködik Vajdaság egyik legjobb magyar müvelődési egyesülete.

Budiszaván a könyvtárban (az újvidéki népkönyvtár fiókja) szerb a könyvtáros, aki nem ismeri a magyar irodalmat, s nem is törődik a magyar állománnyal.

/(bn) /BURÁNY Nándor/: Bánáti meglepetések. Vajdasági könyv - vajdasági olvasó. 3. rész. Magyar Szó, 1970. augusztus 12. 7. l. alapján./

* * *

Vajdaság könyvtáraiban 1968-ban 375 000 kötet volt nemzetiségi nyelvü (magyar, szlovák, ruszin, román), mivel azonban a nemzetiségi lakosság lélekszáma 608 000 - igy egy nemzetiségi lakosra mindössze 0,61 anyanyelvén irott könyv jut. A nyelvtől független vajdasági átlag az egy lakosra eső könyvtári kötetek számarányában: 0,68 kötet. Tehát a nemzetiségi lakosság van a kedvezőtlenebb helyzetben atekintetben, hogy elérjék az 1 lakos: 1 könyvtári kötet arányt. (A vajdasági szerbek esetében ez az optimális arány már meg is valósult.)

A vajdasági átlagon belül némely községben még rosszabb a helyzet nemzetiségi szempontból. Van olyan település, ahol 5 magyar lakosra jut 1 magyar nyelvü könyv.

1965-1969 között a vajdasági könyvtárak összesen 681 374 könyvet vásároltak, ebből 108 375 volt nemzetiségi nyelvü - ez a vásárolt könyvek 15,9 %-a. A vajdasági nemzetiségek létszámaránya ennél jóval magasabb, csak a magyarok kb. 20 %-át alkotják a tartomány összlakosságának.

/(bn) /BURÁNY Nándor/: Könyv és egyenjoguság. Magyar Szó, 1971. március 28. 8. l. alapján./

* * *

A vizsgálat *1972 első felében* folyt le, a célja az volt, hogy megvizsgáljuk, *milyen mértékben van jelen a magyar könyv Vajdaság könyvtáraiban.*

1971-ben Vajdaság magyar lakosságának lélekszáma 432 412 személy volt, a lakosság 21,71 %-a.

Vajdaságban 1 lakosra 0,92 könyv jut. (Jugoszlávia

elmaradottabb területein ez a szám: 0,4-0,8.) Vajdaságban 1000 lakosra 91 könyvtári tag esik, ez jó arány országos viszonylatban, hiszen Szerbiában 71, Kosovóban 37 az 1000 lakosra eső könyvtári tagok száma.

Mivel kevés a nemzetiségileg homogén lakosságu község, a könyvtárak állománya is többnyelvü. A magyarlakta települések könyvtáraiban mindig van magyar könyv, ha nem is a lakosság számarányának megfelelő mértékben. Ezen a téren igen nagyok az eltérések községenként, amint az az alábbi összeállitásból is kiderül.

(A felmérés csak az iskolai és közkönyvtárakat vette számba, a tudományos és szakkönyvtárakat - ahol szintén van magyar anyag - nem.)

Közművelődési könyvtárak

Közülük 21-et mértek fel:

Község	Lakosság	Ebből magyar fő	%	Kötetek száma Összesen	magyar fő	nyelvü %
Ada	22 537	17 823	79,1	34 000	21 500	63,2
Bácstopolya	43 480	31 481	72,4	63 455	39 135	61,7
Becse	44 571	27 759	62,8	52 228	20 657	39,6
Csóka	18 347	11 191	61,0	17 608	10 841	61,6
Kanizsa	33 794	29 860	88,4	23 849	15 405	64,6
Kikinda	68 800	13 098	19,0	81 426	11 922	14,6
Kishegyes	15 646	10 005	64,0	12 608	7 454	59,1
Kovin	39 736	4 863	12,2	24 230	800	3,3
Kula	48 663	6 827	14,0	36 777	2 807	7,6
Magyarcsernye	2 915	2 708	92,9	12 851	3 591	27,9
Pancsova	110 433	7 228	6,5	104 187	13 229	12,7
Szabadka	146 755	72 928	49,7	226 725	56 748	25,0
Szenttamás	19 514	6 180	31,7	23 452	5 303	22,6
Temerin	19 640	10 323	52,6	15 156	8 129	53,6
Törökbecse	31 714	8 212	25,9	29 183	6 636	22,7
Törökkanizsa	8 322	4 228	50,8	16 072	6 217	37,2
Ujvidék	214 048	28 381	13,3	194 889	18 707	9,6
Verbász	43 412	4 594	10,6	50 502	3 600	7,1
Zenta	31 407	26 881	85,6	44 549	22 167	49,8
Zombor	97 905	22 403	22,9	187 006	40 511	21,7
Zrenjanin /Nagybecskerek/	129 846	21 925	16,9	150 832	21 794	14,5

Az olvasók zöme diák és nyugdijas, legkevesebb olvasó a földmüvesek és munkások közül kerül ki.

A legkedveltebb müfajok: regény és vers (a novella nem túl népszerü), aztán következnek az iskolai olvasmányok, történelmi tárgyú müvek (regények, emlékezések), tudományos ismeretterjesztő irodalom. A közkönyvtárak állományában csekély a szakirodalom - igaz, nem is nagyon keresik.

A Vajdaságban megjelent könyvek túlnyomó többsége megtalálható a közkönyvtárakban (teljes egészében csak egyben), de nem tartoznak a legnépszerübb olvasmányok közé. Az olvasók nem nagyon keresik e köteteket, itt a legtöbb teendő a könyv-népszerüsités terén.

Iskolai könyvtárak

Az iskolai könyvtárak magyar könyvekkel való ellátottságának felmérése úgy történt, hogy egy kérdőiven 43 alapvető - az anyanyelvi müveltség számára nélkülözhetetlen - könyv megléte után tudakozódott. *86 iskola* válaszolt a kérdőivre. 1-ben 20 könyv volt meg, 2-ben 17 könyv, 1-ben 15 könyv, 2-ben 14 könyv. A legtöbb helyen csak 5-6. Viszont 11 iskolában egyetlen egy sem volt meg a 43-ból!

Az iskolai könyvtárak állománya általában szegényes, jobbára csak a kötelező olvasmányokat tartalmazza. (Van néhány pozitiv kivétel is.)

További teendők a vajdasági könyvtárak fejlesztése érdekében e tapasztalatok után:

1. Vegyes lakosságú községekben a magyar könyvek könyvtárbeli aránya feleljen meg a magyar lakosság létszámarányának.
2. Fontos feladat a népszerüsités, hogy a meglevő könyveket olvassák is.
3. Ne csak a mennyiségi, hanem a tartalmi szempontokat is vegyék figyelembe a gyarapitáskor.

4. Végre meg kell oldani a főállású könyvtárosok képzését.

/CSÁKY S. Piroska: Könyv, könyvtár, olvasó. Tanulmányok - Studije. 6. füzet. Szerk. Bori Imre. Ujvidék, 1973. Ujvidéki Egyetem Bölcsészettudományi Karának Magyar Nyelvi és Irodalmi Tanszéke 51-56. l. alapján./

* * *

A *vajdasági közkönyvtárak* száma:

1960: 390
1961: 380
1964: 383
1971: 362

A könyvtárak számának csökkenése a számos kis intézmény összevonásából ered, de vannak olyan települések is, amelyek nem tartoznak egyetlen könyvtár hálózatához sem.

A vajdasági könyvtárak *állomány* -kategórák szerinti megoszlása (1972):

Kötet	Könyvtárak száma
500 v. kisebb	22
500-1000	56
1000-2000	78
2000-3000	49
3000-5000	68
5000 fölött	89

228 könyvtárnak volt olvasóterme.

Az összes vajdasági könyvtári állomány 2 041 000 kötet. Ez országos viszonylatban jó hálózatnak tekinthető, mindjárt Szerbia (a legnagyobb köztársaság) után következik a sorrendben. Ez az előkelő helyezés művelődéstörténeti okokkal magyarázható.

Vajdaságban 1 lakosra 1,07 könyvtári könyv jut, ez azonban nem éri el a fejlett országok arányát (1 lakos: 1,5 könyv), de mindenképpen jelentős előrehaladás a korábbi állapotokhoz képest.

/JANKOVIĆ, VOJISLAV: Vajdasági közkönyvtárak. MAGYAR Szó, 1975. április 5. 11-12. l. alapján./

* * *

A *baranyai magyar könyvtárak* állományát a Horvátországi Magyarok Szövetsége évente 40-50 000 dinárral gyarapitja, ehhez jön az évi rendszeres magyarországi könyvadomány. 1975-ben a baranyai magyar könyvtárak 100 000 dinár értékü könyvvel gyarapodtak.

Az újvidéki Forum Kiadó 1972-1975 között 56 alkalommal küldött könyvcsomagokat, a Magyarország belgrádi követsége pedig 4 izben juttatott könyvajándékot a baranyai iskolákba.

A baranyai magyar könyvtárak állománya: Batina: 281 kötet, Pélmonostor: 2 720, Darázs: 66, Dárda: 50, Bellye: 105, Hercegszöllös: 30, Vörösmart: 6 507, Laskó: 2 440, Kopács: 1 042, Ujbezdán: 500, Várdaróc: 392 kötet, Baranya összes könyvtáraiban tehát 14 163 magyar nyelvü könyv található.

A *szlavóniai könyvtárak* állománya: László: 880, Rétfalu: 1 280, Kórógy: 845, Haraszti: 548 kötet. Összesen 3 553 magyar nyelvü könyv.

A magyar tannyelvü iskolákban, Baranyában és Szlavóniában összesen 11 088 könyv van a diákok számára fönntartott *iskolai könyvtárakban*, mig a pedagógusok szakkönyvtáraiban 2 883 kötet.

Tehát *Horvátország magyar lakosságú vidékein* a központi, falusi iskolai könyvtárakban 31 687 magyar könyv található.

A fenti könyvtárak irányitásáért a Horvátországi Magyarok Szövetségének könyvtári különbizottsága felelős. A könyvtárak ellátását a pélmonostori Népegyetem végzi. A központi könyvtárak Vörösmarton, Pélmonostoron és Laskón müködnek.

/(-): A magyar könyvtárak helyzete Baranyában. Magyar Szó, 1975. október 22. Dunatáj, 41. sz. 6. l. alapján./

* * *

A kultúra hordozói a *szlovéniai magyarok* számára: a *hetilapként* megjelenő Népújság (1956-) és a *muraszombati rádió* magyar nyelvü adása (heti 3 órában). Sajnos, a budapesti televizió vételi lehetőségei gyengék ezen a vidéken.* Az utóbbi időben - alkalomszerüen - a ljubljanai tévé is mutatott be magyar nyelvü müsorokat. A *szinházi életet* a mükedvelő szinjátszók jelentik, de alkalmanként föllép a szabadkai Népszinház magyar társulata is. Lendváról gyakran szerveznek szinházlátogató kirándulásokat Pécsre és Kaposvárra.

Néhány szlovéniai magyar iró (Vlaj Lajos, Varga József, Szunyogh Sándor és Szomi Pál) szépirodalmi müvei is megjelentek.

*Azóta - Szlovénia területén - átjátszó adó épült a budapesti televizió müsorának továbbitására. (Szerk.)

A vidék *könyvkiadója* a muraszombati Pomurska zalozba, amelyik magyar nyelvü müveket is kiad. A települések *könyvtárainak* magyar anyaga zömmel a Vajdaságból és Magyarországról származik. A belgrádi magyar követség több izben könyvadományokat juttatott el a szlovéniai magyar tannyelvü iskoláknak.

/KÖSA László: A szlovéniai magyarok társadalmi és kulturális élete. Alföld, 1979. 12. sz. 86-90. l. alapján./

* * *

El kell határolni a feladatokat az *iskolai* és a *közkönyvtárak* között. Az előbbiek főként a kötelező olvasmányokat gyüjtsék, az utóbbiak pedig az egyéb ifjúsági szépirodalmat, tudományos és ismeretterjesztő müveket.

Az egységes középiskolák *kötelező olvasmányai* közül csupán három magyar szerző (Petőfi, Katona József és Jókai) könyvei férhetők könnyen hozzá a közkönyvtárakban, a többi (pl. Goethe, Shakespeare, Puskin, Stendhal, Flaubert, Ján Bata) alkotásai nehezen dolgozhatók fel, mert alig találni meg müveiket.

A II. osztály anyagából például egyedül Illyés: Pusztak népe hozzáférhető, a többi 10 kötelező olvasmány pedig szinte elérhetetlen.

A legkézenfekvőbb megoldás az lenne, ha a budapesti Tankönyvkiadó Diákkönyvtár, illetve Olcsó Könyvtár c. sorozatait egészében importálnák. A másik probléma, hogy az iskolán kivüli ifjúsági irodalom hozzáférhetősége is legalább ilyen nehézkes.

/MÁK Ferenc: Valóban népszerütlen az olvasás? Könyvek és fiatalok. 1. rész. Magyar Szó, 1982. november 10. Kilátó, 45. sz. 18. l. alapján./

* * *

A *becsei* Vlada Provci *középiskolában* végzett felmérésből kitünik, hogy a diákok keveset olvasnak. Ennek azonban nemcsak szubjektiv okai vannak, a könyvek beszerzését objektiv tények is gátolják:

1. az iskolai könyvtárak szegényes állománya;
2. gyakran változó tantervi előirások;
3. szegényes könyvválaszték a boltokban;
4. a magyarországi könyvimport hézagai.

A becsei felmérés eredményét igazolták a kanizsai vizsgálatok is.

A *kanizsai* Kálmán Ilona Szakközépiskolának 450 magyar diákja van 18 osztályban. Minden osztályban a kötelező olvasmányokból legalább 10 példányra volna szükség - ez a mennyiség azonban, a városi József Attila Könyvtár állományát is beleszámolva, korántsem áll rendelkezésre. A tantervben előirt olvasmányok egy része egyszerüen beszerezhetetlen.

Kényszermegoldásként a *tévét* használják, ahol pl. a kötelező olvasmányként szereplő Hemingway-müveket láthatták a diákok. De pl. H.G. Wells fantasztikus müveinek nincs tévé-feldolgozása. Ilyen körülmények között szinte lehetetlen érdemleges munkát végezni. A diákok is elkedvetlenednek, pedig szeretik a könyvet - hiszen a könyvhónapi akciók során igen sok könyvet vásároltak.

/MÁK Ferenc: A televizió mint mindenkori megoldás. Könyvek és fiatalok. 2. rész. Magyar Szó, 1982. november 25. 11. l. alapján./

* * *

A *kanizsai* tapasztalatok - diákok és tanárok meghallgatása után - egyértelmü: a *16-19 évesek* olvasása nemcsak az egyéni akaraton mulik, számos objektiv nehézséggel kell szembenézniük. Ezért a diákok elfordulnak a könyvtől, mint elérhetetlentől.

A könyvesboltok polcain tömegével áll az olcsó képregény és a minősithetetlen "szerelmi" ponyva; a könyvtárak is siralmas választékkal várják olvasókat, alapvető müvek, klasszikusok hiányoznak állományaikból.

Amikor tehát leszögezzük, hogy a fiatalokat nem érdekli az olvasás, figyelembe kell venni, *milyen a könyvkinálat.*

De nem mindenütt ilyen rossz a helyzet. A *zentai* Október 8. Középiskola tanulói megoldják a nehézségeket - nagyon jó állománya van az iskola könyvtárának.

Zentán a könyvesboltokban a vajdasági magyar irók könyvei úgy ahogy kaphatók, de a magyarországi és a világirodalmi alkotásokból alig van választék.

Legnagyobb öröm, ha magyarországi ismerősöktől, rokonoktól könyvet kapnak ajándékba. Ilyenkor aztán a könyv kézről kézre jár.

/MÁK Ferenc: Akik már meggondolások alapján követelnek. Beszélgetés zentai fiatalokkal. Könyvek és fiatalok. 3. rész. Magyar Szó, 1982. december 7. 12. 1. alapján./

* * *

4. OLVASÁSNÉPSZERÜSITŐ AKCIOK

A *nemzetközi könyvév* alkalmából a Forum Kiadó és az újvidéki rádió az általános iskolák III-VIII. osztályos tanulói számára olvasásnépszerüsitő vetélkedősorozatot szer-

vezett. Bánát, Bácska, Baranya, Szlovénia területén 9 csoportban megtartott vetélkedőkön 85 magyar iskola 8 027 tanulója vett részt 287 pedagógus irányitásával.

/(szi) /SZÜCS Imre/: Az olvasás népszerüsitése. Magyar Szó, 1972. február 9. k 9. l. alapján./

* * *

"Az *olvasás jó szorakozás*" cimmel verseny volt Vajdaság, Baranya, Szlavónia és a Muravidék magyar diákjai számára.

A sorrendben harmadik ilyen versenyen 6 998 tanuló vett részt, 79 iskolából 300 pedagógus vezetésével. Minden tanuló legalább három könyvet kellett hogy elolvasson, eszerint összesen 21 000 könyv került a 9-15 éves diákok kezébe. A Vajdaságot 32 csapat képviselte.

/BALÁZS Mihály: A verseny végén. Magyar Szó, 1973. április 17. 15. l. alapján./

V. AUSZTRIA

A magyar nyelvü nyomdatermékek potenciális olvasóközönségének számát illetően következzék egy rövid idézet: "Saját felmérésünk eredményeit összgezve a hetvenes évek második felében a többé-kevésbé magyarul értők száma *80-100 ezer* volt. Számuk a nyolcvanas évek közepe táján 10-15 ezerrel csökkenni fog a ... természetes elhalálozás következtében... Az Ausztriában rendszeresen magyarul beszélők száma ... a legnagyobb valószinüséggel *70 ezerre* tehető." (Szépfalusi István, 1980. 361. l.)

Az idézett szerző éveket szentelt az Ausztriában élő magyarok életének, s többek között olvasáskultúrájának feltérképezésére. Vizsgálódása nemcsak a burgenlandi, hanem az Ausztria más vidékein élő magyarokra is kiterjedt. Az alábbiakban monográfiájának a felmérés körülményeit, a meglátogatott családok fő szociológiai jellemzőit és a magyar nyelvü olvasmányokhoz való viszonyát ismertető fejezetekből fogunk részleteket idézni.

Ezen túlmenően rövid ismertetést adunk az alsó-őri Őrségi Magyar Könyvtárról.

1) SAJTÓ- ÉS KÖNYVOLVASÁS, KÖNYVBESZERZÉS

(Részletek SZEPFALUSI István könyvéből*)

A hetvenes évek elejére tervezett, egész Ausztriát felölelő felmérés előkészitését 1969 őszén kezdtük el. Eddigi családlátogatásaink tapasztalatai alapján 54 kérdést tartalmazó adatgyüjtőivet állitottunk össze. [...] A látogatási névjegyzék az Osztrák Evangélikus Egyház Magyar Lelkigondozó Szolgálata bécsi lelkészi hivatalában elfekvő névsor alapján készült. Ezt a névsort 1956. november 5-e óta vezetjük. Kiegészült ez a cimlista egy-egy grazi és salzburgi névjegyzékkel. [...]

A cimjegyzékbe bekerültek azok is, akik a bécsi Bornemissza Péter Irodalmi Társaság irodalmi estjein tanúsitott érdeklődésük következtében kerültek a megnevezett egyházi intézménnyel kapcsolatba. Ezek a látogatási névjegyzékbe felvett családok kb. 5-10 %-át teszik ki. [...] Igy lett a felmérésben szereplő családok száma: 709. [...] *A felmérés Bécsben 1970. január 1-én kezdődött és ugyanott 1974. december 31-én fejeződött be.*

[...] A látogatási névjegyzék elkészitésekor természetes volt, hogy az alapsokaság zömében evangélikus, azon túlmenően protestáns magyar családra terjed ki. Az általánositás miatt megkértük a grazi, innsbrucki, klagenfurti és salzburgi magyar római katolikus és a bécsi magyar református lelkészeket, hogy egyik vasárnapi istentiszteletük

---

* SZÉPFALUSI István: Lássátok, halljátok egymást! Mai magyarok Ausztriában. Európai Protestáns Magyar Szabadegyetem, Bern. 1980. 407 l.

alkalmával hiveik körében, a felmérésben szereplő adatok némelyikére vonatkozóan ellenőrző kérdéseket intézhessünk a jelenlévőkhöz. Ezekre az ellenőrzésekre 1974 őszén került sor.

A felmérésben adatszolgáltató családok lakhelye* a következőképpen oszlik meg:

Wien	341	48,09 %
Graz	59	8,32 %
Linz	36	5,08 %
Salzburg	33	4,65 %
St. Georgen i.A.	18	2,54 %
Innsbruck	14	1,97 %
Kapfenberg	8	1,13 %
Steyr	8	1,13 %
Hinterbrühl	7	0,99 %
Eisenstadt	6	0,85 %
Klagenfurt	6	0,85 %
Traiskirchen	6	0,85 %
Loeben	5	0,71 %

/.../ A felmérésben felvett *1701 személy* adatait összegezve megállapithatjuk, hogy 55,67 % Magyarországról, 8,58 % együttvéve Jugoszláviából, Romániából és Csehszlovákiából, 3,53 % nyugati országokból, összesen tehát 67,78 % külföldről érkezett Ausztriába. /.../

* Összesen 122 településen folyt a felmérés. A fenti összeállitás ezek közül csak azokat tartalmazza, ahol legalább 5 család felkeresésére került sor. (Szerk.)

Foglalkozás		%
egyet. (főisk.) végzettséghez kötött pályán	100	5,88
szabad művészeti pályán	27	1,59
önálló kereskedő, iparos	82	4,82
üzleti vállalkozó	16	0,95
közalkalmazott	35	2,06
szakmunkás	203	11,93
tisztviselő, ker. alkalmazott	172	10,11
önálló gazdálkodó	9	0,53
segédmunkás	74	4,35
vegyes	8	0,17
munkanélküli	12	0,70
háztartásbeli	253	14,87
diák, tanonc	75	4,11
nyugd. beteg, eltartott	183	10,76
aszociális	8	0,47
1956 után A-ban született gyermek	333	19,58
ismeretlen	111	6,52
N:	1 701	100,00

/.../

MAGYAR BETŰ, MAGYAR SZÓ

/Részletek a személyes látogatások során szerzett benyomásokból és beszélgetésekből./

Magyar hirlapok vagy folyóiratok cikkeit ritkán hozták szóba látogatásaim során. A magyar újságok nem tartoznak a mindennapi élethez. A vegyes nemzetiségü házasságokban amúgy is csak az egyik felet érdeklik, népszerü osztrák lapokkal (Kurier, Kronen Zeitung) nem versenyképes a magyar sajtó. Magyar lapok hiradásait ritkán forditják le osztrák vagy más nemzetiségü élettársuknak a magyarok, esetleg néhány családi hir, születés vagy inkább elhalálozás olvasásánál szakitja meg olvasmányát a "magyar-fél", hogy az

ismeretlen elhunytát közölje családjával.

/.../ A felmérés alkalmával felkeresett családok ritkán beszéltek magyar könyvekről. Az egész országban, minden tartományban azonos mértékben megfigyelhető volt, hogy az osztrák életbe történt beilleszkedéssel egyenes arányban csökkent a magyar könyvek és általában az irodalom iránti érdeklődés. A régebben, az "odaát" még olvasásra forditott időt egyre inkább lefoglalta a munka, a túlórázás. A napi szórakozásnak egyetlen eszköze a televizió lett.

- Német könyvet sem olvasok. Legkedvesebb olvasmányom a Magyarok Világszövetsége évi naptára.
- És azonkivül?
- Hogy érti ezt? Ezenkivül még...

A Magyarok Világszövetségének évi naptárát igen sok családi otthonban láttam. Négyet, ötöt. A könyvespolcokon, évről évre szaporodnak a kötetek. Megőrzik őket, noha olvasottsága - számos példányt kézbe vettem - láthatóan csökkent.

/.../

- Nem olvasok. Én már beilleszkedtem az itteni életbe. Az osztrákok amúgysem olvasnak. Miért olvassak akkor? Ha már felvettem az állampolgárságukat?

/.../

- A pincében vannak magyar könyveim. De a könyvespolcra csak németet teszek. Beléptem a német könyvklubba. Onnan kapom ezeket a könyveket. Ugye szépek?
- Tetszett a kötésük a tulajdonosuknak.
- Azt hiszem ezzel tartozom az osztrákoknak. Aztán tudja, magyar könyvekkel nem akarok kérkedni. Sohasem voltam melldöngető magyar. Sértésnek vehetnék az osztrákok.

[...]

- Sütő Andrásnak nincsen párja. Az Anyám..felér a Puszták népével. Azóta már többen olvasták útiolvasmánynyomat. Amikor kivándoroltam, a vonaton olvastam. Közben teljesen elfelejtkeztem, hogy végleg elhagyom hazámat. Ahogyan olyan sokan, a századfordulón.

[...]

- Az én történetemet úgysem hiszi el. Évekkel ezelőtt Braziliában jártam. Bementem Sao Paulóban a magyar könyvesboltba, és rátaláltam egy régóta keresett könyvre. Régen megvolt. Leemelem a polcról, kinyitom, nem merek hinni a szememnek. A saját könyvem volt, benne sértetlenül ex librisem. Amikor kitelepitettek kirámolták a lakásomat, elkobozták a könyveimet. Elkerülték a zúzdát. Kiküldték őket valutaszerzésre. Ujra megvettem saját könyvemet.

[...]

- Rendszeresen olvasok. Ez az egyetlen kapcsolatom a magyar nyelvvel. Szüleim Németországban élnek. Tőlük rendszeresen kapok magyar könyveket. Férjemmel, gyermekeimmel nem tudok magyarul beszélni, igy a könyv és az Önök havi tájékoztatója az egyetlen magyar betü ebben a faluban. Utolsó soráig elolvasom. Köszönöm, hogy küldi, ha nem is fizetek érte. Rossz a lelkiismeretem, amikor kézbe veszem. A magyar szóért fizetni kellene és becsülni ápolóit. A kórházi ápolóknak is hagy az ember borravalót a kórteremben.

[...]

A felmérés során a családi otthonokban leggyakrabban a Bibliát és a Magyarok Világszövetségének évi naptárait láttam. Mindkét könyv ajándék. Az egyiket protestáns egyházak lelkészei adták családlátogatásaik során vagy táborokban, istentiszteleteken és lelkészi hivatalokban. A le-

telepedés után, Ausztriában. A másikat Budapestről küldték.

Az elvétve előforduló magyar könyvek sorában ez a két ajándék rendszerint fellelhető az ausztriai magyar családok könyvespolcain. Ahol vannak könyvespolcok, ott gyakran szorosan egymás mellett.

HIRLAPOK, FOLYÓIRATOK

Látogatásaink során elsősorban a kérdésünkre szóba hozott valamennyi magyar nyelvü hirlap és folyóirat cimét rögzitettük. Ha erre nem került sor, helyenként a családi otthonban megpillantott lapokat jegyeztük fel. Kimutatásunkba nem vettük fel a katolikus *Életünk* és a protestáns *Útitárs* cimü vallásos lapokat, amelyeket az ausztriai magyar lelkészi hivatalok dijmentesen, előfizetésektől függetlenül postáznak hiveiknek és barátaiknak. Azonos meggondolásból nem vettük fel adataink közé a budapesti Magyarok Világszövetsége, ugyancsak zömében dijmentesen postázott *Magyar Hirek* c. lapját. A felmérés adataiban ez utóbbi csak ott szerepel, ahol kifejezett hivatkozás történt rá.

*Magyar hirlapok és folyóiratok gyakorisága**

*Itt és a következő táblázatokban Ausztria tartományainak, valamint két városának nevét mindig az ábécé sorrendjében, német elnevezésük kezdőbetüivel röviditjük, a gépkocsi-rendszámtáblázathoz hasonlóan. Vagyis B Burgenland, K Kärnten (Karintia), N Niederösterriech (Alsó-Ausztria), O Oberösterreich (Felső-Ausztria), L Linz, S Salzburg, ST Steiermark (Stájerország), G Graz, T Tirol, V Vörarlberg, W Wien (Bécs), Graz, ill. Linz adatait Stájerosztág, ill. Felső-Ausztira már magában foglalja, de zárójelben külön is közöljük.

	B	K	N	O	(L)	S	St(G)	T	V	W	Össz.	%
van	16	6	16	30	(18)	9	24 (15)	9	7	114	231	32,6
nincs	27	13	40	40	(17)	19	57 (33)	10	7	146	359	50,6
ismeretlen	2	1	6	6	(1)	5	15 (11)	2	1	81	119	16,8
N:	45	20	62	76	(36)	35	96 (59)	21	15	341	709	100,0

Amennyiben az *ismeretlen* rovatban feltüntetett 16,8 % soraiban a többiekhez hasonló arányszámot tételezünk fel, megállapithatjuk, hogy a felkeresett családok kerek 39 %-a olvas magyar hirlapokat vagy folyóiratokat, mig 61 %-uk elvétve, vagy sohasem vesz kezébe magyar nyelvü lapot. [...]

Megnevezett hirlapok és folyóiratok

	Összesen	%
Magyar Hirek (Budapest)	65	18,1
Nemzetőr (München)	37	10,3
Uj Látóhatár (München)	23	6,4
Élet és Tudomány (Budapest)	11	3,1
Rádió és Televizió Ujság (Budapest)	10	2,8
Hidfő (London)	9	2,5
Népsport (Budapest)	9	2,5
Nők Lapja (Budapest)	8	2,3
Kortárs (Budapest)	7	1,9
Lúdas Matyi (Budapest)	7	1,9
Irodalmi Ujság (Párizs)	6	1,6
Népszabadság (Budapest)	6	1,6
Uj Irás (Budapest)	5	1,4
Hadak Útja (München)	4	1,1
Magyarság (Pittsb., USA)	4	1,1
Magyar Nemzet (Budapest)	4	1,1
Magyar Szó (Ujvidék)	4	1,1
Uj Hungária* (München)	4	1,1
Utunk (Kolozsvár)	4	1,1
ÉS (Budapest)	3	0,8
Evangélikus Élet (Budapest)	3	0,8
Képes Sport (Budapest)	3	0,8
Megyei Tükör (Sepsiszentgyörgy)	3	0,8
Nagyvilág (Budapest)	3	0,8
Vetés és Aratás (Stuttgart)	3	0,8

* Időközben megszünt

/.../ Az összesen 359 alkalommal megnevezett 62 hirlapot és folyóiratot szakcsoportokba osztottuk. Igy részben következtethetünk az olvasók érdeklődésének irányára.

	megnevezett alkalom	%
politikai jellegü napi- vagy havilapok	222	61,8
szépirodalmi kulturális folyóiratok	48	13,4
általános ismeretek	33	9,2
kedvtelés, főleg sport	18	5,0
vallás	15	4,1
rádió, televizió	10	2,8
humor	7	2,0
tudomány, technika	6	1,7
	359	100,0

A megnevezett 62 hirlap és folyóirat megjelenési helyét és előfordulási alkalmait ennek megfelelően osztályozva, az alábbi eredményre jutottunk. /.../

	A megjelenés helye	%	A megjelenés helye szerint a megnevezett alkalmak száma	%
Magyarország	37	59,7	165	46,0
Nyugat-Európa	13	20,9	169	47,1
Jugoszlávia	5	8,1	9	2,5
Kanada és USA	5	8,1	9	2,5
Románia	2	3,2	7	1,9
	62	100,0	359	100,0

/.../ A felmérés során megállapithattuk, hogy az olvasott magyar hirlapokra és folyóiratokra vonatkozóan felekezeti tagolódás mutatható ki. Az ausztriai magyar katolikusok között többen olvasnak Nyugat-Európában, az Amerikai Egyesült Államokban és Kanadában megjelenő lapokat, mint a protestánsok. /.../

Látogatásunk során elsősorban a kérdésünkre szóba hozott magyar szerzőket jegyeztük fel. Ha erre nem került sor, helyenként a családi otthonban látott (asztalon, konyhában, éjjeliszekrényen heverő) könyvek iróit rögzitettük. Könyvespolcokon besorolt könyveket csak kivételes esetekben vettünk figyelembe. A magyar könyvet rendszeresen olvasó, avagy nagyobb számban magyar könyvvel rendelkező családoknál legfeljebb öt szerző nevét vettük fel kimutatásunkba. A család magyar tagjára/tagjaira jellemző helyzetet közöljük. Kimutatásunkat kizárólag magyar szerzők magyarul megjelent kötetei alapján készitettük.

Táblázatunkban a *sok* könyv hetvennél többet, a *több* 30-60, a *néhány* 5-25, a *semmi* pedig legfeljebb 1-3 könyvet jelent.

Magyar könyvek gyakorisága

	B	K	N	O	(L)	S	St (G)	T	V	W	Össz.	%
sok	1	2	1	-	(-)	-	- (-)	-	-	18	23	3,2
több	10	1	8	5	(2)	1	13(10)	3	3	40	93	13,1
néhány	21	5	24	26	(14)	14	27(21)	10	5	143	275	38,8
semmi	11	11	26	43	(20)	14	43(19)	8	5	98	259	36,6
ismeretlen	2	1	3	2	(-)	4	13 (9)	-	1	33	59	8,3
N:	45	20	62	76	(36)	33	96(59)	21	25	341	709	100,0

Kik a rendszeres olvasók?

A kimutatásban a *sok* és *több* rovatban feltüntetett családokban keresendő a magyar könyveket rendszeresen olvasók többsége.

/.../ A Bécsben élők 62,9 %-a 1956-1959 között, 22,4 %-a pedig a hatvanas években telepedett le Ausztriában.

A Karintiában, Linzben, Stájerországban és Vorarlbergen élő rendszeres olvasók zöme viszont 1945-1948 óta él Ausztriában.

/.../ A felmérésekbe felvett családok közül
a) az egyetemi (főiskolai) végzettséghez kötött vagy szabad müvészi pályán mozgók (100+27=127) 34,6 %-a,
b) az önálló kereskedők, iparosok, üzleti vállalkozók és közalkalmazottak (82+16+35=133) 39,1 %-a,
c) tisztviselők és kereskedelmi alkalmazottak, szakmunkások, önálló gazdálkodók (203+172+9=384) 3,1 %-a,
d) a nyugdijasok (183) 4,4 %-a
olvas a legjobb esetben rendszeresen magyar könyveket.

Mivel a rendszeres olvasók 51 %-a 1919 előtt született, ezért a kimutatott adataink, a természetes elhalálozás következtében 10-15 éven belül *35-40 %-kal* csökkeni fognak. A megadott arányszámok ezért a kimutatható legmagasabb értékeket jelentik. Általánositás esetén a megadott értékek alatt keresendő az átlag.

Kik a nem-olvasók?

A kimutatásban a *semmi* rovatban feltüntetett családokban keresendő a magyar könyveket nem olvasók többsége, de valószinüleg a *néhány* alatt szereplők között is több akad.

/.../ A felmérésbe felvett családok közül
a) az egyetemi (főiskolai) végzettséghez kötött vagy szabad müvészi pályán mozgók (129) 12,6 %-a,
b) az önálló kereskedők, iparosok, üzleti vállalkozók és közalkalmazottak (133) 45,1 %-a,
c) tisztviselők és kereskedelmi alkalmazottak, szakmunkások, önálló gazdálkodók (384) 36,9 %-a,
d) a nyugdijasok (183) 22,4 %-a,
nem olvas magyar könyveket. /.../

Megnevezett szerzők

	Összesen	%
Jókai Mór	59	10,6
Németh László	35	6,3
Gárdonyi Géza	27	4,8
Petőfi Sándor	27	4,8
Nyirő József	25	4,5
Mikszáth Kálmán	24	4,3
Passuth László	24	4,3
Arany János	20	3,6
Illyés Gyula	20	3,6
Kosztolányi Dezső	16	2,9
Tamási Áron	16	2,9
Ady Endre	14	2,5
Fekete István	14	2,5
Móricz Zsigmond	14	2,5
Krúdy Gyula	13	2,3
Sütő András	11	2,0
Kallós Zoltán	10	1,8
Cs. Szabó László	9	1,5
Madách Imre	9	1,5
Márai Sándor	6	1,0
Szabó Magda	6	1,0
Szerb Antal	6	1,0
Baráth Endre	5	1,0
Déry Tibor	5	1,0
József Attila	5	1,0
Kányádi Sándor	5	1,0
Kodolányi János	5	1,0
Moldova György	5	0,9
Veres Péter	5	0,9
Weöres Sándor	5	0,9
Áprily Lajos	4	0,9
Karinthy Frigyes	4	0,9
Lőrincze Lajos	4	0,9
Eötvös József	3	0,5
Fehér Klára	3	0,5
H. Ignácz Rózsa	3	0,5
Radnóti Miklós	3	0,5
Móra Ferenc	3	0,5
Tamási Gáspár	3	0,5
Vörösmarty Mihály	3	0,5

/.../ A megnevezett 135 szerző területi illetőségét (jelenlegi, vagy utolsó lakhelye) és az előfordulási alkalmakat ennek megfelelően osztályozva az alábbi eredményre jutunk.

	a területi illetőség		a területi illetőség szerint a megnevezett alkalmak száma	
Magyarország	95	70,4	434	77,6
Románia	21	15,5	92	16,5
Nyugat-Európa	10	7,4	23	4,1
USA	5	3,7	6	1,1
Jugoszlávia	4	3,0	4	0,7
	135	100,0	559	100,0

/.../ Amennyiben a magyar könyvek gyakoriságát ismertető táblázatunkban az *ismeretlen* rovatban feltüntetett 8,3 %-nál a többiekhez hasonló arányszámot tételezünk fel, akkor megállapithatjuk, hogy a felkeresett családok kerek 18 %-a olvas magyar könyveket, mig kerek 40 %-a majdnem biztosan nem. A fennmaradó 42 % valószinüleg sohasem, avagy csak elvétve, kivételes alkalommal olvassa magyar szerzők könyvét magyarul.

/.../ A felmérés során kimutatott magyar könyveket olvasó és nem-olvasó ausztriai magyar családok megoszlása:

	olvas	kérdéses (inkább nem)	nem olvas	Összesen
értelmiség	34,6 %	52,8 %	12,6 %	100,0 %
kereskedő, iparos	39,1 %	15,8 %	45,1 %	100,0 %
munkás, paraszt	3,1 %	60,0 %	36,9 %	100,0 %
nyugdijas	4,4 %	79,8 %	15,8 %	100,0 %
átlag	17,7 %	43,0 %	39,3 %	100,0 %

Az összesitésnél ismét utalnunk kell felmérésünk alapsokaságára. Egy részük a Bornemissza Péter Társaság irodalmi estjein került közvetve kapcsolatba a Magyar Lelki-

gondozó Szolgálattal. Ebben a rétegben a magyar irodalom iránt megnyilvánuló érdeklődés átlagon felüli. Gondolnunk kell továbbá arra is, hogy a felmérés alapsokaságában az evangélikus vallásúak száma ugyancsak az átlagon felüli. Közöttük a főiskolát végzettek arányszáma magasabb a katolikusokénál és a reformatusokénál. Az értelmiségi réteg kb. egyharmados olvasottsága ezért az átlagnál kedvezőbb irányba befolyásolta számadatainkat.

Mindezeket figyelembe véve, becslésünk szerint, *az ausztriai magyar családok 10-13 %-a rendszeresen olvas magyar nyelven megjelenő könyveket.* Bécsben magasabb az olvasók arányszáma, a többi tartományban nagyjából azonos. Az ausztriai magyar családoknak további *8-10* %-ához alkalomadtán kerül magyar könyv és feltételezhető, hogy egyikük-másikuk kézbe is veszi. Véleményünk szerint *az ausztriai magyar családok 70-80 %-a sohasem olvas magyar könyveket.*

/.../ A *mai magyar irodalmi életet,* becslésünk szerint, *az ausztriai magyar családok 0,1-0,3 %-a kisëri figyelemmel.*

Becsléseink kizárólag a bevándorolt első nemzedékre vonatkoznak. A másod- és harmadnemzedék soraiban az olvasottság százalékaránya az 1-2 %-os átlagot aligha haladja meg.

/.../ Összefoglalólag megállapithatjuk: lényegesen kevesebben olvasnak magyar könyveket mint magyar hirlapokat vagy folyóiratokat. Ugyanakkor úgy tünt: az olvasott magyar könyvek átlagos szinvonala magasabb az olvasott magyar hirlapok vagy folyóiratok szinvonalánál.

/.../ Magyar nyelvterületen megjelent magyar könyveket a felmérés idejében három könyvkereskedés, illetve kiadóvállalat árusitott. Közülük a legismertebb a budapesti Kultúra Könyv- és Lapterjesztő Vállalat bécsi képviselője, Novák Rudolf, a felmérés idején "Rudolf Nowak kft. Magyar Könyv- és Hanglemezkereskedés", Wien. /.../ Az egyes magyar könyvek szállitási ideje Romániából vagy Magyarországról 4-8 hét. /.../ A cégek minden Magyarországon megjelent könyv forintértékéért 2 osztrák schillinget számoltak. /.../ A magyar könyvekkel folytatott valutáris üzlet, meggyőződésünk szerint, a kultúrmisszió rovására ment. /.../ Amióta Magyarországon megjelent könyvet postai úton bárki-bárhová küldhet és megnövekedett a turistaforgalom, ausztriai magyarok könyveket kizárólag magyar nyelvterületen vásárolnak, onnan hozatnak, vagy küldetnek. "Novákékhoz" pedig tájékozódni járnak: mi jelent meg odaát, mit érdemes behozatni, mit vegyenek meg, ha legközelebb Magyarországra, Jugoszláviába vagy Romániába utaznak. /.../ A felmérés során magyar könyvek kölcsönzéséről egyesületi *könyvtárakból* senki sem tett említést. Néhány ausztriai magyar egyesület vezetője emlitette: van néhány száz könyvük, de azok egy részét kikölcsönzés után az egyesületi tagok sajnos elfelejtik vissaadni. Ezért "a könyvtárakkal több a vesződség, mint a haszon". Burgenland kivételével a magyar kölcsönkönyvtárak hatása jelentéktelen.

2) AZ ŐRSEGI MAGYAR KÖNYVTÁR

Vannak, akik a burgenlandi magyarságot, mint kihaló kis népcsoportot, már "leirták". Tény, hogy csupán pár ezres magyar lakossága van az öt egykori magyar határőr-

községnek: Alsó- és Felsőőrnek, Közép- és Felsőpulyának, valamint Őrszigetnek.

A *hatvanas és hetvenes évek fordulóján* azonban a burgenlandi magyarságban *feléledt az igény a magyar kulturális élet iránt.* Könnyebbé vált a kapcsolat az anyaországgal is. Megalakult a *Magyar Kultúregyesület,* megindult az *Őrség* c. lap (vagy inkább évkönyv), több iskolában újra megindult a magyar nyelvü oktatás és egyre jobban érződött egy jól használható magyar könyvtár hiánya. *Alsóőrön,* egy megürült bankhelyiségben, a bécsi Magyar Kultúra- és Sportegyesület felsőőri könyvtárának anyagával és magánosok könyvajándékaival megalakult az Őrségi Magyar Könyvtár. 1973-tól kezdett kölcsönözni, de a hivatalos megnyitásra *1975-ben* került sor. Az állomány azóta szépen gyarapszik, magyar szervezetektől (pl. Országos Széchényi Könyvtár, Eötvös Kollégium Könyvtára stb.) is rendszeresen érkeznek a könyvcsomagok. A könyvtárnak jelenleg (1981-ben) *14 ezer* kötetes állománya és több mint *400* beiratkozott olvasója van, valamint a környező községekben 3 fiókkönyvtára.

A könyvtár arra törekszik, hogy a közmüvelődési könyvtári funkció mellett egyre inkább a *hungarológia,* a *helytörténet,* valamint az *osztrák-magyar kapcsolatok* témaköreinek műhelyévé váljék. Ennek megfelelően gyüjtenek magyar vonatkozású német nyelvü könyveket, és a Magyarországon megjelent könyvek mellett a szlovákiai, jugoszláviai és romániai és a nyugati magyar nyelvü kiadványokat is. Távolabbi cél: egy burgenlandi magyarságtudományi intézet felállitása, amely szervesen kapcsolódna a könyvtárhoz.

A könyvtár adja ki az Őrség c. kiadványt is és igyekszik a helyi kulturális élet központjává válni.

/Galambos, Franz: Hogyan jött létre az őrségi könyvtár? KÖNYVTÁRI FIGYELŐ, 1981. Különszáma. 43-44. l. alapján./

VI. EGYÉB NYUGATI ORSZÁGOK

A "nyugati" jelzőt idézőjelbe tehetjük, mert lényegében a nagyvilágot jelenti: Nyugat-Európát és a távoli földrészeket egyaránt. A "nyugati" szórványmagyarság száma mintegy *1,25 millió* de nem állithatjuk, hogy ennyien értenek is még magyarul. (A nyugat-európai országokban mintegy 200 ezer, az USA-ban 800 ezer, Kanadában 100 ezer, Dél-Amerikában 90 ezer, Ausztráliában 35 ezer, Afrikában és Ázsiában 25 ezer magyar él.)

E rendkivüli szétszórtságban élő népesség olvasáskulturájáról természetesen nagyon nehéz mégoly vázlatos képet is alkotni. Az alábbiakban Kabdebó Tamás tanulmányát közöljük, aki belevágott e nem könnyü feladatba.

KABDEBÓ Tamás:

MIT OLVASNAK A NYUGATI MAGYAROK?[*]

Becslések szerint Nyugaton közel egymillió magyarul értő ember él; ebből mintegy *1 100* személy adta tudtunkra, hogy mit olvas anyanyelvén és hogyan vélekedik olvasmányai, választásai felől. Két izben fordultunk körkérdésekkel Nyugaton élő magyar újságolvasókhoz, interjút készítettünk magyar családokkal, munkásokkal, könyvtárosokkal, könyvkereskedőkkel, kulturális csoportok vezetőivel, könyvkiadókkal, hogy a magyarok anyanyelvi olvasmányigényéről tájékozódhassunk.

Első, 1977-es körkérdésünket 7 magyar nyelvü nyugati lap közölte, s mi az ezekből beérkező válaszokat dolgoztuk fel és szélesitettük ki könyvtári adatok felvételével, interjúkkal, könyvkereskedések forgalmának tanulmányozásával. Igy nyertünk közel 1 000 adatot.

A második, 1980-as kérdőivet *kontrollnak* szántuk csupán; véleményt kértünk 100 embertől, hogy a két kérdőiv közötti 3 évet tekintve felbecsülhessük az izlés mozgásirányát. Talán érdemes megemliteni, hogy egy harmadik felmérésre is készülünk: az angliai magyarok olvasási szokásait szeretnénk közelebbről megvizsgálni.

Bár figyelmünk eddig is sok elérhető és idevágó adatra kiterjedt, nem mernénk azt állitani, hogy akár az 1977-es felmérésünk, akár pedig az 1980-as kontroll több lenne

---

[*]KABDEBÓ, Thomas: Pars pro toto? Mit olvasnak a nyugati magyarok? KÖNYVTÁRI FIGYELŐ, 1981. Különszám. 31-41. l.
(A tanulmányt kisebb röviditésekkel közöljük.)

egy úttörő kisérletnél. /.../ Mindaz, amit elmondunk: való és igaz - de nyilvánvalóan nem a teljes valóság és nem a teljes igazság.

Az olvasás mint élettevékenység az óhazában nagyrészt és természetszerüen anyanyelvi. Nyugaton, a válaszok tanúsága szerint csak mintegy 45 %-ra tehető a magyar anyanyelvi olvasmányok kiterjedtsége, s ebben benne van minden: az otthonról érkezett levéltől Arany János episztoláján keresztül a vizumkitöltő lapok tanulmányozásáig. /.../

Az itthoni olvasó az útjelzésektől kezdve a barackosgombóc receptjéig mindent anyanyelvén kap, a magyar szó magyar szót követ, s magyar szöveg magyar szöveget serkent. A kinti olvasó szabad idejének egy részét az idegen nyelvű televizió és az idegen nyelvü nyomtatványok árjában evezve tölti, s makacs következetességgel kell hogy ragaszkodjék magyar olvasmányai megszokott és szeretett szigeteihez. A kinti magyar olvasás ösztökéje és velejárója tehát a nyelvi ragaszkodás, a nyelvfenntartás.

Ebből a szempontból nézve szinte mindegy lehetne az olvasás tárgya, *ha az magyar nyelvü:* Petőfi versei, Piszkos Fred a kapitány, Nehéz Ferenc regényei, a Californiai Magyarság vagy a Kincses Kalendárium. Ha azonban azt nézzük, hogy az olvasmányoknak hasznos vagy szórakoztató időtöltés jellege és nyelvfenntartó szerepe mellett hirközlő, információszerző és esztétikai tartalma is van, akkor a részletek ugyancsak nagy érdekességgel birnak.

A tárgykörök közül *legnépszerübb a szépirodalom.* Ennek olvasása részben tudatos, részben ösztönös biztositék arra, hogy a nyelv megtartása mellett a jó kifejező készség, a szépenszólás megtartására is van igény. (Közbevetőleg szeretném megjegyezni: bár igaz az, hogy nagy általánosságban az anyanyelv idegenben kopik, számolnunk kell a mikeskelemeni jelenséggel is, vagyis azzal, hogy egyedek, egyé-

nek magyarsága kint is fejlődhet, lombosodhat.) Mig élő iróinkat tekintve, akár neveket, akár pedig könyvcimeket nézünk, a külhoniak és az itthoniak között arány-egyenlőséget tehetünk, a mérleg nyelve az összképben - a klasszikusok miatt - az óhaza javára billen. Nevekkel illusztrálva: a kinti olvasónak a tihanyi Illyés Gyula és a Londonban élő Cs. Szabó László egyaránt kedves; az itthoni Szabó Magda és Moldova György könyveit hasonló gyakorisággal forgatja, mint a Nyugaton élő Halász Péter vagy Vajda Albert irásait. És hogy egy harmadik, ezúttal a könnyü, szórakoztató irodalomból vett példát hozzak: a pesti Berkesi András és az Amerikában élő Kennedi Klára - alias Claire Kenneth - szintén párhuzamba állitható, mert mennyiségileg, minőségileg hasonló tipusú olvasóigényt elégit ki.

Természetesen nem arról van szó, hogy ugyanaz az olvasó teljes körültekintéssel felhabzsol mindent a londoni Határ Győzőtől a pesti Mészöly Miklósig. Van aki csak otthonit olvas, mert az olcsóbb, azt hozzák a rokonok, vagy mert eddig teljesen elkerülte a nyugati szárnnyal való kapcsolatot. És van ki csak Nyugaton kiadott könyvet olvas, mert erőszakkal el akarja kerülni az otthon minden élő üzenetét - főleg félelemből, védekezésből. Egységes azonban a Jókai, Gárdonyi regények, a Petőfi versek utáni vágy, és pesti kollegáim hazai felméréseit nézegetve, a kinti magyar izlés ezen a ponton az itthoni izléssel megegyzeik.

A harmadik témakör az igen tág értelemben vett *történelem*. Olvasóink tudásigénye a magyar múltra vonatkozóan feltünően nagy, felöleli a politikai történelemtől kezdve a mitológiába vesző őstörténetig mindazt, amit kiadók itthon vagy odakint produkálnak. A témák között első helyen az 1956-os magyar események állnak, s ezt követően - egyforma arányban - az 1848-as szabadságharc és a törökvilág kora Magyarországon. Ha ide számitom a történelmi regénye-

ket és az amatőr nyelvészkedéssel átszőtt mitologizálást is, akkor a fenti témák riválisa a sumérkodás. Hozzá kell tennem, hogy mindemellett az 1980-as kontroll László Gyula őstörténeti könyveinek előretörésére mutat. Összegezve: a témaválasztásoknál látszólag két ellentétes igény jelentkezik: az egyik az átélt, megtapasztalt valóság még alaposabb, vagy a megtanult történelem még pontosabb megismerése, a másik pedig - az ellenpóluson - a valóságtól való elvonatkoztatása.

Nyugaton a magyar szépirodalmi könyvsikerek Márai nevét, a politikai könyvsikerek Gábor Áronét fémjelzik. Van azonban egy harmadik tipusí könyvsiker is, az életrajzé, ahol a témák és a tárgykörök szabadon keveredhetnek. 1977-ben Mindszenty önéletrajzát, 1980-ban Méray Tibornak Nagy Imréről irt életrajzát olvasták legtöbben. Nem sokkel utánuk következik egy régi szinésznő-irónő, Megyeri Sári önéletrajza, s 1980-ban Szász Bélának a Rajk perről irt, második kiadású könyve.

A gyakoriság, éppen a népszerüségben második helyen álló *politikában* nem jelent feltétlenül tartósságot, mint ahogy a népszerüség csökkenése nem jelenti a tárgykörből való kiábrándulást. A Mindszenty-olvasók száma 3 év alatt alaposan lecsökkent, de a vallásos témák iránti érdeklődés, ha a kontroll irányának hihetünk, növekedett. Egyébként külön is érdemes lenne tanulmányozni a vallás nyelv és kultúraőrző szerepét idegenben.

Az összes tárgykör felvetitése helyett vessünk egy hosszabb pillantást az olvasók óvatosan kezelendő kategóriáira. Sokhelyütt a számok kommentár nélkül ékesebben beszélnek; a munkásolvasóról azonban, aki felmérésünkben kisebbségként szerepel, szeretnénk néhány külön szót ejteni.

A kérdőiveken túlmenően úgynevezett mélyinterjúkkal közelitettem meg angliai magyar munkásolvasókat. A 18 olvasótól nyert adatokat az itthoni szociológus iró, László Bencsik Sándor: *Történelem alulnézetben* cimü kötetében leirt csomagolóbrigád adataival is összevetettem. Természetesen nekem egy 18 tagú brigád helyett Anglia különböző területein élő munkásokkal kellett beszélnem. Az adatokhoz (ld. a 181-182. oldalon lévő táblázatot - a szerk.) a következőket szeretném füzni: a két statisztikat összevetve a hasonlóságok szembetünőbbek a különbségeknél. A legmeglepőbb eltérésnek az látszik, hogy a kint élő magyar munkás nem olvas ponyvát. Helyesbitenünk kell ezt a benyomást: magyar ponyva helyett helybeli ponyvát olvas, de erre nem volt rovatunk. A válaszokból az sem derül ki, hogy "mennyi időt tölt naponta olvasással" a kérdezett. Nem volt merszünk következetesen föltenni ezt a kérdést. Kiegészitő kérdéseinkre kapott válaszokból kiviláglik, azonban az, hogy amikor a környezet egyöntetüen angol, az olvasmányok szintén azok. A magyar társ vagy a közeli klub ösztönzőleg hat: magyar újságok forognak közkézen, magyar könyvek kerülnek "forgalomba", mert ami tetszik, azt kézről kézre adják. Az "olvas magyar könyvet?" rovatba azok a nevek, könyvcimek foglaltattak, melyeket a válaszoló mint érdeklődésének vagy izlésének legjellemzőbbjeit jelölt meg. Legtöbb kérdezett nem adta jelét annak, hogy a nyugati magyar irodalomból bármit is ismerne, s csupán egyikőjük emlitett kinti szerzőt, Lajossy Sándort.

Válaszolóink közül - a megvizsgált olvasótábor egészét véve alapul - csupán 15 % számitható fizikai munkásnak. [...]

1. László-Bencsik export-csomagóló brigádja, 1960-as évek vége

	Mennyi időt tölt naponta olvasással?	Havonta hány forintot költ könyvre?	Hány könyve van?
1.	-	-	4 (imádságos, énekes könyv)
2.	5 perc	-	30 (ponyva, útleirás)
3.	25 perc	15	110 (szépirodalom)
4.	-	-	12 (gyerekkönyv, ponyva)
5.	25 perc	10	110 (háború előtti könyvek)
6.	50 perc	5	48 (vegyes)
7.	20 perc	5	60 (sport)
8.	15 perc	20	90 (vegyes)
9.	-	-	5 (gyerekkönyvek)
10.	-	-	4
11.	-	-	20 (ponyva)
12.	10 perc	-	15 (történelmi regények)
13.	20 perc	-	7 (kölcsönvett könnyü irodalom)
14.	-	-	6
15.	35 perc	20	42 (vegyes)
16.	5 perc	-	2 (és pár kölcsönkönyv)
17.	35 perc	10	25 (magyar klasszikusok)
18.	45 perc	30	500 (jól felszerelt kis könyvtár)

2. Magyar munkások Angliában, 1977-ben

	Foglalkozás	olvas magyar könyvet?	mit költ évente magyar nyomdatermékre?	Hány könyve van? (nemcsak magyar)?
1.	csavargyári munkás	igen	5-6	15-20
2.	bányász (nőtlen)	nem (de Lúdas Matyi-t)	-	-
3.	bányász (nőtlen)	nem (de Élet és Tudomány-t)	-	3
4.	müvezető	igen (szakkönyv, zene)	50	300
5.	müszerész	igen (Honthy Hanna)	30	70-80

	Foglalkozás	olvas magyar könyvet?	mit költ évente magyar nyomdatermékre?	Hány könyve van? (nemcsak magyar)?
6.	borbély	igen (Magyar Hirek)	8-10	25-30
7.	lakatos	igen (Lajossy Sándor)	15-20	40-45
8.	kőmüves	igen (gyerekkönyv)	6-8	20
9.	kőmüvestanonc(nőtlen)	nem (csak angolul)	-	-
10.	kisiparos	igen (Szabó Magda)	20	100-120
11.	útépitő (nőtlen)	nem (de Népsportot)	-	-
12.	útépitő (nőtlen)	nem (angol újságot)	-	-
13.	szövő (hajadon)	igen (Nők Lapja, József A.)	3-4	25-30
14.	szövő (gépkezelő)	igen (Petőfi, Népsport)	5	18-20
15.	autógyár	igen (Moldova, Berkesi)	6-8	25-30
16.	autógyár	igen (Móricz, Élet és Tud.)	15	60-80
17.	órás (alkalmazott)	igen (Arany János)	10	50
18.	asztalos	igen (Biblia)	4-5	20-25

Visszatérve a felmérés egészéhez, minden lehetséges felosztásnál felmerül legalább két kézenfekvőnek igérkező kategória. Az egyik a kivándorlást korszakolja, a másik az olvasók életkorát hasonlitja össze.

Az elsőből egyetlen részlettanulmányt készitettünk: három olvasócsoport, az 1930-as évtizedben, az 1940-es évtizedben és az 1956-ban kivándoroltak válaszait hasonlitottuk össze. A levonható tanulságok közül a legelső az volt, hogy a klasszikusoktól eltekintve minden nemzedék saját irói iránt a legfogékonyabb. Példákkal éve: Kosztolányi és társai a harmincasoknál, Szerb Antal és generáció-

ja a negyveneseknél, József Attila és kortársai, a mindenütt előforduló Illyés, Moldova, Konrád, Mészöly az ötvenhatosoknál. A legkésőbbieket mintha jobban érdekelné a tudomány és a technika, a negyvenes évek generációját egy csöppel jobban a vallás, a történelem, a mitológia. A legkorábban kijöttek közül nem egy csaknem teljesen leszokott a magyarul olvasásról. Többen csupán 1 %-ban olvasnak magyarul, saját becslésük szerint.

Amikor azonban életkoruk szerint csoportositunk - akár találomra válogatva ki a helyeket - mondjuk 50 olvasót, rögvest eltérő következtetésekre juthatunk. A legöregebbek jelentős hányada csak magyarul olvas. A legfiatalabbak egy része, ha magyarul olvas, látszólag minden téma iránt érdeklődik. A fiatalok másik része - megjegyzem olvasóink közül nem akadt túl sok fiatal - vizsgaanyagot, üdülő és cserkésztáborok irodalmát fürkészi. A középkorúak meghatározhatatlanok. Nekünk legalábbis nem sikerült.

A felismerhető jelenségek közül a nyugati olvasók körében egyik legszembetűnőbb a regionalizmus, a regionális olvasás. Ez azt jelenti, hogy az amerikai magyar olvasó részrehajló azok felé, akik a körötte lévő újságokat, folyóiratokat szerkesztik, akik klubestjein megjelennek. Továbbá, ezeknek az amerikai magyar, vagy ausztráliai magyar iróknak az irásaiban visszhangot talál az olvasó saját helyhezkötött élményeire, panaszaira is. Elmondhatjuk, hogy az általános népszerüségnek örvendő *Nemzetőr*, *Irodalmi Ujság* és *Uj Látóhatár* mellett a regionális népszerüséget kivivó lapok, a *Kanadai Magyarság*, a *New York-i Torontó-i Magyar Elet* egyben azokat az irókat is népszerüsitették, akik Európában alig ismertek: Wass Albertet, Füry Lajost, Nehéz Ferencet. A regionalizmus másik kiváló példája az ausztráliai magyar telep, magyar klub, magyar lap és magyar kiadó

köré tömörülő irók, olvasók és előfizetők Dezséry András által szervezett vándorkönyvtár sorozata.

Az 1980-as kontrollból úgy tünik, hogy a regionalizmuson túl és közvetlenül a kinti internacionális lapok, tehát a Nemzetőr, az Irodalmi Ujság és az Uj Látóhatár mögött népszerüségben felzárkózott a Magyar Hirek. Nem kizárólagos, hanem eklektikus olvasásra kell gondolni: ebből is, abból is egy kicsit. Néha viszont: mindegyiket, csak magyarul olvassák. Néha egyiket sem, csak a keresztrejtvényt.

Az izlés alakulását nyugati magyar körökben döntőbben befolyásolja a személyi kapcsolat, mint itthon. Könyvkereskedőkön keresztül a nyugati magyar iró könyveinek csak kisebb hányadát adja el - kivételt képeznek a sikerkönyvek, mint pl. Erdély változása Illyés Elemértől vagy a Márai könyvek, melyeket az iró nevének patinája ad el, s az olvasó - vagy leendő olvasó - magyar módra nyomban a kérdések kereszttüzébe veszi az irót.

Az irók felé kifejezett, kinyilvánitott igény megoszlik. *Ki-ki a maga szintjén,* Kennedi Klára vagy Halász Péter könyvek képviselik legjobban ezt az olvasószintben is különböző igényt, s annak beteljesitését, de az emberek többsége szeretne saját kinti életéről magyarul olvasni. Ugyanannyian és sokszor ugyanazok - hisz az érdeklődések átfedik egymást - az otthoni élet alakulását kisérik figyelemmel. A magyarul olvasott magyarországi nyomdatermékeknek nemcsak a nyelve, hanem, kis kivétellel az információtartalma is magyar. Az emlitett történelem, politika és irodalom mellett a humor, a sport és a divat ha magyar nyelvü, akkor főleg magyar is.

Egy másik érdekes jelenség - melyre 1977-ben csak felfigyelhettünk, ám későbbi kontrollunkból jobban kivilágolott - a költészet fokozatos háttérbe szorulása a próza

mögött. Amikor közelebbről megvizsgáltuk Illyés Gyula és Cs. Szabó László népszerüségét, azt láthattuk, hogy az olvasók mindketten a prózairót keresik inkább, mely Cs. Szabónál nem meglepő, Illyésnél annál inkább. Népszerüségüket továbbá az magyarázza, hogy számukra félreérthetetlenül a legfontosabb téma a magyarság. Annak mindenképpeni, kisebbségbeni megőrzése Illyésnél, annak európaisága és kultúrfejlődése Cs. Szabónál. De a próza hóditása úgy is jelentkezik, hogy mai hazai irások felé fordulva, például Szabó Magda, Moldova, Passuth, Konrád, Mészöly, Karinthy Ferenc, Ottlik és Örkény mellett csupán három költő: Pilinszky, Weöres és Nagy László szerepel a kedvencek között. Voltak akik azt is megjegyezték, hogy korunk kivánalmainak megfelelően az ember a szépprózа mellett annyi értekező prózát olvas, amennyi külön, mennyiségben, de hatásban is túlszárnyalja a lirát. Érdekes lenne tudni, hogy mi a helyzet e téren itthon.

Az 1980-as véleménykérő kontroll két érdekes eredménye, mely az izlés iránytüjének apróbb elhajlását is mutatja, az Erdély iránti érdeklődés megnövekedése és a humor további előretörése. Az első abban nyilvánul meg, hogy a könyvkereskedők polcairól elkelnek az erdélyi könyvek, akár Bukarestben, Kolozsvárott, Chicagóban vagy Münchenben adták volt ki azokat, hogy az erdélyi vagy erdélyi származású irók és költők: Sütő, Páskándi, Kányádi, Farkas Árpád, Illyés Elemér és az Amerikában élő Wass Albert könyvei, cikkei újranyomatnak lapokban, folyóiratokban, hogy a kinti újságok olvasókat is megszólaltató rovatában az erdélyiek dominálnak. A nyugati olvasó - több válaszolónk megjegyzéseiből látjuk - a kisebbségi magyarság nyelvhez és kultúrához való ragaszkodásával érzésközösséget, sorsközösséget vállal.

A humor előretörése azzal mérhető le, hogy a kontrollban sokkal gyakrabban találkozunk humoristák neveivel, könyveiknek cimeivel, mint az eredeti kérdőivre adott válaszokban, valamint azzal, hogy a könyvkereskedők szerint a Lúdas Matyi c. újság, a Vajda Albert könyvalakban megjelenő humoreszkjei a legkeresettebb olvasmányok között vannak. A bárhol élő magyar humoristák közül a nyugati magyar olvasó számára Vajda nemcsak a legnépszerübb humorista, hanem az 1980-as kontroll szerint egyike a legnépszerübb élő magyar iróknak is. Az ausztráliai Ruttkay Arnold olvasótábora most kezdi legyőzni a "régiót és provinciát": Európában, Amerikában is kezdik ismerni. Az azonos névből és az azt követő rövid válaszokból megállapithatatlan, hogy hányan gondolnak a pesti Mikes Györgyre és hányan a londonira, annyi azonban bizonyos, hogy együttesen és külön-külön is olvasottak és kedveltek. Ês végül: kint sem és ma sem csökken P. Howard, azaz Rejtő Jenő könyveinek népszerüsége. Ahány magyar könyveket tartalmazó közmüvelődési könyvtárt, sőt, nagyobb klub-könyvgyüjteményt sikerült megnéznünk, annyiszor találkoztunk P. Howard könyveivel, illetve a katalóguscêdulán a nevével, mert a könyvet kikölcsönözték. Egy alkalommal Rejtő két könyvének angolra forditott változatát pillantottuk meg. "Angol barátaink számára", jegyezte meg a könyvtáros.

A sok szerteágazó témaszál mellett rövidre szabott időnkben csupán kettőre kerithetünk még sort.

Az egyik az újdonságok jelzése az izlés alakulásában. A sajtótermékek közül, úgy tetszik, a már emlitett Lúdas Matyi és a Magyar Hirek mellett a Nők Lapja, az Élet és Tudomány, valamint a Füles felzárkózott az élcsoportba. Olyan lapok, amelyek általános ismereteket szolgáltatnak vagy serkentenek, esetleg szórakoztatva tanitanak. Az irodalomkedvelők körében a vezető klasszikusok listája kibővült

Kosztolányi, Karinthy, Krúdy, Déry nevével. (Adataink szerint Déryt ma viszonylag többen olvassák Nyugaton, mint életének utolsó éveiben.) A kinti költők közül abszolút az élre tört Faludy György. Határ Győző olvasótábora növekszik, még akkor is, ha müfajt vált. Uj sikerkönyv a könyveseknél a kinti Kovács Imre memoárja, mig az otthoni irók közül egyre gyakrabban olvasottak Galgóczy Erszébet, Esterházy Péter, Szilvási Lajos prózai müvei és Csoóri Sándor versei.

Összefoglalóm összefoglalója helyett egy különálló mozaikkal búcsúznék. Az év elején meglátogattam egy angliai magyar családot és elbeszélgettem velük mindennapi olvasmányaikról. Az apa 45 év körüli kőmüvesből épitőmesterré, kisvállalkozóvá lett. Angolul rendszeresen olvassa a helybeli esti újságot, éjjeliszekrényén könyv is volt: Derbyről szólt, angolul. Kapja és olvassa a Magyar Hireket, valamint az Életünk cimü katolikus magyar hiradót. Egyiket sem olvassa el, mindkettőbe belekukkat. Az utóbbi években olvasott Petőfi verseket (ajándékkönyv hazulról) és Berkesi Andrástól több regényt. Egyébre nem futja kevés szabad idejéből, mikor is házilag bort készit, meg televiziózik. Az anya háztartásbeli, 42 éves. Elolvassa az Életünk, a Magyar Hirek s a neki járó Nők Lapja és a "Lúdas" legnagyobb részét. Könyvet nem olvas, kivételt képez a Simple Accounting c. angol kézikönyvecske. A négy gyerek közül a két fiatalabbal nem sikerült találkoznom. Az idősebbik fiú 23 éves, teherautósofőr. Több gyerekkori magyar mesekönyvet őriz, ezeket nagyanyja olvasgatta föl neki mig élt. Egyéb magyar könyvei Budapestről, Balatonról és Magyarországról szóló kalauzok. Rendszeresen csak angolul olvas, egy autóversenyző hetilapot, valamint a vitorlázásról szóló könyveket, cikkeket. Folyékonyan, de hibásan beszél magyarul.

Az idősebbik lány húsz éves, könyvkötészetben dolgozik. Az anyja magyar nyelvü lapjait forgatja, és járat magának egy angol divatlapot. Főleg szöveges képeskönyveket olvas angolul. Magyarul tökéletesen ért, de ritkán beszél. A szülők kétszer voltak itthon 1956 óta. A nagyobbik fiú idén angol barátnőjével a Balatonra készül.

Talán ez is pars pro toto, kérdőjellel. Nem tudom, szól-e a rész az egész nevében, mint ahogy abban sem lehetek biztos: adataim átlaga jellemző-e a kinti magyarság egészére vagy akár átlagára. Annyi azonban bizonyos, hogy a Nyugat rétegződő és többkulturájú társadalmában olvasóinknak a gyökrereikhez való ragaszkodásáról győződhettünk meg. De az előadást indító kérdőjel csak ott van, csak ott marad.

KERDES-FELELET A MAGYAR ANYANYELVI OLVASASROL NYUGATON

1977

1. Milyen *magyar könyveket* olvasott az elmúlt hónapokban?

10 %	Emlékirataim - Mindszenty J.
8 %	Föld, föld - Márai S.
7 %	Erősitő - Márai S.
6 %	Gulág - Szolzsenyicin
5 %	Én is voltam... - Megyery S.
	Erdély változása - Illyés E.
	Kedves Bópeer...! - Déry T.
	Koportos - Balázs J.
	Magyar Odisszeuszok - Kabdebó T.
	Szent Imre induló - Moldova Gy.
	Tiszteljük egymás idegbaját - Vajda A.

4 % Aranyecset - Dallos S.
Áthallások - Weöres S.
Az Antikrisztus itt járt közöttünk - Oláh D.
Az elveszett alkotmány - Nagy K.
Az embertől keletre - Gábor Á.
Burgenland - Juhász L.
Határsávok - Thinsz G.
Római muzsika - Cs. Szabó L.
Siró-nevetö - Határ Gy.
Vallomás - Nyisztor Z.

3 % Anyám könnyü álmot igér - Sütö A.
Emlékirataim - Horty M.

2. A fentebb közölt lista ellenpárja, az olvasott müvek gyakorisága helyett, alább, az *irók* neveinek elöfordulását veszi alapul (az egyes müvek százalékaránya a zárójelbe iktatott szám):

20 % Márai Sándor (Föld, föld 8, Erösitö 7)

17 % Krúdy Gyula (Szindbád 3)

15 % Passuth László

13 % Illyés Gyula (Hunok Párizsban 2, Kháron laidkján 2, Puszták népe 2)
Gábor Áron (Az embertől keletre 4)

11 % Déry Tibor (Kedves Bópeer...! 5)
Moldova György (Szent Imre induló 5)
Mindszenty József (Emlékirataim 10)

9 % Cs. Szabó László (Római muzsika 4)

8 % Határ Gyözö (Siró-nevetö 4)
Kabdebó Tamás (Magyar Odisszeuszok 5)
Wass Albert (Kard és kasza 3)

7 % Móricz Zsigmond
Sütö András (Anyám könnyü álmot igér)

6 %	Balázs József (Koportos 5)
	Csonka Emil (Zita története 3)
5 %	Szabó Magda
	Szolzsenyicin (Gulag 6)
	Vajda Albert (Tiszteljük egymás idegbaját 5)
	Dallos Sándor (Aranyecset 4)
	Fekete István (Ballagó idő 2)
	Jókai Mór
	József Attila
	Juhász László (Burgenland 4)
	Karinthy Frigyes (Igy irtok ti 3)
	Megyery Sári (Én is voltam jávorfácska 5)
	Petőfi Sándor
	Szerb Antal (A magyar irodalom története 2)
	Weöres Sándor (Áthallások 4)

3. Milyen magyar *újságot* (folyóiratot és más nyomdaterméket) olvas rendszeresen?

44 %	Nemzetőr
43 %	Irodalmi Ujság
27 %	Uj Látóhatár
16 %	Kortárs
15 %	Magyar Hiradó (Bécs)
14 %	Képes Magyar Világhiradó
12 %	Lúdas Matyi
	Magyar Élet
11 %	Magyar Élet (Torontó)
	Magyar Élet (Torontó és New York)
	Élet és Irodalom
	Kanadai Magyarság
	Uj Európa

10 %	Magyar Nemzet
	Nők Lapja
	Valóság
8 %	Élet és Tudomány
7 %	Látóhatár
	Magyar Hirek
6 %	Californiai Magyarság
	Hidfő
	Katolikus Magyarok Vasárnapja
	Uj Világ
5 %	Itt-Ott
	Kanadai Magyar Ujság
	Korunk (Kolozsvár)
	Nagyvilág
4 %	Délamerikai Magyar Hirlap

4. Az élő magyar irók közül - akár magyarlakta területeken, akár Nyugaton, *kiket olvas legszivesebben?*

33 %	NEM FELELT, ILLETVE TÉVESEN FELELT A KÉRDÉSRE
21 %	Cs. Szabó László
20 %	Illyés Gyula
15 %	Márai Sándor
13 %	Passuth László, Wass Albert
11 %	Moldova György
10 %	Sütő András, Szabó Magda

5. A magyarul olvasók *érdeklődésének iránya:*

71 %	szépirodalom
54 %	általános ismeretek - összetett kategória
43 %	politika
39 %	történelem (őstörténet) életirás

28 %	humor
13 %	vallás
9 %	könnyü olvasmányok
8 %	tudomány-technika
7 %	földrajz-útleirás-felfedezés
6 %	hobby (főleg sport)
5 %	képzőmüvészet - mütörténet
	zene
1 %	antropológia
	archeológia

6. Milyen arányban oszlik meg a *magyar* illetve a *külföldi nyelveken* való olvasása?

50 %	külföldi nyelveken
40 %	magyarul
10 %	nem felelt a kérdésre

7. *Melyik országban él?*

33 %	Egyesült Államok
13 %	Németország
10 %	Kanada, Svájc
6 %	Brazilia
4 %	Hollandia, Nagy-Britannia
2 %	Olaszország, Svédország, Ausztria, Franciaország
1 %	Ausztrália, Belgium, Izrael
0,5 %	Argentina, Chile
8 %	Egyéb

8. Mi a *foglalkozása?*

21 %	tisztviselő, állami alkalmazott
20 %	diplomás - diplomát kivánó szakmában

15 % dolgozó iparos - szakmunkás - segédmunkás
10 % NEM FELELT A KÉRDÉSRE
10 % kereskedő, üzletember
9 % háztartásbeli
7 % diák: közép-, főiskolai, vagy első diplomás
7 % nyugdijas
1 % diáknak, illetve állásnélkülinek is tekinthető

9. Kérjük aláhúzni az *évtizedet, amelyben született:*
35 % 1930
30 % 1920
19 % 1940
6 % 1950
5 % 1910
4 % 1900
12 % 1890
12 % 1960

10. *Magyar nyelvü könyvesbolt forgalom* Nyugaton:

a) Milyen magyar vonatkozású idegen nyelvü könyvek keltek a legjobban?

Yves de Daruvár: The tragic fate of Hungary; Gundel: Szakácskönyv németül, angolul; Gárdonyi; Sterne von Eger; Jókai: Ein Goldenmensch, The dark diamonds. Hundred Hungarian Poems; Márai forditásban: Kishon angol nyelvü könyvei; Karinthy: Please Sir; Maria Faggyas: Der Fünfte; Krúdy németül; Madách: The tragedy of Man; Vizváry: The tresaure trove of Hungarian cooking; Mindszenty angolul; Magyar népmüvészet franciául.

b) Milyen magyar nyelvü újságot vesznek-rendelnek leggyakrabban a vevőik?

Irodalmi Ujság; Élet és Tudomány; Lúdas Matyi; Kanadai Magyarság; Magyar Élet; Füles; Magyar Hirek; Nők Lapja; Képes Sport; Nemzetőr; Uj Látóhatár; Magyar Nemzet.

c) Kik azok az élő magyar irók (akár otthon, akár Nyugaton), akiknek könyveit az elmúlt évek során legszivesebben vásárolták?

Illyés; Szabó Magda; Passuth; Mikszáth; Claire Kenneth; Wass Albert; Márai; Móricz; Moldova; Déry; Megyery Sári; Zilahy; Halász Péter; Nyirő; Kodolányi; Jókai; Gárdonyi.

1980

11. *Magyar származású szerzők* idegen nyelvü könyveinek gyakorisági sorrendje *egy angol könyvesboltban:*

1. Korda, 2. Koestler, 3. Lukács, 4. Bartók, 5. Szász, 6. Deák István, 7. Zsazsa Gábor, 8. Sellye, 9. Bauer, 10. Méray, 11. Moholy-Nagy, 12. Vasarely, 13. Vizinczey, 14. D. Gábor.

FÜGGELÉK

1. HELYNÉV-MUTATÓ

ADA - ADA; Vajdaság SZAT (Szocialista Autonom Tartomány), Jugoszlávia 134, 149
ÁKOSFALVA - ACĂTARI; Maros m., Románia 124
ALSÓÖR - UNTERWART; Burgenland, Ausztria 159, 174
ALSÓPULYA - UNTERPULLENDORF; Burgenland, Ausztria 174
ALSÓSZECSE - DOLNÁ SEČ; Nyugat-szlovákiai kerület, Csehszlovákia 18, 19, 32
ATYHA - ATIA; Hargita m., Románia 116
BÁCSFÖLDVÁR - BAČKO; GRADIŠTE, Vajdaság SZAT, Jugoszlávia 144
BÁCSSZŐLLŐS - BAČKI VINOGRADI; Vajdaság SZAT; Jugoszlávia 139
BÁCSTOPOLYA - BAČKA TOPOLA; Vajdaság SZAT, Jugoszlávia 134, 139, 147, 149
BALAVÁSÁR - BĂLĂUȘERI; Maros m., Románia 115, 116
BARÁTKA - BRATCA; Bihar m., Románia 53
BATINA - BATINA; Horvát SZK, Jugoszlávia 152
BÁTOR /Feketebátor/ - BATĂR; Bihar m., Románia 52
BÁTOS - BATOȘ; Maros m., Románia 61, 124
BÁTYÚ - VUZLOVE; Ukrán SZSZK, Szovjetunió 39
BÉCS - WIEN; Ausztria 160, 161, 165, 168, 172, 173, 174
BECSE /Óbecse/ - BEČEJ; Vajdaság SZAT, Jugoszlávia 139, 149, 155
BEGASZENTMIHÁLY - ŽITIŠTE; Vajdaság SZAT, Jugoszlávia 139
BELÉNYES - BEIUȘ; Bihar m., Románia 84
BELGRÁD - BEOGRAD; Szerb SZK, Jugoszlávia 154
BELLYE - BILJE; Horvát SZK, Jugoszlávia 152
BEREGSZÁSZ - BEREHOVO; Ukrán SZSZK, Szovjetunió 39, 40, 41, 42, 43
BESENYŐ /Zsitvabesenyő/ - BEŠENOV; Nyugat-szlovákiai kerület, Csehszlovákia 18
BESZTERCEBÁNYA - BANSKÁ BYSTRICA; Közép-szlovákiai kerület, Csehszlovákia 28
BIKFALVA - BICFALĂU; Hargita m., Románia 49
BORSI - BORŠA; Kelet-szlovákiai kerület, Csehszlovákia 18
BÖS - GABČIKOVO; Nyugat-szlovákiai kerület, Csehszlovákia 6, 27
BRASSÓ - BRAȘOV; Brassó m., Románia 74
BUDAPEST; Magyarország 153, 154, 165
BUDISZAVA /Tiszakálmánfalva/ - BUDISAVA; Vajdaság SZAT, Jugoszlávia 147
BUKAREST - BUCUREȘTI; Ilfov m., Románia 49, 50, 120, 185
BUSSA - BUŠINCE; Közép-szlovákiai kerület, Csehszlovákia 27
CAKÓ - CAKOV; Közép-szlovákiai kerület, Csehszlovákia 18, 32
CHICAGO; Illionis, USA 185

CSANTAVÉR - ČANTAVIR; Vajdaság SZAT, Jugoszlávia 139, 144
CSAP - CSOP; Ukrán SZSZK, Szovjetunió 39
CSÉFFA - CEFA; Bihar m., Románia 52
CSÍKFALVA - VÁRGATA; Maros m., Románia 124
CSÍKSZENTMÁRTON - SÎNMARTIN; Hargita m., Románia 6, 85, 87
CSÍKSZEREDA - MIERCUREA-CIUC; Hargita m., Románia 128
CSÓKA - ČOKA; Vajdaság SZAT; Jugoszlávia 149
CSOKAJ - CIOCALA; Bihar m., Románia 125
CSONGOR /Csomonya/ - CSOMONYIN; Ukrán SZSZK, Szovjetunió 39
DARÁZS - DRAŽ; Horvát SZK, Jugoszlávia 152
DÁRDA - DARDA; Horvát SZK, Jugoszlávia 152
DERCEN - DRISZINO; Ukrán SZSZK, Szovjetunió 39
DÉVA - DEVA; Hunyad m., Románia 80, 126
DIÓSZEG - SLÁDKOVIČOVO; Nyugat-szlovákiai kerület, Csehszlovákia 18, 27
DIÓSZEG /Bihardiószeg/ - DIOSIG; Bihar m., Románia 119, 120
DÓZSA GYÖRGY /Lukafalva/ - GHEORGHE DOJA; Maros m., Románia 124
DUNASZERDAHELY - DUNAJSKÁ STREDA; Nyugat-szlovákiai kerület, Csehszlovákia 6, 27, 35, 36
EISENSTADT Lásd; KISMARTON
ÉNLAKA - INLĂCENI; Hargita m., Románia 116
ÉRSEKÚJVÁR - NOVÉ ZÁMKY; Nyugat-szlovákiai kerület, Csehszlovákia 35
FEKETICS /Bácsfeketehegy/ - FEKETIČ; Vajdaság SZAT, Jugoszlávia 139
FÉL - TOMAŠOVO; Nyugat-szlovákiai kerület, Csehszlovákia 18
FELSŐBOLDOGFALVA - FELICENI; Hargita m., Románia 48, 49
FELSŐKIRÁLYI - HORNÁ KRALOVA; Nyugat-szlovákiai kerület, Csehszlovákia 18, 32
FELSŐÖR - OBERWART; Burgenland, Ausztria 174
FELSŐPULYA - OBERPULLENDORF; Burgenland, Ausztria 174
FELSŐSÓFALVA - OCNA DE SUS; Hargita m., Románia 116
GALÁNTA - GALANTA; Nyugat-szlovákiai kerület, Csehszlovákia 6, 22, 35
GÁLFALVA - GÂNESTI; Maros m., Románia 124
GÁT - GAT; Ukrán SZSZK, Szovjetunió 43
GÖDEMESTERHÁZA - STÎNCENI; Maros m., Románia 124
GÖRGÉNYSZENTIMRE - GURGHIU; Maros m., Románia 124
GRÁC - GRAZ; Stájerország, Ausztria 160, 161, 165, 168
GUNARAS - GUNAROŠ; Vajdaság SZAT, Jugoszlávia 144
GÚTA - KOLÁROVO; Nyugat-szlovákiai kerület, Csehszlovákia 18, 32
GYULAKUTA - FÎNTÎNELE; Maros m., Románia 124
HARASZTI - HRSTIN; Horvát SZK, Jugoszlávia 152
HAVAD - NEAUA; Maros m., Románia 124
HEGYKÖZSZENTMIKLÓS - SÎNNICOLAU DE MUNTE; Bihar m., Románia 125
HERCEGSZŐLLŐS - KNEŽEVI VINOGRADI; Horvát SZK, Jugoszlávia 152
HESDÁT - HĂȘDATE; Kolozs m., Románia 113, 114

HINTERBRÜHL; Alsó-Ausztria, Ausztria 161
INNSBRUCK; Tirol, Ausztria 160, 161
IPOLYBALOG - BALOG NAD IPĽOM; Nyugat-szlovákiai kerület, Csehszlovákia 18
IPOLYBÉL - BIELOVCE; Nyugat-szlovákiai kerület, Csehszlovákia 18
IPOLYVISK - VYŠKOVCE NAD IPĽOM; Nyugat-szlovákiai kerület, Csehszlovákia 18, 32
KÁGYA - CADEA; Bihar m., Románia 125
KÁLNA /Nagykálna/ - KÁLNA NAD HRONOM; Nyugat-szlovákiai kerület, Csehszlovákia 18
KANIZSA - KANJIŽA; Vajdaság SZAT, Jugoszlávia 139, 144, 149, 155, 156
KAPFENBERG; Stájerország, Ausztria 161
KAPOSVÁR; Somogy m., Magyarország 153
KARÁCSONFALVA - CRĂCIUNEL; Maros m., Románia 124
KASSA - KOŠICE; Kelet-szlovákiai kerület, Csehszlovákia 22, 34, 35
KÉZDIVÁSÁRHELY - TÎRGU SECUIESC; Kovászna m., Románia 7, 130, 131
KIKINDA - KIKINDA; Vajdaság SZAT, Jugoszlávia 147, 149
KISFENES - FINIŞEL; Kolozs m., Románia 113, 114
KISHEGYES - MALI IDJOŠ; Vajdaság SZAT, Jugoszlávia 144, 149
KISMARTON - EISENSTADT; Burgenland, Ausztria 161
KISTÁRKÁNY - MALÉ TRAKANY; Kelet-szlovákiai kerület, Csehszlovákia 18
KLAGENFURT; Karintia, Ausztria 160, 161
KOLOZSVÁR - CLUJ-NAPOCA; Kolozs m., Románia 6, 74, 91, 95, 97, 125, 185
KOMÁROM - KOMÁRNO; Nyugat-szlovákiai kerület, Csehszlovákia 6, 21, 22
KOPÁCS - KOPAČEVO; Horvát SZK, Jugoszlávia 152
KÖRÖGY - KORODJ; Horvát SZK, Jugoszlávia 152
KOROND - CORUND; Hargita m., Románia 116
KOVIN /Kevevára/ - KOVIN; Vajdaság SZAT, Jugoszlávia 149
KÖBLÖSKUT - CUBULCUT; Bihar m., Románia 125
KÖRÖSTÁRKÁNY - TÁRCAIA; Bihar m., Románia 84
KÖZÉPPULYA - MITTELPULLENDORF; Burgenland, Ausztria 174
KULA - KULA; Vajdaság SZAT, Jugoszlávia 149
LASKÓ - LUG; Horvát SZK, Jugoszlávia 152, 153
LÁSZLÓ - LASLOVO; Horvát SZK, Jugoszlávia 152
LÉDEC - LADICE; Nyugat-szlovákiai kerület, Csehszlovákia 18
LENDVA - LENDAVA; Szlovén SZK, Jugoszlávia 153
LÉVA - LEVICE; Nyugat-szlovákiai kerület, Csehszlovákia 6, 22, 27, 35
LINZ; Felső-Ausztria, Ausztria 161, 165, 168, 169
LJUBLJANA; Szlovén SZK, Jugoszlávia 153
LONDON; Nagy-Britannia 178
LOSONC - LUČENEC; Közép-szlovákiai kerület, Csehszlovákia 6, 22, 27
LUPÉNY - LUPENI; Hunyad m., Románia 78, 80
MAGYARCSERNYE - NOVA CRNJA; Vajdaság SZAT, Jugoszlávia 149
MAGYARFENES - VLAHA; Kolozs m., Románia 113, 114
MAGYARLÉTA - LITENI; Kolozs m., Románia 113, 114
MAKFALVA - GHINDARI; Maros m., Románia 59, 121, 122, 124
MÁLNÁS - MALNAS-SAT; Kovászna m., Románia 46, 47
MÁLNÁSFÜRDŐ - BĂILE - MĂLNAS; Kovászna m., Románia 46

MAROSLUDAS - LUDUŞ; Maros m., Románia 120
MAROSSZENTKIRÁLY - SÎNCRĂIENI DE MURES; Maros m., Románia 81
MAROSVÁSÁRHELY - TÎRGU MURES; Maros m., Románia 56, 74, 100, 109, 120
MAROSVÉCS - BRÎNCOVENESTI; Maros m., Románia 124
MATYÓC - MATEJOVCE; Kelet-szlovákiai kerület, Csehszlovákia 18
MEDGYES - MEDIAŞ: Szeben m., Románia 112
MENYHE - MECHNICE; Nyugat-szlovákiai kerület, Csehszlovákia 18
MEZŐPANIT - PÂNET; Maros m., Románia 124
MINAJ - MINAJ; Ukrán SZSZK, Szovjetunió 39
MUNKÁCS - MUNKACSIV; Ukrán SZSZK, Szovjetunió 39
MURASZOMBAT - MURSKA SOBOTA; Szlovén SZK, Jugoszlávia 153, 154
MUZSLYA - MUŽLJA; Vajdaság SZAT, Jugoszlávia 147
MÜNCHEN; Bajorország, NSZK 185
NÁDSZEG - TRSTICE; Nyugat-szlovákiai kerület, Csehszlovákia 18
NAGYBALOG - VEĽKÝ BLH; Közép-szlovákiai kerület, Csehszlovákia 18, 19, 32
NAGYBECSKEREK - ZRENJANIN; Vajdaság SZAT, Jugoszlávia 144, 147, 149
NAGYDOBRONY - VELIKA DOBRONY; Ukrán SZSZK, Szovjetunió 43
NAGYKÜRTÖS - VEĽKÝ KRTÍŠ; Közép-szlovákiai kerület, Csehszlovákia 35
NAGYMÁCSÉD - VEĽKÁ MAČA; Nyugat-szlovákiai kerület, Csehszlovákia 27
NAGYSZALONTA - ORADEA; Bihar m., Románia 74, 119
NASZVAD - NESVADY; Nyugat-szlovákiai kerület, Csehszlovákia 18, 35
NEW YORK; New York, USA 183
NYÁRÁDMAGYARÓS - MĂHERANI; Maros m., Románia 59, 121, 122, 124
NYÁRÁDREMETE - ERMITIU; Maros m., Románia 124
NYÁRÁDSZEREDA - MIERCUREA NIRAJ; Maros m., Románia 120
NYÁRÁDTŐ - UNGHENI; Maros m., Románia 124
NYITRA - NITRA; Nyugat-szlovákiai kerület; Csehszlovákia 18, 27
NYITRAGERENCSÉR - NITRIANSKE HRNČIAROVCE; Nyugat-szlovákiai kerület, Csehszlovákia 27
ÓGYALLA - HURBANOVO; Nyugat-szlovákiai kerület, Csehszlovákia 18
OLASZI - LOSIG; Bihar m., Románia 125
OLTHÉVÍZ - HOGNIZ; Brassó m., Románia 115, 116
OROM - OROM; Vajdaság SZAT, Jugoszlávia 144
ÓRSZIGET - SIGET IN DER WART; Burgenland, Ausztria 174
PALICS - PALIĆ; Vajdaság SZAT, Jugoszlávia 135
PANCSOVA - PANČEVO; Vajdaság SZAT, Jugoszlávia 144, 149
PARAJD - PRAID; Hargita m., Románia 116, 117
PÁRKÁNY - ŠTÚROVO; Nyugat-szlovákiai kerület, Csehszlovákia 27
PÁSKAHÁZA - PAŠKOVÁ; Kelet-szlovákiai kerület, Csehszlvoákia 18, 32
PÉCS - Baranya m., Magyarország 153
PÉLMONOSTOR - BELI MANASTRI; Horvát SZK, Jugoszlávia 152, 153

PÉTERRÉVE - PETROVO SELO; Vajdaság SZAT, Jugoszlávia 139
PETRILLA - PETRILLA; Hunyad m., Románia 80
POZSONY - BRATISLAVA; Nyugat-szlovákiai kerület,
Csehszlovákia 18, 21, 22, 28, 33, 34
RÁKOS - RACU; Kolozs m., Románia 113, 114
RÉTFALU - RETFALA; Horvát SZK, Jugoszlávia 152
RIMASZOMBAT - RIMAVSKÁ SOBOTA; Közép-szlovákiai kerület,
Csehszlovákia 6, 22
ROMÁNLÉTA - LITA; Kolozs m., Románia 113, 114
SALÁNK - SALANKI; Ukrán SZSZK, Szovjetunió 39
SALZBURG; Salzburg, Ausztria 160, 161
SÃO PAULO; São Paulo, Brazília 164
SÁRMÁS /Nagysármás/ - SĂRMAŞU; Maros m., Románia 120
SEGESVÁR - SIGHIŞOARA; Maros m., Románia 111, 112, 120
SEPSISZENTGYÖRGY - SFÎNTU GHEORGHE; Kovászna m.,
Románia 6, 47, 105
SIKLÓD - ŞICLOD; Hargita m., Románia 116
SÓFALVA - SĂRATA; Hargita m., Románia 116
SOMORJA - ŠAMORÍN; Nyugat-szlovákiai kerület,
Csehszlovákia 27
STEYR; Felső-Ausztria 161
ST. GEORGEN I. A.; Felső-Ausztria 161
SZABADKA - SUBOTICA; Vajdaság SZAT,
Jugoszlávia 134, 139, 144, 147, 149
SZÁDALMÁS - JABLONOV NAD TURNOV; Kelet-szlovákiai kerület,
Csehszlovákia 18
SZÁSZRÉGEN - REGHIN; Maros m., Románia 61, 82, 83, 120
SZATMÁR - SATU MARE; Szatmár m., Románia 71, 73, 98, 101, 103
SZÉKELYHÍD - SĂCUIENI; Bihar m., Románia 52, 125
SZÉKELYHÓDOS - HODOŞA; Maros m., Románia 124
SZÉKELYUDVARHELY - ODORHEIU SECUIESC; Hargita m.,
Románia 6, 48, 69, 71, 127, 128
SZENC - SENEC; Nyugat-szlovákiai kerület,
Csehszlovákia 27
SZENTTAMÁS - STBOBRAN; Vajdaság SZAT,
Jugoszlávia 139, 144, 149
SZÉPLAK /Berettyószéplak/ - SUPLACU DE BARCĂU; Bihar m.,
Románia 52
SZOVÁTA - SOVATA; Maros m., Románia 120, 124
SZÖLLŐSGYULA - JULIVCI ; Ukrán SZSZK, Szovjetunió 39
SZTOLNA - STOLNA; Kolozs m., Románia 113, 114
TEMERIN - TEMERIN; Vajdaság SZAT, Jugoszlávia 139, 144, 149
TENKE - TINCA; Bihar m., Románia 52
TISZAÚJHELY - NOVE SZELO; Ukrán SZSZK, Szovjetunió 39
TISZAÚJLAK - VILOK; Ukrán SZSZK, Szovjetunió 39
TORDASZENTLÁSZLÓ - SĂVĂDISLA; Kolozs m., Románia 113, 114,
117, 118
TORNALJA - ŠAFÁRIKOVO; Közép-szlovákiai kerület,
Csehszlovákia 27

TORONTO; Ontario, Kanada 183
TŐKETEREBES - TREBIŠOV; Kelet-szlovákiai kerület, Csehszlovákia 6, 22, 35
TÖRKBECSE - NOVI BEČEJ; Vajdaság SZAT, Jugoszlávia 149
TRAISKIRCHEN; Alsó-Ausztria, Ausztria 161
ÚJBEZDÁN - NOVI BEZDAN; Horvát SZK, Jugoszlávia 152
ÚJVIDÉK - NOVI SAD; Vajdaság SZAT, Jugoszlávia 145, 147, 149, 151, 152, 156
UNGVÁR - UZSHOROD; Ukrán SZSZK, Szovjetunió 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44
VÁGA - VÁHOVCE; Nyugat-szlovákiai kerület, Csehszlovákia 18
VÁGFARKASD - VLČANY; Nyugat-szlovákiai kerület, Csehszlovákia 27
VAJÁN - VAJANY; Kelet-szlovákiai kerület, Csehszlovákia 18
VAJDAHUNYAD - HUNEDOARA; Hunyad m., Románia 126
VÁRDARÓC - VARDARAC; Horvát SZK, Jugoszlávia 152
VERBÁSZ - VRBAS; Vajdaság SZAT, Jugoszlávia 149
VÖRÖSMART - ZMAJEVAC; Horvat SZK, Jugoszlávia 139, 152, 153
ZENTA - SENTA; Vajdaság SZAT, Jugoszlávia 147, 149, 156
ZOMBOR - SOMBOR; Vajdaság SZAT, Jugoszlávia 149
ZRENJANIN Lásd: NAGYBECSKEREK

2. A KÖTETBEN SZEREPLŐ MAGYAR NYELVŰ SAJTÓTERMÉKEK JEGYZÉKE

ALFÖLD. Irodalmi, művelődési és kritikai folyóirat. Debrecen, 1954-, havonta 96 old.

BRASSÓI LAPOK. Az RKP Brassó megyei bizottsága és a megyei néptanács lapja. Brassó, 1969-, hetente 12 old.

CALIFORNIAI MAGYARSÁG. San Francisco - Los Angeles, 1923-, hetente.

DÉLAMERIKAI MAGYAR HÍRLAP. A magyar kolónia lapja. Sao Paulo, 1948-.

DOLGOZÓ NŐ. Románia Szocialista Köztársaság Országos Nőtanácsának havi folyóirata. Kolozsvár, 1945-, havonta 48 old.

DOLGOZÓ NŐ. (Csehszlovákia) Lásd; NŐ.

DOLGOZÓK. A Tartományi Szakszervezeti Tanács lapja. Újvidék, 1957-, hetente 16 old.

DÖRMÖGŐ DÖMÖTÖR. A Magyar Úttörőszövetség gyermeklapja. Budapest, 1957-, havonta 20 old.

EGÉSZSÉG. A család háziorvosa. Szabadkai Egészségvédelmi Intézet. Szabadka, 1951-, havonta 18 old.

ÉLET ÉS IRODALOM. Irodalmi és politikai hetilap. Budapest, 1957-, hetente 16 old.

ÉLET ÉS TUDOMÁNY. A TIT hetilapja. Budapest, 1946-, hetente 32 old.

ÉLETÜNK. Az európai magyar katolikusok lapja. St. Gallen, 1969-, havonta.

ELŐRE. A Szocialista Demokrácia és Egységfront Országos Tanácsának napilapja. Bukarest, 1946-, naponta 4-6 old.

EVANGÉLIKUS ÉLET. A Magyarországi Evangélikus Egyház Sajtóosztályának lapja. Budapest, 1934-, hetente 6 old.

EZERMESTER. A KISZ KB barkácsoló folyóirata. Budapest, 1967-, havonta 20-30 old.

FALVAK DOLGOZÓ NÉPE. A Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Minisztérium, a Mezőgazdasági Termelőszövetkezetek Országos Szövetségének és a Fogyasztási Szövetkezetek Országos Szövetségének hetilapja. Bukarest, 1957-, hetente 8 old.

FORRÁS. Szépirodalom, szociográfia, művészet. Kecskemét, 1969-, havonta 96 old.

FÜLES. Budapest, 1957-, hetenként 32 old.

GALAKTIKA. Tudományos-fantasztikus antológia. Budapest, 1972-, rendszertelenül.

HADAK ÚTJÁN. A Magyar Harcosok Bajtársi Közösségének Központi Tájékoztatója. München, 1949-, havonta.

7 NAP. Vajdasági Dolgozó Nép Szocialista Szövetségének hetilapja. Szabadka, 1947-, hetente 68 old.

HÉT. A CSEMADOK Központi Bizottságának képes hetilapja. Pozsony, 1956-, hetente 24 old.

A HÉT. A Szocialista Müvelődési és Nevelési Tanács társadalmi, politikai, müvelődési hetilapja. Bukarest, 1970-, hetente 12 old.

HÍD. Irodalom, müvészet, társadalomtudomány. Újvidék, 1934-, havonta 170 old.

HÍDFŐ. A nemzet, az otthon és a jövő szolgálatában álló emigrációs politikai hetilap. London, 1948-, havonta kétszer.

IFJÚMUNKÁS. A KISZ KB hetilapja. Bukarest, 1956-, hetente 10 old.

IFJÚSÁGI MAGAZIN. A KISZ képes folyóirata. Budapest, 1965-, havonta 64 old.

IGAZSÁG. Az RKP Kolozs megyei bizottsága és a megyei néptanács lapja. Kolozsvár, 1948-, naponta 4 old.

IGAZ SZÓ. Románia Szocialista Köztársaság Irószövetségének folyóirata. Marosvásárhely, 1952-, havonta 90 old.

INTERPRESS MAGAZIN. A Nemzetközi Ujságiró Szervezet folyóirata. Budapest, 1975-, havonta 192 old.

IRODALMI SZEMLE. Irodalmi és kritikai folyóirat. Pozsony, 1958-, évente tiz alkalommal 96 old.

IRODALMI ÚJSÁG. Párizs, 1956-, havonta 32 old.

ITT-OTT. Itt-Ott Baráti Kör Összekötő Tanácsa. Ada (Ohio, USA), 1948-, havonta.

JÓBARÁT. A Pionirszervezet Országos Tanácsának hetilapja. Bukarest, 1966-, hetente 16 old.

JÓ PAJTÁS. Vajdasági Gyermeknevelési Tanács lapja. Újvidék, 1945-, hetente 30 old.

KANADAI MAGYARSÁG. Toronto, 1951-, hetenként.

KANADAI MAGYAR ÚJSÁG. Winnipeg, 1924-, hetenként kétszer.

KÁRPÁTI IGAZ SZÓ. Az Ukrajnai Kommunista Párt Kárpátontuli területi bizottságának és a népképviselők területi tanácsának lapja. Ungvár, 1965-, naponta 4 old.

KATOLIKUS MAGYAROK VASÁRNAPJA. Cleveland, 1894-, hetenként.

KÉPES IFJÚSÁG. Jugoszláviai magyar fiatalok hetilapja. Újvidék, 1945-, hetente 30 old.

KÉPES MAGYAR VILÁG. A külföldön élő magyarság képes társadalmi lapja. Köln, 1969-, negyedévenként.

KÉPES SPORT. Az Országos Testnevelési és Sporthivatal lapja. Budapest, 1954-, hetente 32 old.

KORTÁRS. Irodalmi és kritikai folyóirat. Budapest, 1957-, havonta 166 old.

KORUNK. A Szocialista Művelődési és Nevelési Tanács folyóirata. Kolozsvár, 1957-, havonta 80 old.

KÖNYVTÁRI FIGYELŐ. Országos Könyvtárügyi Tanács - Könyvtártudományi és Módszertani Központ folyóirata. Budapest, 1954-, kéthavonta 112 old.

KÖNYVTÁRI SZEMLE. Művelődési és Művészetügyi Állami Bizottság folyóirata. Bukarest, 1950-1973. negyedévenként 48 old.

LÁTÓHATÁR. Válogatás a magyar kulturális sajtóból. Budapest, 1973-, havonta 240 old.

LÚDAS MATYI. Szatirikus hetilap. Budapest, 1945-, hetente 16 old.

MAGYAR ÉLET. Toronto, 1949-, hetenként.

MAGYAR HÍRADÓ. Független hetilap. Bécs, 1958-, hetente.

MAGYAR HÍREK. A Magyarok Világszövetségének lapja. Budapest, 1948-, kéthetente 64 old.

MAGYAR HÍRLAP. Politikai napilap. Budapest, 1968-, naponta 12 old.

MAGYAR NEMZET. A Hazafias Népfront lapja. Budapest, 1945-, naponta 12 old.

MAGYARSÁG. Hungarian in language, american in spirit. Pittsburgh, 1925-, hetenként.

MAGYAR SZÓ. Vajdaság Dolgozó Népe Szocialista Szövetségének lapja. Újvidék, 1944-, naponta 12-32 old.

MEGYEI TÜKÖR. Az RKP Kovászna megyei bizottsága és a megyei néptanács lapja. Sepsiszentgyörgy, 1968-, naponta 4 old.

MÉZESKALÁCS. A legkisebbjeink képes folyóirata. Újvidék, 1955-, havonta 24 old.

MUNKÁSÉLET. Románia Szocialista Köztársaság Szakszervezetek Általános Szövetségének hetilapja. Bukarest, 1957-, hetente 8 old.

MŰVELŐDÉS. A Megéneklünk Románia Országos Fesztivál folyóirata. Bukarest, 1947-, havonta 48 old.

NAGYVILÁG. Világirodalmi Folyóirat. Budapest, 1956-, havonta 160 old.

NAPSUGÁR. A Pionirszervezet Országos Tanácsának gyermeklapja. Kolozsvár, 1956-, havonta 24 old.

NEMZETŐR. A Magyar Szabadságharcos Írók lapja külföldön. München, 1956-, kéthetenként.

NÉPMŰVELÉS. Módszertani tanácsadó a népmüvelési dolgozók számára. A Népmüvelési Intézet folyóirata. Pozsony, 1954-, havonta 32 old.

NÉPSPORT. Az Országos Testnevelési és Sporthivatal lapja. Budapest, 1945-, naponta 12 old.

NÉPSZABADSÁG. Az MSZMP központi lapja. Budapest, 1956-, naponta 12-24 old.

NÉPÚJSÁG. Szlovéniai magyarok hetilapja. Muraszombat, 1960-, hetente 4 old.

NŐ. A Szlovákiai Nőszövetség hetilapja. Pozsony, 1962-, hetente 24 old.

NŐK LAPJA. A Magyar Nők Országos Tanácsának hetilapja. Budapest, 1949-, hetente 32 old.

ORSZÁG-VILÁG. Az MSZBT hetilapja. Budapest, 1957-, hetente 32 old.

ORVOSI SZEMLE. Marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Intézet és az Orvostudományi Társaságok Szövetsége marosvásárhelyi fiókjának lapja. Marosvásárhely, 1955-.

PEDAGÓGIAI SZEMLE. A Magyar Pedagógiai Társaság és az Országos Pedagógiai Intézet folyóirata. Budapest, 1951-, havonta 100-130 old.

RÁDIÓ ÉS TELEVÍZIÓ ÚJSÁG. A Magyar Rádió és Televizió heitlapja. Budapest, 1956-, hetente 32 old.

SZABAD FÖLDMŰVES. Az SZSZK Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Minisztériumának hetilapja. Pozsony, 1950-, hetente 16 old.

SZATMÁRI HÍRLAP. Az RKP Szatmár megyei bizottsága és a megyei néptanács lapja. Szatmár, 1948-, naponta 4 old.

TANÜGYI ÚJSÁG. Az Oktatásügyi Minisztérium és a Müvelődési Szakszervezetek Szövetségének Bizottsága hetilapja. Bukarest, 1956-, hetente 4 old.

TISZATÁJ. Irodalmi és kulturális folyóirat. Szeged, 1947-, havonta 112 old.

ÚJ ÉLET. Társadalmi és kulturális képeslap. Marosvásárhely, 1957-, kéthetenként 24 old.

ÚJ EURÓPA. Tájékoztató és szórakoztató folyóirat. München, 1962-, havonta.

ÚJ HUNGÁRIA. Szabad magyarok független hetilapja. München, 1953-, hetenként.

ÚJ IFJÚSÁG. A Csehszlovák Ifjusági Szövetség Központi Bizottságának hetilapja. Pozsony, 1952-, hetente 12 old.

ÚJ ÍRÁS. Irodalmi, müvészeti és kritikai folyóirat. Budapest, 1961-, havonta 128 old.

ÚJ LÁTÓHATÁR. Irodalmi és politikai folyóisrat. München, 1950-, negyedévenként.

ÚJ SZÓ. Szlovákia Kommunista Pártja Központi Bizottságának napilapja. Pozsony, 1948-, naponta 8 old., vasárnap 24 old.

ÚJ VILÁG. Délamerikai független magyar újság. Buenos Aires, 1941-, hetenként.

UTITÁRS. Külföldön élő evangélikus magyarok lapja. Genf, 1959-, havonta.

UTUNK. Románia Szocialista Köztársaság Irószövetségének lapja. Kolozsvár, 1946-, hetente 8 old.

ÜZENET. Irodalmi, müvészeti, kritikai és társadalomtudományi folyóirat. Szabadka, 1971-, havonta 60 old.

VALÓSÁG. A Tudományos Ismeretterjesztő Társulat havi folyóirata. Budapest, 1958-, havonta 128 old.

VETÉS ÉS ARATÁS. Evangélikus folyóirat. Stuttgart, 1968-, kéthavonta.

VILÁG IFJÚSÁGA. A Magyar Kommunista Ifjusági Szövetség nemzetközi ifjusági magazinja. Budapest, 1947-, havonta 50 old.

VÖRÖS ZÁSZLÓ. Az RKP Maros megyei bizottsága és a megyei néptanács lapja. Marosvásárhely, 1948-, naponta 4 old.

Országos Széchényi Könyvtár

OSZ KÖNYVTÁR

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

ÁRA: 43,50 Ft